

KOREA

Miriam Löwensteinová

OBSAH

Historie a kulturní tradice	892
Sexualita, erotika a láska v reálném životě	898
Sexualita, erotika a láska ve výtvarném umění	911
Sexualita, erotika a láska v krásné literatuře	914
Literatura	953

Historie a kulturní tradice

Korea bývá často považována za přívěsek velké Číny, což je z mnoha hledisek oprávněné, i když je třeba připomenout, že země od počátku svých dějin až po rok 1910, kdy byla anektována Japonskem, nikdy neztratila politickou samostatnost a její kulturu lze i přes nepochybně silný čínský vliv považovat za autonomní.

Poloha Koreje na samém konci severovýchodní Asie byla v minulosti její velkou výhodou i nevýhodou. Díky mořím, jež Korejský poloostrov obklopují, nebylo snadné Koreu dobýt, ale ze stejných důvodů byla také téměř nedostupná pronikání informací z jiných než čínských zdrojů. Právě tento jediný kulturně-politický vliv zapříčinil i postupný úpadek země v pozdním středověku a neprodyšnou izolaci Koreje před západními mocnostmi i cizím myšlením.

Četná pohoří i řeky tvoří spolu s přímořskými oblastmi pestrou a malebnou krajinu. Hory, řeky, jezera, moře – příroda vůbec hrála odedávna velmi důležitou roli v náboženském i estetickém vnímání Korejců. Stejně podstatné pro imaginaci bylo podnebí s výraznými ročními dobami, z nichž nejkrásnější a také v literatuře nejopěvanější bývají jaro a podzim, období vzniku a zániku života.

První lidé Koreu osídlili již ve starší a střední době kamenné (paleolitu a mezolitu) a živili se lovem a sběračstvím. V mladších prehistorických obdobích byli asimilováni novými neolitickými přistěhovalci z pevniny, znalými zemědělství, hrnčířství, textilnictví a stavitelství. Tyto inovace se staly základem dalšího vývoje ve 4. a 3. tisíciletí př. n. l. v rámci kultury tongsamdongské a poněkud mladší hřebenové kultury, nazvané tak

1 Anonym, „*Tři božstva*“, bez data, malba na hedvábí, svatyně šamanky U Okču, uloženo: soukromá sbírka, Korejská republika.

Tři božstva (Samsin) jsou jedním z nejstarších projevů původního korejského náboženství: nejprve symbolizovala trojici Hwanin, Hwanung a Tangun, tedy Nebeského vládce, jeho syna a bájněho zakladatele mytického korejského státu Ko Čoson (údajně roku 2333 př. n. l.), později byla Samsin v lidových představách poženštěna a její funkcí se mimo jiné stalo ochraňování rodičky a novorozence v době sedmi týdnů po porodu. Vedle Samsin s původní, z legendy odvozenou funkcí a Samsin v roli ženského božstva existuje ve stejném významu také Samsin každého domu.

2 Anonym, „*Tři krásy*“, 5.–6. století, detail fresky na východní stěně vnitřního koridoru hrobky, naleziště: hrobka Ssangjondžon v Jonggangu, provincie Jižní Pchjongan, Korejská lidově demokratická republika.

Obraz patří mezi nejceněnější nástěnné malby z období starověkého korejského státu Kogurjo.

archeology podle typické výzdoby nádob. Následovaly další migrace a kulturní vlivy, které formovaly korejské etnikum, jež se v některých rysech od svých sousedů liší jak antropologicky, tak i jazykem.

Nejstarší korejské dějiny jsou opředeny legendami, z nichž pak starověcí historikové a po nich i oficiální historiografové odvozují vznik prvních států. Počátek dějin bývá nejčastěji spojován s rokem 2333 př. n. l., kdy se podle pověsti narodil Tangun, zakladatel bájného království Čoson – „Země jitřní svěžesti“. Syn nebeského vládce Hwanung sestupuje na zem, aby zde nastolil řád. Při svém poslání se setkává se dvěma zvířaty – tygrem a medvědicí –, která touží stát se lidmi. Hwanung je podrobuje zkoušce: musejí zůstat po nějaký čas v jeskyni a živit se jen pelyňkem a česnekem. Tygr ve zkoušce neobstojí, zatímco medvědice vytrvá, a tak se stane ženou. Ve své nové podobě zatouží po dítěti. Hwanung ji tedy oplodní a z tohoto svazku se narodí Tangun, mytický prapředek

korejského národa. Tangun jako potomek syna nebeského vládce Hwanunga a ženy-medvědice dokládá jak silný vliv původních náboženství – animismu, šamanismu a totemismu (právě i kultu medvědice) –, tak i snahu „shora“ posvětit počátky korejské státnosti. I když mýtus zůstává mýtem, přidržují se ho korejské oficiální dějiny od svých počátků a historizace všech zakladatelských mýtů v raném středověku má i dnes své zastánce (obr. 1). Na druhé straně archeologické nálezy z doby legendárního Tanguna potvrzují existenci četných kmenových společenství, která se zde vyvíjela od neolitických zemědělských kultur a mohla představovat zárodky státních útvarů.

Považuje se za prokázané, že první státy (v širším smyslu slova) na Korejském poloostrově vznikaly v průběhu 1. století př. n. l. V následujících staletích „*Tři království*“ (*Samguk*) – *Silla*, *Päkče* a *Kogurjo* – dále expandovala: na severu obsadila i území, která musela později postoupit Číně (obr. 2). Zatímco nejseverněji položený stát Ko-

3 Anonym, „Sillská koruna“, 5.–6. století, zlatý plech a nefrit, výška 32,5 cm, naleziště: hrobka „Nebeského koně“, Kjongdžu, uloženo: Národní muzeum, Kjongdžu, Korejská republika.

Nejstarší nalezená korejská koruna náleží do období království Silla (1. století př. n. l.–10. století n. l.), kdy se ve starověké Koreji v uměleckém řemesle hojně užívalo zlata a nefritu; nefrit byl na Dálném východě obecně považován za posvátný kámen nadaný magickými schopnostmi.

gurjo byl vystaven neustálému čínskému tlaku, obě další království, zvláště Silla, se rozvíjela poklidněji. Také památky ze Sily i Päkče dokazují

velký rozvoj umění a řemesel (obr. 3), stát Päkče navíc sloužil jako spojovací článek mezi kontinentem a Japonskem a jeho prostřednictvím se tak

4 Anonym, *Hrobka Kim Ju-sina, vojevůdce a politika státu Silla*, 70. léta 7. století, naleziště: Kjongdžu, Korejská republika.

Slavný vojevůdce a státník Kim Ju-sin (595–673) byl mimo jiné strůjcem sjednocení Korejského poloostrova. Hrobky ve tvaru pahorků v tehdejší sillské metropoli Kjongdžu lemuji i současné město. Z pietních důvodů nebyly až na jednu dosud otevřeny, a tak mnohé archeologické a antropologické nálezy stále spočívají uvnitř.

na ostrovní půdu dostala jak čínská, tak i korejská kultura. K sjednocení Korejského poloostrova došlo roku 668, kdy si království Silla podrobilo ostatní dva státy; až do roku 918 pak vládlo jako *Tchongil Silla* („Sjednocená Silla“); o sjednocení země se zasloužil znamenitý vojevůdce a pružný politik Kim Ju-sin (595–673) (obr. 4). Sjednocená Silla navazovala na tradici království Silla; velký rozmach zaznamenala řemesla, stavitelství, umění a věda (obr. 5–6). Od té doby si Korea i přes časté nájezdy (Kitanové, Mongolové, Japonci, Mandžurové) uchovala politickou i etnickou jednotu až do roku 1910. Království Sjednocené Sily vystřídala v roce 918 dynastie *Wang* (*Korjo*), známá svým jedinečným vynálezem tisku pohyblivými kovovými typy (1234), celadonovým porcelánem, rozmachem buddhismu a také obdivem k čínské kultuře a literatuře. Od roku 1392 vládla v Koreji dynastie *I* (*Čoson*), jejíž konec se stal i koncem korejské ne-

závislosti: po otevření země v roce 1876 si neotřesitelnou pozici v Koreji postupně vybudovalo Japonsko a v klíčových momentech dokázalo, že mezi koloniálními mocnostmi jsou jeho zájmy o Koreu nejsilnější. Přes odpor celé země a částečně i zahraničních velmocí potvrdilo Japonsko své dominantní postavení, když ve dvou velkých válkách s Čínou (1894–1895) a s Ruskem (1904–1905) zápas o Koreu vyhrálo. Protektorát v roce 1905 a následná anexe v roce 1910 už byly pouze logickým důsledkem předchozích událostí. Do roku 1945 byla Korea součástí japonského císařství a svobodu získala až s koncem druhé světové války a porážkou Japonska. Třicátá osmá rovnoběžka, původně vojenská demarkační linie stanovená velmocemi v průběhu druhé světové války, se po osvobození země postupně stávala dělicí čarou mezi severem a jihem Korejského poloostrova a od korejské války (1950–1953) až do dneš-

5 Anonym, *Observatoř Čchomsongdä*, postavena mezi léty 632–647, kámen, výška 900 cm, naleziště: Kjongdžu, Korejská republika.

Čchomsongdä je jednou z nejranějších kamenných observatoří na Dálném východě a její architektura zřejmě odráží astronomická a kalendářní data: dvanáct základních kamenů představuje počet měsíců v roce, třicet kamenů dny v měsíci a celkový počet 366 kamenných kvádrů stavby znamená dny v roce.

ní doby je hranicí dvou korejských států: Korejské republiky na jihu a Korejské lidové demokratické republiky na severu.

Přibližně na počátku naší éry se do Koreje dostalo čínské písmo společně s klasickými konfuciánskými spisy. Zatímco konfucianismus začal plnit svou státotvornou i společenskou úlohu o mnoho staletí později, čínské znaky byly přijaty pro zápis korejského jazyka. Přes určité úpravy, které měly sloužit k zachycení gramatického systému korejštiny (například úřednické písmo *idu*), platily jak znaky, tak i klasická čínština oficiálně pro zápis takzvané „vysoké literatury“ až do konce 19. století. V polovině 15. století sice král Sedžong inicioval vytvoření korejského hláskového písma *Hunmindžongum* („Systém správných hlásek pro vzdělání lidu“), které mělo pomoci odstranit ne-

6 Anonym, „*Chrámový zvon*“, 770 nebo 771 (z doby panování sillského krále Sondoka), bronz, výška 770 cm, největší průměr 240 cm, tloušťka stěny 26 cm, naleziště: chrám Pongdoka, Kjongdžu, Korejská republika.

Tato památka představuje nejproslulejší a největší dochovaný korejský chrámový zvon; je bohatě zdobený lotosy, květinami, plameny a nebeskými vílami, obsahuje i text o 1400 znacích. Jeho vznik provází pověst. Při sbírce na odlití zvonu jedna žena zapřela mnichovi svého syna a dokončený zvon pak nezněl. Příčinou byla ženina lež; proto byl chlapec matce odebrán a vhozen do slitiny. Zvon prý od té doby vydává zvuk podobný dětskému pláči (proto také název „zvon Emille“, znamenající volání matky).

gramotnost, ale tento pozitivní a z lingvistického hlediska ojedinělý počín zůstal mezi vzdělanec-kou vrstvou bez odezvy (obr. 7–8). Hláskové písmo bylo považováno za nízké, ženské a v žádném případě nedokázalo odstranit znaky; ty z psaného textu a literatury nevymizely dodnes. Čínské písmo, v mnohém nevyhovující odlišné struktuře korejského jazyka, prošlo pokusy o reformu. Literáti si však i v dobách po vzniku hláskového písma zakládali na čistém stylu a psali výhradně v „klasické čínštině“ (korejsky *hanmun*). Až koncem 17. století se pomalu (a spíše výjimečně) začala prosazovat korejská abeceda pro zápis literárních děl, i když v mnoha případech není dnes možné určit,

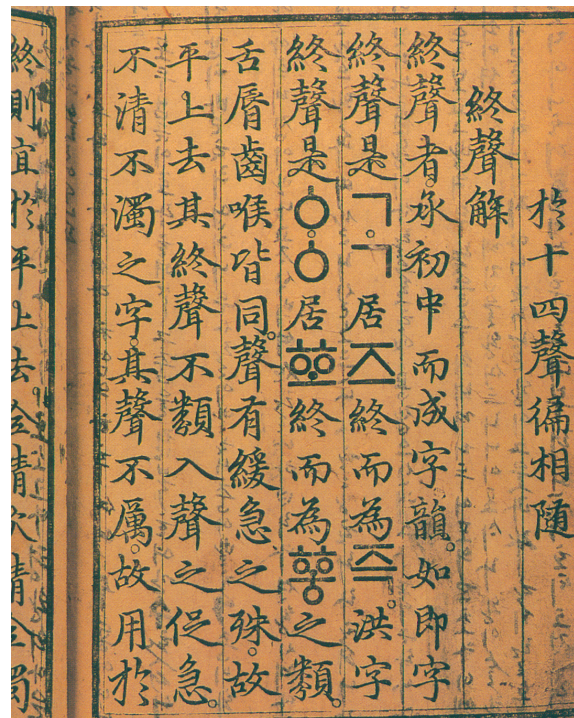
7 Anonym, *Písně dračích křídel*, kolem poloviny 15. století, úvodní stránky knihy *Písně dračích křídel letících k nebi* (*Jongbiočchonga*), uloženo: Národní muzeum, Soul, Korejská republika.

Toto dílo patří mezi hymnické básně oslavující nově nastoupivší dynastii I (Čoson); bylo sepsáno na příkaz krále Sedžonga a mělo sloužit jako vzor pro užívání nově utvořeného korejského hláskového písma *Hunmindžongum* („Systém správných hlásek pro vzdělání lidu“).

8 Anonym, *Hunmindžongum*, 40. léta 15. století, text ediktu vyhlašujícího originální korejské hláskové písmo, uloženo: Národní muzeum, Soul, Korejská republika.

V roce 1443 vyhlásil „nejosvícenější“ korejský král Sedžong, vládnoucí v letech 1418–1450, vznik originálního hláskového písma, jež bylo uvedeno do života v roce 1446. Písmo později zvané *hangul* se však příliš neužívalo, bylo mimo jiné označováno za „ženské“, „nízké“ a vzdělanci (až na výjimky) dávali do konce 19. století přednost klasické čínštině.

kteřá z dochovaných verzí (korejská nebo čínská) vznikla jako první. Oficiálního uznání se korejská abeceda dočkala až koncem 19. století v rámci rozsáhlého reformního hnutí, které souviselo i se vzedmutím nacionalismu.

Sexualita, erotika a láska v reálném životě

Nejstarší životní filozofie a náboženské představy obyvatel Koreje – *animismus* a *totemismus* – měly svůj původ v uctívání živých bytostí i neživých věcí, ve víře v duchy, ve vztahu k přírodě a vesmíru. Tato prehistorická náboženství (společně se šamanismem) nevymizela ze života lidí ani po příchodu *konfucianismu*, *taoismu* a *buddhismu*, jež měly, alespoň ve vyšších vrstvách korejské společnosti, podstatnější vliv. Šamanismus, i když je dnes spíše chápán jen jako součást kulturního dědictví, zanechal přesto v korejském vnímání světa podstatné stopy, projevující se především úctou k světu živých i mrtvých (obr. 1).

Z nábožensko-filozofických systémů, které se do Koreje dostaly přes Čínu v době Tří království, měl po mnoho staletí největší vliv *buddhismus*, uplatňovaný pod královskou patronací až do 14. století jako státní náboženství. Buddhismus se pro svou tolerantnost nestavěl proti původním náboženstvím, jeho laická podoba dokonce absorbovala různé prvky lidových představ. Pronikl do všech oblastí kultury a jeho vliv na literaturu se projevuje v různé míře v celých dějinách korejského písemnictví (obr. 9–11). Reálný život korejské společnosti nakonec nejvýrazněji ovlivnil a dosud ovlivňuje *konfucianismus*, respektive *neokonfucianismus*.

O nejstarších korejských společenstvích máme poměrně málo informací, což je způsobeno jednak tím, že tehdejší Korea existovala v širších hranicích a její území bylo daleko větší než dnes, jednak proto, že stará historiografie byla ztracena nebo přepsána v pozdější době v souladu s importovanou ideologií. Legendární datace prvního státu – rok 2333 př. n. l. – sice není skutečným

9 Anonym, „*Sedící buddha Maitréja*“, 6.–7. století, období státu Silla, plastika (detail), zlacený bronz, výška celé plastiky 87,45 cm, uloženo: Národní muzeum, Soul, Korejská republika.

Tato plastika představuje jedno z nejproslulejších korejských zpodobení buddhy Maitréji. Vyznačuje se, podobně jako jiná sochařská ztvárnění buddhů z tohoto období, jemností rysů obličeje a subtilností postavy, což má zdůrazňovat odtrženost od pozemských starostí a strastí. Robustnost se u buddhistických soch a plastik objevuje až později, a to spíše u soch z kamenných.

Buddhismus, který se v Koreji objevil v druhé polovině 4. století, ovlivnil jak myšlení a životní filozofii, tak i uměleckou tvorbu – od výtvarného umění po hudbu a literaturu.

10 Hjejo, „Bódhisattva Kwanum s větvíčkou vrby“, kolem roku 1300, království Korjo, malba na hedvábí (detail), 144x62,6 cm, uloženo: Akusa-dera, Tokio, Japonsko.

Jeden z mála zachovaných obrazů z období Korjo, během něhož kvetlo jak žánrové, tak i buddhistické malířství. Za následných válek však byly obrazy spolu s většinou dalších uměleckých předmětů zničeny nebo odvezeny do Japonska. Výjev zachycuje nejpobulárnější korejské buddhistické božstvo – bódhisattvu Kwanum, ochránkyni matek a dětí, v jedné z jejích podob – s větvíčkou vrby jako symbolem jara. Na obrazu byly užity později netypické syté barvy a vzdušné linie postav.

datem založení jednotného korejského království, nicméně v uvedené době již na Korejském poloostrově a v Mandžusku existovaly nejrůznější menší útvary, které se postupem času spojovaly a vytvářely první státy.

Zhruba do počátku naší éry byla jednotlivá korejská království značně odlišná. Sever vstřebával kultury kočovných mandžuských kmenů, později vlivy čínské. Jih byl podstatně svébytnější, přesto zaostalejší. Postupem času, přibližně od přijetí buddhismu, se začínají prosazovat jednotící prvky a formuje se specifická korejská kultura.

V pramenech a literárních památkách je zachycen spolehlivěji až korejský starověk (zhruba 1. století př. n. l.–10. století n. l.). První dochova-

11 Anonym, „Buddha vysvětlující Avatansaka sūtru“, kolem poloviny 14. století, zlato a stříbro na indigovém papíře, 20x36,5 cm, uloženo: Umělecké muzeum, Ho-am, Korejská republika.

Na obrazu je kromě Buddha Šákjamuniho (vpravo) zachycena bódhisattva – žena Kwanum (čínsky Kuan-jin, japonsky Kannon, původně Avalókitéšvara), ochránkyně matek a dětí.

né kroniky však pocházejí až z 12., respektive 13. století a přizpůsobily dějiny svému vidění světa, založenému již na konfuciánských vztazích. To znamenalo potlačení, či přímo vypuštění mnoha historických faktů, kromě jiného i nežádoucího ženského elementu.

V poslední době se často operuje s tím, že v Koreji byl původně matriarchát, ale důkazy pro toto módní tvrzení neexistují. Důležitost matky a matrilinearity (také matrilokality) doložit můžeme, a to zejména v sociálním uspořádání společnosti a také v náboženských představách. Jisté je, že všem sociálním jednotkám od neolitu vládli muži a pouze některé náznaky, většinou archeologické, svědčí pro statutární rovnost pohlaví. Různé jsou však úrovně této rovnosti v jednotlivých státech, které se projevují mimo jiné v rovině zvyků kolem separace pohlaví.

Ve státě Kogurjo neexistovaly zvláštní možnosti pro ženy a pohlaví se mohla volně stýkat. Ve všech Třech královstvích lze předpokládat a také do zhruba 8. století potvrdit předmanželský styk a svobodnou volbu partnera. Sňatky v Kogurjo byly, oproti pozdější naprosté nesvéprávnosti dětí, možné pouze po souhlasu ženicha i nevěsty. Zároveň je už v neolitu prokázána polygamie, kterou však chápeme jako prostředek pro zachování rodové linie.

Samostatnou kapitolou je politika dvorských sňatků: v Kogurju bývají exogamní (i když rodiny královských nevěst jsou dané), v Sille výhradně endogamní (v rámci jednoho rodu se snahou o co nejbližší příbuznost). Sillské svazky jsou popsány v nově nalezeném díle z 8. století *Životopisy hwarangů* (*Hwarang segi*), z nichž vyčteme mnoho ze starověkých společenských zvyklostí. Co se sňatků týče, kromě běžných si lze všimnout i některých dalších možností, kdy se v podstatě jedná o funkční manželský trojúhelník. Čamä honin byl sňatek, kdy si muž vzal dvě sestry; existoval i obráceně pojatý *hjongsigui honin*, při němž si dívka bere za podobných okolností dva bratry. Zcela ojedinělým případem, i když jeho důvodem bylo zachování královské linie, je případ *samsodže*, jenž se uskutečnil v případě první korejské královny Sondžok. Otec ji nejprve nabídl synovci Jong-čhunovi, posléze jeho bratru Jong-suovi, a když neotěhotněla, nahradila je Rada starších další bratrskou dvojicí z královské krve. Rozvody popisují *Životopisy hwarangů* spíše jako rozchody, právní aspekt však není explicitně zmíněn, běžné jsou sňatky po smrti manžela nebo manželky, královny měly děti před uzavřením sňatku s panovníkem i po jeho případné smrti, mimomanželský styk nebyl výhradně mužskou záležitostí. Doložen je případ dvorní dámy Mi-sil, která „obstarávala“ téměř současně osm mužů, včetně tří po sobě jdoucích králů. Její osud dokumentuje souběžnost funkce manželky a královské konkubíny: král si vybral ženu bez ohledu na její stav, odvedl ji do ložnice a ona se ve volných chvílích vracela domů; její případné potomky zařadil do své široké rodiny. Ostatní nemanželské děti byly ve většině případů přijímány stejným způsobem.

Z knihy *Životopisy hwarangů* lze vyčíst i jistou podřízenost mužů ženám, zejména v případech, kdy se oženili z důvodů kariéry; pokud byly

ženy nespokojené, opustily je, respektive si našly jiného. To však platí spíše pro rozvětvenou královskou rodinu, v níž měly princezny daleko menší omezení než princové, kteří ztratili nárok na trůn, pokud si vybrali manželku mimo vymezené možnosti v rámci čistoty linie. Takzvaná svatá kost *songgol* s nárokem na trůn se odvozovala z otcovy i matčiny linie, ale matčina byla pro nástup a zařazení mezi kandidáty rozhodující. Mezi starověké zvyklosti patří i levirát a sororát, rozšířené zejména v Kogurjo, které bývají vysvětlovány vlivy nomádů.

Tato téměř rovnost pohlaví se projevuje po jistou dobu i v rituální oblasti. Obětiny jsou sice v oficiálních kronikách vylíčeny stručně, nicméně z určitých poznámek můžeme vytušit jednak hierarchii a gender božstev, ale také osoby, které rituály směly provádět. Vládce v širším smyslu slova měl v nejstarším období zřetelně rituální-šamanskou funkci, kterou směl přenášet na specialisty, jež určitými úkony pověřil. Většinu obřadů, spojených s velkými obětinami, řídily podle všeho původně vznešené ženy. Kromě nich sloužily zemi šamanky ve speciálních státních rituálech. Pravidla ohledně obětí se ustálila až v 6. století, ale v té době už byl patrný vliv buddhismu, tudíž šlo o obřady kuriózní, kdy šamanská božstva, nejčastěji zemi, hory a vodu, vzývali buddhističtí mniši. Z textů není jasné, zda šlo výhradně o muže nebo i o ženy. Jisté je, že obětovat mohly ženy z královské rodiny a panující královny.

Královny jsou specifikem sillským a v korejských dějinách najdeme pouze tři. Zřejmě se zpětně nedozvíme, zda byly jejich pravomoci, role atd. nějak omezeny, jisté je, že už v době vlády první z nich se objevily „protiženské“ nálady, které vedly i k povstání.

S rituály a jejich přenesením na „specialisty“ souvisí i dvě skupiny mladých dívek a chlapců v Sille, které vznikly nedlouho po sobě, dívčí *wonhwa* a chlapecká *hwarang*. Všechny prameny uvádějí jako časově první wonhwa, podle oficiální kroniky však brzy zanikla vzhledem k soupeření dvou jejích vůdkyň. Oficiální kronika událost komentuje a odsuzuje žárlivost, jednu z konfuciány kanonizovaných „sedmi neřestí“ (*čchilčchul*, sedm důvodů pro propuštění ženy).

O příčinách vzniku wonhwa lze jen spekulovat, v každém případě byly dívky vychovávány v hudební

bě a tanci, ve speciálních rituálech, což mohlo znamenat potřebu jakési elity, zodpovídající za vedení obřadů ve prospěch státu. Wonhwa však *Životopisy hwarangů* zmiňují i jako osobu, která má dohled nad chlapeckou organizací hwarang. Podle záznamů šlo vždy o ženu z králova okolí, královu manželku, královnu matku či královnu vdovu, nejčastěji královu milostnici, která vrchní hwarangy jmenovala, odvolávala, potvrzovala jejich pravomoci, soudila atp.

Chlapecká skupina hwarang je zdokumentována lépe, už proto, že se našly zmiňované „Životopisy“. Dětila se na *musa* (válečníky), *aksa* (hudebníky) a *česa* (svého druhu kněze). Všichni konali poutě k posvátným horám a řekám, kde se modlili za blaho státu. Záhadou zůstávají hwarangské rituály v tzv. *Singung* (Chrám božstev), předpokládající podle korejských vědců i tajné sexuální praktiky. V posledních několika letech je ovšem *Singung* vykládán jako chrám s kněžkami, které pocházely z nejvyšších vrstev a které zde obětovaly.

Náboženství je v době po přijetí buddhismu, tj. od 4., respektive 6. století, spojením původního a importovaného. Do 4.–5. století se přepokládá i kult plodnosti, potvrzený nejrozličnějšími hrobovými nálezy. Podle sporadických záznamů se nejvýrazněji projevoval o podzimních svátcích, při nichž se rituální rozměr údajně realizoval v sexuální nevázanosti. Dobou starověku ovšem končí i pouhé náznaky kultu plodnosti, které ještě přetrvávaly na venkově, zejména v nejsevernějších a nejižnějších oblastech, tedy v lokalitách s největším výskytem šamanek, herců a zpěváků.

Určitá změna v pojmání postavení ženy nastává až s novou dynastií Wang (918–1392), která kromě čínské správy přijala ideu podřízeného postavení vůči Číně, a tím i některé čínské normy. Ovšem zásadní přelom přišel s neokonfucianismem jako ideologií státu Čoson. Vznikl nový společenský model založený na hierarchickém rozvrstvení obyvatelstva s jasným vymezením funkce každé složky, ideál panovníka, ideál literáta-úředníka, specifikovány byly povinnosti dalších vrstev a jen takto rozčleněná společnost s vládou založenou na morálních zásadách mohla souznít s Nebesem. Ideál panovníka se odvíjel od dávných čínských vládců Jaoa, Šuna a Čou-kunga; za ideálního poddaného byl považován morální, multifunkční

a vzdělaný byrokrat (v opozici k nevzdělaným vrstvám; vznešený – *tün-c'* [korejsky: *kundža*], je protikladem nízkého člověka *siao-žen* [korejsky: *soin*]). Pro všechny vrstvy byla postupně vytvářena pravidla, vymezující a specifikující jejich úlohu a povinnosti, jež se později objevily jako poučky v nejrozličnějších příručkách. Pravidla byla odstupňovaná a zjednodušovaná do základních: tzv. tři pilíře *samgang*, které představovaly ideál člověka, a pět základních vztahů *orjun*, vedených „přírodními rozdíly“ mezi lidmi. Obrovskou roli přitom sehrála i kodifikace rituálů (korejsky: *je*) a norem, tudíž zákonů. Nejvýznamnějším z hlediska působnosti zůstává *Velký zákoník pro správu státu* (*Kjongguk tädžon*) z konce 15. století, který v prvé řadě reflektoval změny v rodinném právu. Právě v rodině jako základní jednotce společnosti došlo k zásadním legislativním úpravám, které definitivně vyloučily ženu z veřejného života.

Rodina se nově odvozuje od jediného mužského předka, bylo zavedeno přímé následnictví a primogenitura. V důsledcích toto opatření vedlo k dělení rodů na hlavní a vedlejší větve a striktnímu rozlišování potomků na zákonné a nezákonné (od hlavní a vedlejší ženy), prvorozené a ostatní. Primogenitura souvisela se zákonem o rozlišení žen na hlavní a vedlejší z roku 1413. Tato úprava měla zamezit mnohoženství, druhým a dalším sňatkům, ale v praxi znamenala diskriminaci žen a dívek, jejich postupnou izolaci, také krácení v právech ekonomických a rituálních. Velmi se zpřísnila pravidla pro uzavírání sňatků a napříště nebylo možné spojit se s rodem i velmi vzdáleně příbuzným, později se zákaz sňatků týkal všech lidí se stejným příjmením. Tyto právní úpravy byly silně selektivní, měly zpřehlednit a hierarchizovat rodinu. Zmiňované dělení manželek z roku 1413 znamenalo nové pojetí jejich funkce, větší závislost na rodině manžela a podřízenost mužů. V nesvéprávném postavení se ocitly ženy, které zemřely bezdětné, vdovy, druhé manželky (*kjemo*) a vedlejší ženy (obr. 12–16).

V prvním období dynastie mohly dcery dědit stejně jako synové, nebo dokonce zdědit celý majetek. S tím, jak se začal prosazovat nárok rodiny manžela na snachu, docházelo k úbytku majetku rodů s více dcerami, protože věno nevěsty už zůstávalo v rodině manžela. V 17. století ženy prakticky ztratily ekonomickou nezávislost a začlenily

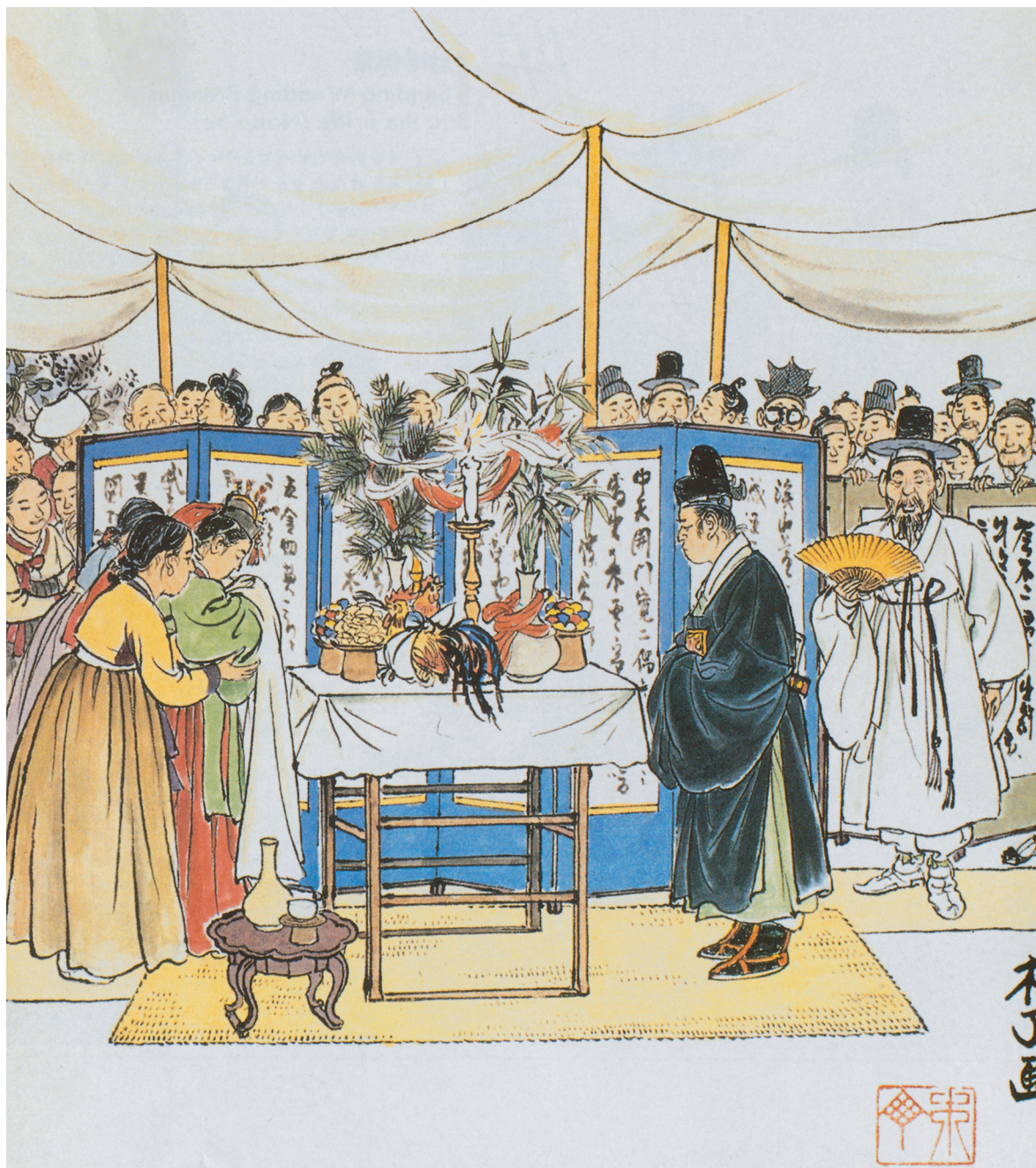

12 Kim Jong-hwan, „Svatební průvod s nevěstou“, 2. polovina 20. století, stylizovaná žánrová malba, tuš na papíře.

Průvod vezoucí nevěstu do domu manžela vedl většinou dívčin otec či jiný starší mužský příslušník její rodiny, doprovázeli ho sluhové a služky z rodného domu či vesnice.

se do rodiny muže, s čímž souvisel i konec jejich rituální funkce v rámci původního rodu. Byly povinny konat obřady za svého tchána a tchyni a doba smutku za vlastní rodiče se výrazně zkrátila. Tento posun v praxi se později odrazil i v chová-

ní rodin vůči dívkám, což bylo ideologicky podpořeno zdůrazňováním rozdílů mezi pohlavími (*namnjo čibjol*) a konečnou definicí postavení ženy, které příroda podle neokonfuciánské doktríny přidělila vedlejší, podřízenou roli. Podřízenost

13 Kim Jong-hwan, „Ženich a nevěsta před svatebním stolem“, 2. polovina 20. století, stylizovaná žánrová malba, tuš na papíře.

Svatba v Koreji byla záležitostí celého rozvětveného příbuzenstva a zahrnovala takzvaných „šestero obřadů“. Scéna představuje mladý pár u stolu s vybranými pokrmů, jichž se však nesměl ani dotknout. Podle bohatosti pokrmů se usuzovalo na vážnost a úctu, s jakou byla nevěsta přijata v novém domově – proto byla jídla po rituálních úklonech novomanželů uložena do košů, jež byly odeslány nevěstině rodině.

ženě přisuzovala závislost na třech mužích jejího života (otec, manžel, syn) a její funkce se omezovala na domácí rituály, respektive na vedení domu. Úpravy však nemohly být uvedeny do praxe náraz, neboť na počátku dynastie měla koncepce ro-

dinných vztahů poněkud jiný charakter; nicméně pokusy o zamezení mnohoženství se až do reform roku 1894 neujaly. Pouze se podařilo rozlišit postavení hlavních a vedlejších žen a určit, kolik hlavních, vedlejších žen a konkubín smí mít pa-

14 Kim Jong-hwan, „Ženy hrající karty“, 2. polovina 20. století, stylizovaná žánrová malba, tuš na papíře.

Obrázkové karty *hwatju* patřily zhruba od 14.–15. století až do konce království Čoson na počátku 20. století k nejoblíbenějším ženským zábavám. Jak je patrné i z této scény, byly karetní a deskové hry určeny ženám všech generací, zatímco houpání na houpačkách, skákání na prkně a přebírání provozovaly jen mladé dívky.

novník, vysoký a nižší úředník. Právně mohla být pouze jedna žena zapsána do rodových genealogií *čokpo*. Tam například neměla být uvedena hlavní žena, jež přišla do domu po smrti předchozí, což zabráňovalo jejím případným ekonomickým nárokům, popřípadě nárokům jejích dětí. Zákony nebyly namířeny jen proti mnohoženství, ale také proti množství a nepřehlednosti potomstva, které bylo v dřívějších dobách nerozlišené, a nástupcem se stával také syn podle otcovy poslední vůle. Za předchozích dynastií byl běžný druhý i třetí sňatek obou pohlaví: tento zvyk byl postup-

ně omezován, zejména u žen. Vdovy měly zachovávat čistotu a zůstat v domě prvního muže (tzn. „neodnášet“ majetek). Přesto se druhé a třetí sňatky vdov v prvním století dynastie konaly dále, i když ty, které se provdaly potřetí, byly zapisovány do análů jako výstražné případy. V 15. století proto začalo platit nové pravidlo; potomkům takovýchto „nemravných“ žen byl zamezen přístup do úřadů a až tímto opatřením dosáhli konfuciáni svého.

Snaha prosadit totéž u mužů se nezdařila, i když se sňatky vdovců nedoporučovaly; také děti

15 Anonym, „*Průvod kisäng*“, 2. polovina 20. století, stylizovaná žánrová malba, tuš na papíře.

Kisäng byly ženy, jež bavily svým zpěvem a tancem aristokraty, přičemž některé z nich poskytovaly i „sexuální služby“; jejich povolání bylo registrováno na místních úřadech. Na společenském žebříčku stály na nejnižších stupních hierarchie a jejich případní potomci tento status dědili. Kisäng se však dělily na několik kategorií, z nichž první dvě znamenaly jak určitou kvalitu z jejich strany, tak i privilegium významných společnic a jisté společenské uznání. Některé kisäng prosluly jako znamenité básničky, skvělé hudebnice, malířky nebo filozofky; například Hwang Čin-i (16. století) byla dokonce žačkou slavného filozofa So Hwadama, na jehož přednášky docházela společně s mladými muži. Některé kisäng se později vdávaly, většinou však za zchudlé literáty, a mohly se stát i vedlejšími ženami.

z druhého manželství byly podle zákonů omezo-
vány a kráceny ve svých právech.

Protože ženské ctnosti nebyly podle konfuciánských ideologů dané, bylo zapotřebí se jim učit. Indoktrinace se odvíjela ve dvou směrech, praktickém (dovednosti) a teoretickém (zásady). V 15. století už také vzniká naučná literatura pro ženy. Původně šlo pouze o jednoduché příručky, které se týkaly norem jejich chování. V roce 1431 bylo na příkaz krále Sedžonga vydáno v čínštině a s ilustracemi dílo *Obrazy správného chování při zachovávaní tří základních morálních povinnos-*

tí (Samgang hängsildo) v mnoha variantách, také *Obrazy správného chování při zachovávaní pěti základních vztahů (Orjun hängsil)*. Obě díla obsahovala následováníhodné příklady chování vzorových mužů a žen (oddaných synů a dcer, vladaři věrných vazalů a úředníků, ctnostných žen, zvláště *jolljo*, „vdov“). Ženskými vzory z korejské historie se staly věrné snoubenky a manželky. Jejich postoj vůči nepřízni osudu má v příbězích šťastný konec, který je nejen konvencí korejské literatury, ale z hlediska výchovného inspiruje k následování. Co se týče tzv. ctnostných vdov, společnost k nim měla ideologicky jednoznačně kladný vztah. Stavěly se jim stěly, zvláště těm, které spáchaly sebevraždu, která se požadovala od bezdětných. V praxi však konkrétní lidé sebevraždy zavrhovali a středověká literatura nižších žánrů je plná příběhů „ctnostných“ žen, za nimiž v noci chodívali nejružnější muži, zejména mniši.

Pro výchovu žen byly vydávány zvláštní spisky *nähun*. Stejně jako v Číně, sepisovaly někdy podobné traktáty dokonce manželky panovníků. V Koreji byla nejznámější kniha *Poučení pro ženy (Nähun)*, kterou sepsala matka krále Songdžonga královna Sohje z rodu Han (1437–1504). Dílo bylo poprvé vydáno v roce 1475 v korejštině. Jde převážně jen o výtahy z čínských a korejských knih o chování příkladných žen. Tyto se však stávaly povinnou četbou všech žen z lepších rodin a podle jejich pravzorů byly sepisovány další a další. Oblíbená poučení matek a otců dcerám pak pokračovala až do poloviny 19. století. Některé spisy byly psány prózou, jiné básnickou formou *kasa* a vyskytují se v čínštině i v korejštině. Druhá větší vlna indoktrinace a výskytu těchto spisků nastala v 18. století, kdy byly přeloženy i slavné čínské *Čtyři klasické knihy pro ženy (Josaso)*.

Vzhledem k jasně definovaným rolím, které ženě konfucianismus přinesl, vzrostla potřeba uchylovat se do fiktivních světů. Zde zřejmě leží počátky zábavné prózy *kodä sosol*, která je psána zejména pro rozptýlení. První prózy pro ženy bývají opředeny nejružnějšími mýty o známých učencích, kteří sepsali cosi pro „dlouhou chvíli“ své matce. Ať byla geneze příběhů jakákoli, ženy „své“ knihy vášnivě četly. Dochovalo se dokonce několik traktátů významných konfuciánských učenců požadujících, aby se šíření knih zakázalo. Obrovská popularita zábavné prózy vyvolala

učeneckou diskusi, zda nemůže mít literatura na ženské chování výrazně špatný vliv. Ženy ctnostné sice beletrii odmítaly, ale potají se četla a v královském paláci zvláště. Prózy pro ženy byly pochoptitelně oblíbenější než studium nudných příruček o povinnostech nebo domácích rituálech, splňovaly totiž romantickou touhu po opravdové lásce či vztahu. Ženy se mohly ztotožnit s románovou hrdinkou, prožít s ní peripetie jejího putování za milým a spolu s ní se shledat s vyvoleným. Příběhy jsou stereotypní, se šťastným koncem, samozřejmě se vzorovou hrdinkou, která sice trpí, nicméně se dočká odměny, kterou je společenské postavení manželky či uznání okolí. Romány nejsou v žádném případě protestem proti ženské podřízenosti. Korejské ženy neměly ani v moderní době, až na výjimky, ambice vyrovnat se mužům a svou jinakost i role přijaly. Prózy jsou pouhým dočasným naplněním jejich možností a snění. Ani hrdinky si nestěžují, neprotestují, pouze jednají, což platí nejen pro klasická díla, ale i pro moderní, do velké míry i pro dnešní společnost. S nadsázkou lze prohlásit, že podobnou úlohu plní literatura a nově i braková filmová tvorba v dnešní Koreji.

Struktura rodiny: sňatek a rozvod

Rodina je v Koreji od neolitu patriarchální a funkce v ní bývají zhruba od 15.–16. století poměrně jasně dané. Rozdělení rolí na ženské a mužské, kdy žena je strážkyní domu, má na starosti potomstvo a muž plní funkci živitele, ochránitele, popřípadě učence, je však aplikovatelné na většinu světových společností. V Koreji bylo až do 20. století zvykem stavět rodinu nejen na společných předcích, ale i na společném domě. Ať šlo o jakoukoli sociální vrstvu, žádané bylo soužití tří generací pod jednou střechou. Stejně tak bylo žádoucí oddělení mužské a ženské části domu.

Bydlení pod jednou střechou a oddělení mužské a ženské části bylo poměrně funkční. Mužskou část domu – s povinností komunikovat s úřady, platit daň, projít vojenskou službou a starat se o rodinné finance – spravoval nejstarší muž; role dalších závisely na jejich postavení a věku. Od 15. století nesl tedy jeden člověk tíhu vedení rodiny, včetně zodpovědnosti za široké příbuzenstvo a jeho případnou podporu v době nouze. Provinění

mužského potomka znamenalo trest pro celý rod, v případě zločinu kvalifikovaného jako zrada bylo vyhlazeno potomstvo v linii děd-otec-syn, včetně nenarozených dětí. Stejně tíživé mohlo být i spravování rodinného majetku: jestliže marnotratný příbuzný nadělal dluhy, platil je jeho otec, starší bratr nebo i synovec. Patriarcha rodiny s členy své domácnosti komunikoval, kontroloval je a měl na starosti rituální záležitosti, které byly úřady přísně sledovány, zejména svatby a pohřby.

Stejně strukturovaná byla i ženská část domu, v níž vládla nejstarší žena rodiny, jí byly podřízeny ženy a dívky, do věku sedmi let i všechny děti. Hierarchie byla jasně stanovená a žena mohla ihned po svatbě odhadnout své budoucí postavení. Byla-li nejstarší snachou, znamenalo to převzít práci a kompetence tchyně. Pokud byla manželkou nejmladšího syna, věděla, že bude celý život podřízená. Ženin status však závisel na narození dítěte. V těhotenství se stala objektem péče celé ženské části domu, po narození chlapce i určité úcty. Ta se projevovala i v rovině verbální a žena opět dostala jméno, přestože pouze jako matka konkrétního dítěte, což platí i v dnešní společnosti. Pokud žena potomky neměla nebo mít nemohla, stala se nežádoucí. V bohatších rodinách se toto „provinění“ řešilo přijetím konkubíny, která byla ještě nesvéprávnější než bezdětná žena. Její úloha skončila porozením potomstva, které pak patřilo hlavní ženě. Statutárně nízko stály i druhé ženy, které byly trpěny po dobu života jejich manžela; poté mohly být vyhnány nebo vráceny původní rodině. Obě části domu si nezasahovaly do svých kompetencí a scházely se pouze za souhlasu nejstarších v domě, tedy i k společné noci. O té rozchodovali manželovi rodiče až do své smrti. Z této separace vznikly i specificky mužské a ženské typy zábav, neboť se týkala nejen noci, ale i práce, hygieny, jídla apod.

K potomstvu se stavěli rodiče od narození rozdílně, z čehož vyplývají i atributy prenatalních snů. Měl-li se narodit chlapec, ve snech se objevoval zvláště drak či tygr, pokud dívka, signalizovaly ji květiny. Po dívce se žádalo, aby byla pilná, poslušná a mírná. Výchova probíhala od sedmi let odděleně, dívka se učila pouze domácím pracím, a pokud mohla číst, měla i předepsanou literaturu. Vzhledem k časným sňatkům si ji původní rodina příliš neužíla, dívka měla svou první „svatbu“

kolem 10. roku, druhou, kdy už vstupovala i do manželovy ložnice, mezi 14–15 lety. Záleželo samozřejmě i na věku manžela. Existovaly také věkově nerovné sňatky, kdy relativně dospělé dívky rodina manžela využívala jako chůvy, nebo, v případě prodejů dívek chudých rodičů, dostala ještě nedospělá dívka staršího muže, který s ní zacházel jako s otrokyní. Většinou byly zasňobovány děti přibližně stejného věku. Na roli manželky byly dívky připravovány, nový byl pouze styk s manželem a částečně péče o vlastní děti. Tu si ovšem většinou osvojily ve své původní rodině, kde přebíraly částečné povinnosti svých matek, starších švagrových a žen z příbuzenstva.

V Koreji je klíčová role matky, která je ovšem společensky prestižnější v době synovy dospělosti. Úcta Korejců k matkám je příkladná, nejde o předstírání ani o mravoučné historky. Spočívá v systému rodiny a přesunutí veškeré rodičovské péče na ženu, muž se vzhledem ke svému „vnějším“ rolím omezuje na nepopulární rady, příkazy či opatření. Ctění matek je viditelné v literatuře i v realitě, ilustrativní jsou v tomto směru historky o známých literátech. Závislost synů na matkách je obrovská, pochopitelná a pradávna. Hluboký vztah k matkám demonstrují slavní muži, kromě jiných i velký vojevůdce Kim Ju-sin (595–673), jemuž matka svým pláčem vymluvila životní lásku. Zřejmě nejznámější je vztah filozofa I Julgoka (1536–1584) a jeho matky Sin Saimdang. Když paní Sin zemřela, syn dokonce odešel do kláštera, jakkoli k buddhismu neinklinoval. Svého syna ovlivnila a ke zkouškám připravila paní Jun, matka významného literáta Kim Man-džunga (1637–1692). Ten, ačkoli nebyl prvorozený, velmi těžce nesl její smrt. V té době byl totiž ve vyhnanství a nemohl se zúčastnit pohřebních obřadů. Jeho truchlení se vtělilo do oslavného životopisu, který vzápětí napsal. Matky jsou fenoménem nejen v historii, na mateřskou úlohu jsou připravovány i dnešní dívky. Všeobecná představa vzdělaných budoucích matek, tj. vnímání vzdělanosti žen jako investice do budoucích generací, není produkt myšlenkových pochodů starší generace, ale i dnešních studentů. Zdá se, že i v moderní době se žena socializuje až sňatkem.

Dalším ženským typem je starší žena, jedno, je-li příbuzná či pouze sousedka, pokaždé jde o rádkyni. Takto je pojímána i dohazovačka (*măpcha*), nejen vzdělaná, ale zejména moudrá osoba. Být

dohazovačkou nebylo vysloveně povolání, spíš poslání. Ve velkorodině hrála nezastupitelnou roli babička z otcovy strany, která se významně podílela na výchově dětí a mnohdy rozhodovala o jejich osudech. Mezi nežádoucí ženy byly postupem času včleněny šamanky a hadačky, v literatuře se vyprofilovaly tři záporné typy: konkubína, macecha a tchyně. Ze tří předepsaných ženských rolí – dcera, manželka a matka – je tedy nejpodstatnější a nejprestižnější role matky.

Manželství nebylo nikdy v Koreji chápáno jako svazek dvou lidí, ale rodů. Proto bylo velmi pečlivě váženo, s kým se může rodina spojit. Před svatbou studovali muži i nejstarší ženy genealogické knihy potenciálních nevěst, maximální pozornost byla věnována významným předkům. Nemyslitelné bylo spojit se s rodinou, v níž se vyskytl zrádce, která pocházela z nežádoucích provincií a která nesla stejné příjmení. V úvahu nepřicházel ani sňatek dvou statutárně odlišných lidí: v případě zchudnutí rodina raději dceru provdala jako konkubínu, ale do relativně slušné rodiny. Ani nesmírné bohatství však muži nestačilo na prestižní sňatek, i když si postavení třeba i koupil, což bylo v dobách prázdné státní pokladny časté. Zatímco dívka musela přinést dobré jméno své rodiny a věno, muž mohl mít někdy jen patriční původ a slibné vyhlídky na budoucí postavení. Tento fenomén je platný dodnes. Pokud stojí budoucí manžel statutárně níže, může nedostatek nahradit prestižním vzděláním a perspektivní prací.

Sňatek byl jedním z ostře sledovaných rituálů, proto byl také vedle pohřbu nejnákladnější. Z toho důvodu na venkově od 16. století vznikaly „svatební“ a „pohřební“ spolky. Lidé podle svých možností platili příspěvky a spolky se pak postaraly o náležitý průběh obřadu a jeho financování. V nynější Koreji je svatba natolik nákladnou záležitostí, že za ni utratí rodiny i výdělek deseti let. Nejde jen o svatební hostinu, šaty a doplňky, organizace obřadu je drahá i proto, že jde o rodinnou prestiž. Pokusy o regulaci tohoto trendu shora poukazy na nerozumnost nákladů se nezdařily a svatba je stále tradičně obrovský svátek, jehož se účastní co největší množství lidí.

Rozvod byl od středověku možný pouze z mužovy iniciativy a rozhodoval o něm patriarcha rodu, mnohdy i bez souhlasu dotyčného. Protože rodiny sepisovaly svatební smlouvy, nebylo mož-

né vrátit ženu do původní rodiny bezdůvodně. Důvodů pro rozvod bylo sedm (*čchilčchul*) a jejich interpretace dávala muži poměrně volný prostor. Žena mohla být propuštěna, pokud byla neplodná, nevěrná, žárlivá, upovídaná, kradla, byla vážně nemocná, nectila manželovy rodiče. Proti zneužití těchto bodů sloužily tzv. *sampugo*, tři překážky: pokud rodina příchodem ženy zbohatla, pokud se žena neměla kam vrátit, pokud držela smutek za jedny z rodičů, své či manželovy.

V žádném případě nemůžeme sňatek v Koreji chápat jako výsledek předchozího vztahu, jako lásku. Ženy byly dokonce vychovávány v tom, že láska vzniká až s manželstvím, čemuž, zdá se, i věřily. Romantiku si, jak už bylo řečeno, kompenzovaly milostnými příběhy jiných, hovory s ostatními ženami v domě, a pokud pocházely z vyšších vrstev, pak i vycházkami do přírody, někdy skromným naplněním vlastních ambic. Vzdělání se přitom velice lišilo podle postavení rodiny a také osvícenosti otců. Proto slavné ženy pocházejí většinou z rodin, kde existovala učenecká tradice, výjimečně byly vzdělávány společně s bratry, jindy naplňovaly touhy otců, kteří neměli mužského potomka. Z veřejného i soukromého školského systému byly ale vyloučeny až do konce 19. století.

Slavných žen, které byly rovné mužským protějškům, není v Koreji konfuciánské doby mnoho. Zřejmě neznámější je Hwang Čin-i (1511–1541), středověká básnířka. Údajně pocházela z dobré rodiny, ale vzhledem ke smrti snoubence se dobrovolně stala kisäng. Byla dokonce žačkou filozofa So Kjong-doka a prý o sobě prohlašovala, že je jednou ze tří pozoruhodností města Käsongu. Ovládala kaligrafii, básnění v čínském stylu, ale nejvíce ceněné jsou její básně formy *sidžo*. Její poezie je většinou milostná, formálně dokonalá. Hwang je slavná nejen pro své básně, ale zejména pro svůj nekonformní život, který je námětem několika románů, v poslední době i televizního seriálu. Její smutný protějšek představuje Ho Nansorhon (1563–1589), vzdělaná, ale osobně nešťastná žena. Pocházela z aristokratické a vysoce intelektuální rodiny a vynikla především v čínsky psané poezii *hansi*, která měla ohlas i v Číně a v Japonsku. Její poezie reflektuje neradostné postavení v domě manžela, který ji zanedbával, šikanu tchyň a ztrátu jediného dítěte. Jde o nářky nad nenaplněnou láskou a sny, osamocněním, strachem ze

stárnutí. Prototypem nadané ženy, ale i vzorové matky se stala Sin Saimdang (1504–1551), malířka, básnířka, matka známého filozofa I Julgoka. Stejně jako obě uvedené ženy, také ji ve studiu podporoval otec, neboť neměl mužské potomky. Vynikla jako malířka stylizovaných krajin, ale zejména svými kresbami ptáků a hmyzu. Další ženy jsou slavné zejména pro svou oddanost synům, jako například paní Jun, matka slavného spisovatele Kim Man-džunga, korunnní princezna paní Hong Hjegjong (1735–1815), která sepsala memoáry *Vyprávění z dlouhé chvíle* (*Handžungnok*), popisující její život v paláci, násilnou smrt manžela a posléze postavení matky následníka trůnu a krále.

Gender a sexualita

Otevřenost společnosti vůči sexu (podle nejrozumnějších sporých dokladů) existovala v Koreji před příchodem buddhismu. Teprve poté se prosadila segregace pohlaví a požadavek čistoty, které byly ještě umocněny konfuciánskými normami. Pruderní tendence jsou ovšem patrné až od 16. století, i když na druhé straně byly poměrně populární erotické knížky pro nejvyšší vrstvu, běžně se používaly také sexuální příručky pro novomanžele. Erotické motivy tedy nejsou posvácené oficiálně, v literatuře a výtvarném umění zůstaly tabu. Ovšem v lidové tradici, zejména v maskovém divadle, je patrná až přemíra erotických scén a motivů. Střední literární proud bývá náznakový téměř do moderní doby. Poezie, vzhledem ke své povaze a možnosti obrazného vyjádření, má pro sex mnoho metafor a lze je dohledat či dešifrovat ve většině milostných veršů. Ty se ovšem málokdy týkají konkrétního intimního styku.

V moderní době je úředně povolen pouze manželský sex, nevěra je stále trestná, což je zbraň pro zhrzené manželky, kterým stačí dokázat mužovu nevěru a mají šanci uspět u rozvodu, popřípadě získat velké odškodné. Nicméně se rozšiřuje síť prosperujících podniků „jen pro pány“ a v posledních letech i „jen pro dámy“, nabízejících služby v určitých úrovních odstupňované (ne)počestnosti. Realitou je intimní styk až po svatbě, tento jev je však do jisté míry zapříčiněn i vlivem křesťanství. Cudnost zachovávají v každém případě dívky (i když v posledních letech se rozmohla prostituce středoškolaček, která ovšem pramenila více

z nevědomosti), chlapci mívají sexuální zkušenosti poměrně pozdě, přestože mají možnost využít jiných služeb. V každém případě modernizace v tomto směru zdá se příliš nepokročila. Střední generace se pohoršuje, jen když spatří dvojici pohromadě, ale všechny schůzky jsou v mezích počeštnosti. Kontrast modernizace a prudernosti je do očí bijící.

Zajímavá je však určitá těžko pojmenovatelná důvěrnost a znalost procesů se sexualitou souvisejících. Jelikož chlapci vyrůstají s matkami a sestrami, mají velké pochopení pro tzv. ženské problémy, jako je menstruace či těhotenství, dokonce nechápou evropskou drsnost a otužilost, s níž se ženy snaží svou pohlavní slabost zakrýt. V manželství je pak tato intimita absolutní. Příkladem jinakosti v chápání intimity jsou například sterilizace. V Koreji se provádějí bezplatně a podstupují je nikoliv ženy, ale muži. Údajně je to proto, aby „neznečistili vlastní půdu“, čímž chtějí vyjádřit svou úctu k ženskému tělu.

Protikladem této nečekané intimity je společenská tabuizace „veřejně projeveného“ intimního styku, tedy sexu zobrazeného. Do konfliktu se společností se dostal profesor prestižní soukromé univerzity Ma Kwang-su, autor knihy *Šťastná Sára* (*Čulgoun Sara*, 1992). Román chtěl šokovat, což se podařilo, ovšem Ma byl obviněn z nemravnosti, zatčen, souzen a odsouzen. Román se stal nejčtenějším prohibitem počátku 90. let 20. století i přesto, že neobsahoval jediný popis intimního styku, vše se odehrávalo v rovině orálního sexu. Problematická z hlediska společnosti byla hlavní hrdinka, znučená studentka, která ve svém volném čase hledá povyražení, tj. nenaplnuje tradiční ženský ideál. Nutno říci, že v tomto směru se Korea poučila. Zmiňované tendence sice pokračují, nicméně v souvislosti s pokusem o světovost se ve filmech určených na vývoz objevují samoučelné sexuální scény bez jakékoli návaznosti na děj. Na druhé straně Korejci uspěli v celé Asii a v Latinské Americe sentimentálními televizními seriály, které akcentují čistý vztah a kde se neobjeví ani polibek. Podle našich měřítek je sexualita potlačovaná a běžný Korejec vnímá také sex v literatuře a umění jako pornografii.

Od sexu nečistého je odděleno plození dětí, tj. oficiálně posvěcený sex, odehrávající se v sobotu večer. Velký přelom ve vztahu k tabu téma-

tům znamenala vládní kontrola porodnosti, která v roce 1960 odstartovala kampaň, šokující miliony Korejců. Na přetřes byla slova jako antikoncepce (povolena 1962), potrat (povolen 1973), sterilizace (povolena 1976). Tyto vymoženosti však učinily z Korejců jednu z nejohroženějších populací na světě: Korejky nejenže vstupují do manželství později (průměrný věk se pohybuje kolem 25 let u žen, u mužů se blíží 30 letům), ale představa rodiny se jim vtěluje do jedináčka-chlapce. Jen zhruba polovina jich otěhotní v prvním roce manželství, přes zákaz a přísné sankce lékařů sdělit ženě pohlaví plodu jsou chlapci nadále žádanějším artiklem. Proto také vznikla lehká nerovnováha v současné generaci potenciálních rodičů, kterou nyní vyvažují Vietnamky a Thajky, módní nevěsty posledních let.

Zpochybnění genderových stereotypů v období moderním a postmoderním

Moderní korejská společnost se formuje v dlouhém období: od otevření Koreje zhruba do 60. let 20. století. V mnoha aspektech ji ovšem lze stále považovat za tradiční. V každém případě došlo na počátku 20. století k rozbití tradiční trojgenerační rodiny a k zpřístupnění vzdělání pro ženy. Tato tendence nebyla přijímána kladně, už vzhledem k tomu, že „osvobození“ žen přišlo s japonskou anexí Koreje v roce 1910. Literární reflexe jsou v tomto směru více než ilustrativní pro posun hodnot od relativně progresivních k regresivním. Žena jako svéprávná bytost je představena ve výchovném období korejské přechodové literatury, v tzv. novém románu *sin sosol*, vrcholem – dosud nepřekonaným – je postava feministky a emancipované umělkyně v prvním moderním díle, I Kwang-suově *Bezcitnosti* (*Mudžong*, 1917).

V reakci na tato osvícenská a výchovná díla a také na zažitá nekonfuciánská vidění ženy vytvářejí 20. léta postavu převrácenou a pokřivenou tak, aby poukázaly na negativní důsledky modernizace a japonské okupace, ale také na osobní estetické koncepce, pocity a zkušenosti. Zvláštní pozornosti autorů se těší právě padlé dívky a ženy. Přes všechny diskuse o nové lásce, jichž ve 20. le-

tech proběhlo nepočítaně, promiskuitu a nevěru u ženy hodnotí jako abnormalitu. Hrdinka odporuje tradičnímu postoji *než být zneuctěna, raději zemřít* a vyznává krédo *raději být zneuctěna, ale přežít*. V dílech je patrná i vymezenost postav vůči tradici, která je zvýrazněná jemně naznačenými detaily s hodnotící funkcí: žena staré doby s cizím mužem nemluví, nepracuje a je oblečena v korejském tradičním *hanboku*, moderní mluví, pracuje a nosí západní oblečení, někdy i šperky. Padlé ženy sice nejsou zcela fiktivní, ale jsou vybírány úmyslně s poukazem na jejich morální pád, objektivně zapříčiněný změnami ve společnosti a jejich důsledky, také změnou hodnot, zvláště posunem od sice pokryteckého idealismu staré doby k materialismu a požitkům. Prostitutky a ženy mravně zkažené se ve své amorálnosti vyžívají, to znamená, že je úpadek těší a že ho považují ve svém životě za *jedinou skutečně podstatnou věc*, jež je nejen naplňuje, ale dodává jim sebevědomí. Nesouhlas s „novými ženami“ autoři vyjádřili i tím, že je nechali zemřít.

Kromě tohoto extrémního typu ilustruje literatura 20. a 30. let situaci v tradiční rodině, kde ženy bývají obětmi svých moderních manželů či doby obecně. Jde o postavy později velmi oblíbené, patetické, ale přestože trpí, nemohou být odměněny. Kromě nich se objevují i první kladně pojaté ženy-bojovnice za sociální spravedlnost, schematické a pod evidentním vlivem ruské a sovětské literatury. Dvacátá léta zformovala generaci sice extrémní, ale schopnou ovlivňovat další vývoj v moderní době. Proto jsou úvahy nad vztahem muž-žena a láskou, z níž vyplývají opozice mezi tradiční láskou a *robu* (love), mezi platonickou láskou a sexem, mezi manželstvím a láskou, platné i v poválečném období.

Hierarchizace společnosti a oddělení mužského a ženského světa existují do jisté míry v Koreji

dodnes. Tradičně je stále kladen důraz na konfuciánský vztah rodiče-děti; děti mají povinnost podporovat rodiče ve stáří a cítí to jako samozřejmost, čímž se zvýrazňuje uctívání a preference matek před manželkami. Živá je i konfuciánská úcta k vzdělání, nutného pro získání jakéhokoli slušného zaměstnání a sňatku obou pohlaví.

Stále však není příliš znatelný posun v sociálním vnímání ženy, společnost nemá zájem na uspokojování jejích potřeb. Ženy se tedy mohou realizovat ve svém světě – nejprve jako matky, posléze v rámci komunity stejně starých žen. Nejčastější jsou náboženské spolky, také lze pozorovat tendenci k socializaci za účelem společného sportování, cestování a dalších zálib. Samozřejmě tato situace může nastat až poté, co jim odrostou děti. Ženy ovšem také pracují, pokud to rodinná situace vyžaduje (nebo dovolí), nejčastěji ve sféře služeb. Uplatňují se jako asistentky, průvodkyně, tlumočnice, učitelky na základních a středních školách.

Vysoké školství jich má nepoměrně nižší procento. Přes rovnocennost vzdělání jsou šikana a diskriminace platová i kariérní natolik běžnou záležitostí, že se nad ní málokdo pozastavuje. Jistěže se najdou rebelky, ale vzpoury většinou vycházejí ze skutečné osobní krize a velkého zklamání. Aféry, korunující křiklavé případy diskriminace, však záhy odeznějí a společnost, a to její ženská část, je nechápe jako příležitost k širší diskusi. Vzhledem k zažitému údělu stát se manželkou je i nejmladší generace potenciálních rebelek spíše nakloněna vést klasický nudný život svých předchůdkyň. Jediná změna – a to nepříliš pozitivní vzhledem k budoucí populaci – se týká přání mít jedno nebo maximálně dvě děti. Tento trend však nepramení z přání realizovat se, nýbrž z představy o blahobytu západního typu.

Sexualita, erotika a láska ve výtvarném umění

Korejské výtvarné umění i literatura se při zobrazování sexuality, erotiky a lásky vyznačují značnou zdrženlivostí, což vyplývá z konfuciánských představ o vztahu mezi mužem a ženou a z ideje ryzí, platonicky chápané lásky. Daný oficiální trend proto překračovaly pouze některé projevy původních korejských šamanských kultů. Podobně jako v beletrii, kde toto pojetí platí v podstatě dodnes (sebemenší zmínky o sexu v literárním zpracování vyvolávají soudní skandály), jsou i výtvarné projevy velmi decentní: sexualita a erotika jsou představovány spíše v náznacích a symbolech než otevřeně.

Uvedená charakteristika neplatí pro pravěk a starověk, tedy pro období před přijetím importovaných náboženství, kdy intimní styky nebyly ještě tabuizovány, a mravy byly tudíž volnější. Z této doby, kdy existoval kult plodnosti a obřady s ním spojené (především v praxi šamanských rituálů), pocházejí i hrobové nálezy – především keramické nádoby s pokličkami, jejichž povrch je zdoben nahými postavami v erotických pozicích; zobrazeny jsou i těhotné ženy, sexuální styk nebo erekce. Mezi nálezy z hrobů se vyskytují i drobné plastiky žen, jež zřejmě symbolizovaly, stejně jako předchozí artefakty, kult plodnosti (obr. 17–21). Nejde o ojedinělé projevy výtvarného umění, erotické motivy bývaly v období před přijetím buddhismu častým tématem. Vzhledem k tomu, že v Koreji bylo dosud otevřeno a prozkoumáno pouze několik z mnohých pohřebišť a hrobek, lze očekávat, že podobné (i jiné) předměty, jež by mohly potvrdit výrazné rozšíření rituálů plodnosti, existují i v ostatních potenciálních nalezištích. Avšak s ohledem na fakt, že „erotické“ nádoby,

plastiky a další předměty až na výjimky (obr. 22) nepřekračují 6. století, můžeme soudit, že zřejmě zde se nachází hranice (alespoň pokud se oficiálního pojetí týče) mezi otevřeným a symbolickým zobrazováním sexuality a erotiky.

Kromě uvedených hrobových předmětů, jež jsou z hlediska vztahu k sexualitě a erotice evidentní, se v mnohých korejských lokalitách vyskytují dvojice kamenných sloupů s hlavicemi (tzv. mangdžusok), které svým tvarem připomínají mužský pohlavní úd; bývaly vztyčovány u hrobů a hrobek (zejména panovnických) ještě ve středověku (obr. 23). Někteří badatelé se domnívají, že tyto artefakty jsou spjaty se sexualitou a erotikou; jejich hypotéza je však velmi spekulativní a neprokázaná.

Sexuální a erotická tematika takřka nepoznamenala monumentální sochařství, neboť to se začalo rozvíjet až po přijetí buddhismu – ve druhé polovině 1. tisíciletí. Nejvýraznějším sochařským ztvárněním s jistými náznaky sexuality, erotiky či plodnosti zůstává proto jen bódhisattva Kwanum (čínsky Kuan-jin), ve zlidovělé podobě chápána jako ženské božstvo, ochránkyně matek a dětí, k níž se chodily bezdětné ženy modlit (obr. 11–12).

Zhruba od konce 6. století se tedy korejské výtvarné umění vyjadřuje takřka jen v symbolech: ty bývají velmi časté zejména na lidových obrázcích a nelze říci, že by zobrazovaly samotný intimní styk. Jde pouze o vyjádření přání plodnosti či zobrazení dvojice ve smyslu manželské shody, tedy spojení elementů jang a jin. Takovými mužskými (jangovými) i ženskými (jinovými) symboly bývají čísla, barvy, zvířata a květiny, a pokud víme, jak

16 Kim Jong-hwan, „Ženská část domu“, 2. polovina 20. století, stylizovaná žánrová malba, tuš na papíře.

Tradiční korejský dům se dělil na mužskou a ženskou (vnitřní) část. Pokud to jeho rozměry neumožňovaly, byla obě pohlaví oddělena alespoň zástěnou. Ženy však zodpovídaly za dům a jeho ochranu: udržovaly oheň, obětovaly nejruznějším domácím duchům, božstvům plodnosti, popřípadě povolávaly šamanky, aby příslušné obřady provedly. Pro ženy byla mužská část domu tabu, zatímco muži směli do vnitřní části kdykoli vstoupit.

a v jaké funkci sloužily, můžeme výjevy také dešifrovat. Jednoznačně jangovými znameními jsou například drak, tygr, jinovými zase fénix či želva (obr. 22). Symbolem manželské shody i lásky bývají vyobrazení draka a fénixe (dvojic draků, dvojic fénixů), divokých hus, mandarínských kachen či ryb, což vidáme často na keramických předmětech, rozmanitých ozdobách, obrazech nebo při výzdobě architektury po celé období království Čoson (14.–19. století) (obr. 24–25).

V malířství, které bylo v literátském i v dvorském stylu silně ovlivněno čínskými předlohami, se až do 18. století dokonce téměř neobjevo-

valy ani mužské či ženské postavy. Teprve v dílech profesionálních malířů Kim Hong-doa (1745–asi 1818) (obr. 26–27) nebo Sin Jun-boka (1758–?) (obr. 28–31) a v lidovém malířství (obr. 13–17) nacházíme více či méně umělecky ztvárněné výjevy z každodenního života, mezi nimi i scény nevázaných literátských večírků, které pouze ve výjimečných případech zachycují lehce poobnažené postavy, stále však nepřekračující hranici neokonfuciánského vkusu.

Asexualitu korejského výtvarného umění v obdobích následujících po pravěku a starověku alespoň zčásti popírá nedávno vydaná jihokorejská

17 Anonym, „Rituální nádoby“, 3.–4. století, období států Sila nebo Kaja, šedá kamenina, výška 43,5 cm, respektive 38 cm, šířka 35 cm, respektive 41 cm, uloženo: Umělecké muzeum Horim, Soul, Korejská republika.

Tato dvojice hrobových předmětů z předbuddhistického období zřejmě sloužila k rituálním úkonům. Zobrazený pár ptáků, který patrně symbolizuje protikladnou jednotu ženského a mužského principu – jin a jang (ona a on), bývá častým námětem jak starověké, tak i pozdější keramiky; ptáci hrají významnou roli také v mýtech a legendách starých korejských států.

kniha *Čchunhwa (Jarní obrázky)*, jež obsahuje soubor tří alb žánrových obrázků s naturalistickými sexuálními a erotickými výjevy (obr. 26–29). Vytvořili je již uvedení slavní malíři Kim Hong-do a Sin Jun-bok a v dějinách korejského umění téměř neznámý Čchö U-sok na objednávku dvora a aristokracie; alba byla součástí soukromých sbírek 18. a 19. století. Podle všeho vykazují tematický i stylový vliv mingské Číny a jen stěží mohla být oficiální. Navzdory tomuto nově se otvírajícímu pohledu na zobrazení sexuality, erotiky a lásky je proto třeba konstatovat, že ve výtvarném umění se Korea, kromě období pravěku a starověku, poměrně přísně přidržovala kultu čistoty. Nicméně citovaná kniha nemusí zůstat ojedinělá a v průběhu doby, pokud budou oficiální místa zveřejňování soukromých sbírek nakloněna, se můžeme dočkat i dalších, dosud neznámých výtvarných erotik.

Moderní korejské umění od počátku 20. století

18 Anonym, „Bohyně plodnosti“, kolem 5. století, období království Silla, kamenina, výška 6,8 cm, naleziště: Songdžu, Hwangnamdong, Korejská republika, uloženo: Státní muzeum, Soul, Korejská republika.

Tato drobná plastika se zvýrazněnými ňadry a genitáliemi je jedním z mála dokladů kultu plodnosti.

zavrhlo staré styly a za svůj přijalo (jak v malířství, tak i v sochařství) styl podobný „socialistickému realismu“ (obr. 32). V posledních desetiletích se objevuje i abstraktní pojetí, jež však naturelu Korejců příliš nevyhovuje.

Sexualita, erotika a láska v krásné literatuře

Korea je právem považována za zemi, v níž byl sex po staletí v podstatě tabuizován. Náznakovitost a zdrženlivost zobrazení lásky vyplývaly z neokonfuciánských představ o muži a ženě, z nichž se pak vyvinula idea osudově a platonicky pojímaného vztahu. V literatuře se „ideál“ změnil v estetickou kvalitu a uplatňuje se v málo modifikované podobě do dnešní doby. Poslední desetiletí sice zažitý náhled poněkud uvolnilo, ale literární díla s erotickou tematikou jsou stále spíše ojedinělá a pokrytecky prudérní jihokorejská společnost je nepřijímá právě s nadšením.

To však neplatí pro starověk, především pro epochu před příchodem importovaných náboženství a několik následujících staletí, v nichž ještě nebyly mravy svázány přísnými pravidly. Z této doby se také dochovaly písemné doklady svědčící o daleko volněji pojímaném svazku mezi mužem a ženou.

Kim Tă-mun

Životopisy hwarangů

(*Hwarang segi*, období Sjednocené Silly, 8. století)

Převrat v chápání starověku a jeho sexuální etiky učinil nedávný nález Kim Tă-munova díla *Hwarang segi* (*Životopisy hwarangů*, 8. století). V některých příbězích, lokalizovaných do jednoho ze Tří království – Silly, se dovídáme o praxi sexuálního zasvěcování mladíků na dvoře (zejména následníků trůnu) či speciální funkci vznešených a žádoucích žen, jež svůj život „obětovaly“ ve jménu zachování královského rodu nebo „posloužení“ (sloveso „posloužit“ vyjadřuje i pouhé následování, provádění) králům – tedy sdílení lože. V díle

koncipovaném jako životopisy jednotlivých slavných mužů, vůdců organizace sillských mladíků – hwarangů –, nás může zaujmout dvorní dáma Mi-sil (asi 2. polovina 6. století – životopisná data jsou odvoditelná jen druhotně a její postava se v dalších kronikách z evidentních důvodů neobjevuje). Zřejmě neobyčejně krásná dívka je zmíněna nejprve jako femme fatale v příběhu hwaranga Sadahama, jemuž se oddala a zaslíbila. Než se však vyvolený vrátil z bitevního pole, provdali ji za jiného a Sadaham se přes domluvy rodičů i přátel usoužil. Po sňatku ji ovšem vybrala královna matka, aby „posloužila“ následníkovi, s čímž, řečeno slovy knihy, radostně souhlasila, a také mu porodila syna. Zároveň ale oblažovala i krále a tajně uspokojovala další muže, včetně svého bratra. Manžel musel její funkci v královské ložnici tolerovat a v době manželčiných povinností se věnoval bitvám. Zajímavé je i to, že potřeby královského rodu, a tím i poptávku sledovala a řešila buď panující královna nebo ještě častěji královna matka. Mi-sil dosáhla nejen vysokého postavení jako královská favoritka, ale zároveň se dočkala i vděku ze strany ženské části královské rodiny, což mělo vliv na úřady jejího muže, bratra, milenců i synů. Zůstala však v korejské historii ojedinělá: tato osudová žena tří králů, následníka trůnu, tří vznešených mužů (alespoň tolik se jich vyskytuje v *Životopisech hwarangů*) a mladšího bratra dokonce ovlivnila své syny: zvláště druhý Po-džong nebyl schopen navázat intimní styk se ženou, nedokázal si život bez matky představit a zemřel záhy po ní steskem. O možnosti, že se mohlo podobných žen vyskytnout více, se můžeme pouze domnívat – z pozdější doby samozřejmě známe mnoho

19 Anonym, „Džbán s erotickými motivy“, 5.–6. století, období království Silla, kamenina, výška 34,2cm, naleziště: Kjongdžu, uloženo: Národní muzeum, Kjongdžu, Korejská republika.

V jedné z hrodek prozkoumaných v roce 1973 byly objeveny i další podobné nádoby s postavami v erotických pozicích. V této scéně vystupuje celkem sedmnáct postav v nejrůznějších situacích; erotický kontext celého výjevu symbolicky podtrhují i had a žába. Výjev má zřejmě zakotvení v šamanském kultu plodnosti. Tyto nádoby jsou dnes velmi vzácné, neboť s postupujícím buddhismem a konfucianismem právě kolem 5.–6. století vymizely.

dvorních dam, které sloužily panovníkům, ale nikdy nepocházely z vládnoucího rodu, ani jejich „klientela“ nebyla tak rozsáhlá.

Životopisy hwarangů

(...) Jednoho dne nechala královna matka Čiso na dvoře shromáždit půvabné dcery vysokých hodnostářů. A tak se Se-džong setkal s dvorní dámou Mi-sil, která se mu z nich nejvíce zalíbila a s níž se sblížil. Když to královna matka viděla, velmi se zaradovala a povolala Mi-sil ke dvoru, aby sloužila Se-džongovi.

Předtím, než se tak stalo, se Mi-sil rozloučila se svou láskou Sadahamem, kterému, když odcházel do boje, zazpívala na rozloučenou *hjangga Pchungnanga*, již sama složila.

*I když vane vítr, v přítomnosti mé lásky ustane.
I když vlny bijí, v přítomnosti mé lásky ustanou.
Prosím, prosím, vrať se mi!*

Ať se opět setkáme a obejmeme.

Ach, můj milý!

Kdybych tak nemusela po zbytek života pustit tvou ruku.

Když se Sadaham vrátil z bojiště, Mi-sil již žila v paláci jako Se-džongova žena.

Sadaham byl z toho smutný; složil a zazpíval Píseň o modrém ptáčku. (...)

Té noci vstoupil Mi-sil ve snu do hrudi a pravi: „Přál jsem si, abychom se stali manželi. Jsi těhotná a porодиš syna.“ Po nějaké době se Mi-sil narodil syn Ha-džong.

(...) Královna matka Čiso se tajně domlouvala s Mi-sil: „Můj syn Se-džong je skvělý, ale pokud se sblížíš s korunním princem a poviješ mu

20 Anonym, „Pokličky s erotickými motivy“, 5.–6. století, období království Silla, kamenina, průměr 14,6cm a 14,5cm, naleziště: Kjongdžu, uloženo: Muzeum univerzity Ewha, Soul, Korejská republika.

Pokličky na džbány s erotickými motivy jsou rituální pohyby a souvisí s šamanskými kulty; sexuální výjevy i doprovodné motivy sloužily patrně k vyjádření přání plodnosti.

21 Anonym, „Černá želva s drakem“, 6.–7. století, období státu Kogurjo, freska na kameni z hrobky v Kangso, provincie Jižní Pchjongan, Korejská lidově demokratická republika.

Jedna z nejstarších a nejzachovalejších nástěnných maleb ze státu Kogurjo symbolizuje spojení mužského a ženského principu: želva je ve starých mýtech Koreje považována za pramatku, drak-had je většinou její manžel; obě zvířata jsou nejstarší rodičovskou dvojicí.

syna, staneš se jeho ženou.“ Mi-sil se velice radovala a s korunním princem záhy otěhotněla. Velký král, který o té záležitosti nevěděl, dal Mi-sil přivést do svého paláce a stala se jeho vedlejší ženou. Se-džonga to ranilo a dobrovolně odešel do boje.

Mi-sil si byla jistá královou přízní a začala vést marnotratný život, měla důvěrný vztah nejen s hwarangem Sol Wonem, ale i se svým mladším bratrem Mi-sängem. Ale král si toho nevšiml, udělil Mi-sil titul wonhwa a předal jí velení nad hwarangy. (...) Mi-sil měla krásný obličej a byla stále nádherná. Lidé říkali, že Sadahamův duch vstoupil do jejího těla a dodal mu náležité kouzlo.

(...)

Sol Won si na doporučení Mi-sil vzal za ženu Čun-hwa, která byla vdovou po Mo-rangovi. V té

době jí bylo již třicet sedm let, po osmnácti letech se opět stala ženou vrchního hwaranga a porodila mu syna Sol Unga. „Je to vnuk hwaranga Ů a nenajde se člověk, který by se mu nepodřídil,“ říkal Sol, ale přesto mu mnozí z družiny neblahopřáli. Protože měli Sol Won a Mi-sil milostný vztah, takové nenávistné útoky se neopakovaly; Čun-hwa o jejich vztahu věděla, ale nemohla nic dělat. Také Čun-mo, její dcera, se díky tomu, že ji Mi-sil představila u dvora, milovala s korunním princem Tongnjunem, jindy s korunním princem Kumnjunem.

Sol Won se zastavil u manželky a řekl: „Když posluhovala korunnímu princovi Tongnjunovi, král o tom věděl. Teď zase posluhuje Kumnjunovi. Až se o tom panovník dozví, určitě nás dva nebude mít v lásce.“ Čun-hwa si pomyslela, že má pravdu, a přikázala dceři Čun-mo, aby se sta-

22 Anonym, „*Plodnost*“, období dynastie I (Čoson), bílý porcelán, výška 9,5 cm, uloženo: Muzeum Univerzity Ewha, Soul, Korejská republika.

Tato plastika a podobné artefakty patrně sloužily v kultu plodnosti a souvisejí s tehdy již neoficiálními šamanskými rituály; v období království Čoson se projevovaly pouze zřídka, nicméně se částečně zachovaly v pohřebních zvyklostech.

la mniškou. Čun-mo však nesouhlasila a zapletla se přímo se Sol Wonem.

Neuplynul ani rok a Čun-mo byla těhotná. Když se o tom Čun-hwa dozvěděla, pravila: „Vztah s korunním princem jste jí zakázal a sám jste s ní navázal milostný poměr. Co to má znamenat?“

Sol Won navštívil Mi-sil a prosil za odpuštění. Mi-sil přesvědčila Mi-sänga, aby si Čun-mo vzal za ženu, čímž celou aféru v tichosti urovnala. Čun-mo si vzala Mi-sänga a porodila mu Sol Wonovu dceru Mi-mo. Nikdo z hwarangů o tom ale nevěděl.

(...)

Po-džong byl synem Mi-sil. V osmém roce éry hungdže (579), kdy se královna matka starala sama o státní záležitosti, se Mi-sil stala strážkyní pečeti a studovala svaté knihy. Poté, co se jí jednou za bílého dne zdál sen, že do její hrudi vstoupila bílá ovce, což byl sen šťastný, pospíšila za králem a vstoupila do jeho ložnice. V té době byl král ještě mladý, a tak nebyl schopen lásky.

Mi-sil tehdy opět jmenovala do funkce Sol Wona a vstoupila do jeho ložnice, aby mu posloužila. A tak porodila Po-džonga. (...)

Po-džong měl rád literaturu. Smával se i plakal, od přirozenosti byl laskavý a pozorný jako žena. Když spatřil nemocného, litoval jej a byl nešťastný, jako by byl nemocný on sám. Když viděl zvířata rvát se mezi sebou, bylo to stejné; odjakživa by neublížil ani hmyzu ani travičce. Nepil alkohol a neměl rád ženy. Osedlával si oslíka, pískal na píšťalu, jezdil na trh, kde si na něj lidé ukazovali a volali na něj. Obličej měl jako z nefritu, ruce bělostné a byl skvělým malířem, zvláště portrétů a krajiny.

Ale nebyla žena, k níž by Po-džong cítil lásku, ani taková, která by se stala jeho manželkou. Jednou se ho Mi-sil zeptala: „Znamená něco tvoje chování?“

„Přeji si zemřít s matkou,“ odpověděl Po-džong.

Mi-sil se usmála a řekla: „Ty nemáš rád ženskou krásu a přeješ si zemřít se mnou. Jaký to má smysl?“

„Není lásky, která by byla stejná jako mateřská. Až zemřete, ani já nebudu moci dále žít.“

Mi-sil mu na to řekla: „Je to proto, že není žena, kterou bys miloval, a tak dáváš lásku pouze matce. Vyber si krásnou dívku a žij s ní. Jak jinak se dočkám tvých potomků?“

„Kdo je vlastně krásný?“ zeptal se Po-džong.

„Lidé jako ty jsou krásní. Kdyby ta dívka měla obličej jako zralý nefrit, rudé rty, trpytivé oči a upřímné city, ani taková by se ti nezalíbila?“

Nato Po-džong odvětil:

„City jsou různé. Trpyt může být prostou hrubostí, červené rty a tělo jako zralý nefrit nemusejí znamenat poklad.“

Poté Mi-sil přiměla Hjon-gang, aby Po-džongovi posloužila. Ale ten se s ní nesblížil, čas trávil pouze s Ho-rimem. Tak se stalo, že se do sebe zamilovali Ho-rim a Hjon-gang a narodila se jim dcera Kje-rim. Po-džong Ho-rimovi Hjon-gang přenechal a sám se neoženil.

Mi-sil to dělalo velké starosti, a tak nechala svolat dcery královské rodiny a pravila: „Ta, která se sblíží s mým synem, dostane odměnu.“

Královské dcery se mezi sebou pohádaly, která poskytne Po-džongovi své tělo, ale žádná neuspěla. Po-mjong a princezna Jangmjong se

domluvily a Po-džonga svedly. Teprve tehdy poznal ženskou krásu.

Mi-sil tím byla velmi potěšena a štědře se jim odvděčila. Nato porodila princezna Jangmjong Po-džongovi dvě dcery, ale Po-džong sám se s ní nikdy nesblížil.

(...) Když potom Mi-sil zemřela, bylo jisté, že ji Po-džong nemůže okamžitě následovat. Cítil to jako provinění, pevně uzavřel vrata a trávil čas o samotě. Mi-sil napsala na sedm set svazků pamětí, Po-džong je přenesl do svého domu a uchoval je tam. Také nakreslil Mi-silin portrét v životní velikosti, pověsil jej na zeď a ráno i večer neopomněl matku pozdravit a poklonit se

jí. V té době měl na shromáždění cesty svatých nízké postavení, chybělo mu nejen jídlo. Přestože byla jeho situace obtížná, pozoroval životní principy, vesmírnou energii, ryby, ptáky, květiny, stromy a nebyla věc, již by dopodrobna neprobádal.

Kim Tä-mun (1997): *Hwarang segi* (Životopisy hwarangů). Ukázky přeložila Miriam Löwensteinová. Soul: Čangnak toso čchulpchan, s. 46–48, 50–52, 96–101.

Ze *Životopisů hwarangů* se dozvídáme i o královských choutkách a zálusku na mladé muže – homosexualita ovšem ani ve starověku nebyla považována za žádoucí, o čemž svědčí zaznamenaný

23 Anonym, „Hrobové sloupy mangdžusok“, kámen, výška: kolem 1,5 m, různé lokality v Koreji.

Tyto sloupy, jež bývaly v Koreji vztyčovány ve dvojicích u hrobů (zejména panovnických) v průběhu mnoha staletí až do pozdního středověku, symbolizují možná mužský pohlavní úd.

24 Anonym, „*Střešnice a výzdoba střechy paláce Čchangdok*“, 18. století, palác Čchangdokkung, Soul, Korejská republika.

Střechy domů a paláců byly, zejména v období království Čoson, bohatě zdobeny nejrůznějšími figurálními výjevy, a to jak lidskými postavami, tak i stylizovanými zvířaty – obojí mělo napomoci ochraně obydlí před zlými duchy. Uspořádání střešnic po krajích, kde se střídají konkávní a konvexní tvary, symbolizuje jednotu mužského a ženského principu (jang a jin).

rozhovor: syn se svěřuje otci s královým „podivným chováním“. Náznakovost a nejasnost panuje v dalších příbězích, kde bychom si královi „lásku“ mohli vysvětlovat i jiným způsobem, než jako platonické ocenění kvalit mladých mužů. Stejně nedořešené je chování hwarangů mezi sebou, předpokládá se rozšířená homosexualita v důsledku dlouhých pobytů na odlehlých místech, což byla součást jejich výchovy, nebo při vojenských taženích. Tato otázka i názory na ni se stále velmi různí a pokud nebudou objeveny další ztracené spisy nebo jiné důkazy, vztahy mezi sillskými mladými muži objasnit jen z náznaků není možné. Stejně nejasné jsou zasvěcovací rituály v chrámech božstev, jež bývají spojovány s tajnými sexuálními praktikami.

Kim Pu-sik

Dějiny Tří království

(*Samguk sagi*, 12. století)

Irjon

Odkazy Tří království

(*Samguk jusa*, 13. století)

Další příběhy, ilustrující vztahy mezi pohlavími, nacházíme až v upravené (a zkreslené) podobě v nejstarších dochovaných kronikách – oficiálních *Dějínách Tří království* (*Samguk sagi*) a neoficiálních *Odkazech Tří království* (*Samguk jusa*), které vznikly ve 12. a 13. století. Co se mužů týče, kromě králů se věnují slavným válečníkům, rádcům a věrným poddaným; v jejich historkách se ovšem erotické motivy téměř neobjevují a zápletky se soustřeďují na službu vlasti. Tímto způsobem je například potlačena chlapecká organizace *hwarang*, jejíž vůdcové byli protagonisty díla *Hwarang segi*, a výběr se omezuje pouze na hrdiny a válečníky v historickém kontextu. Téměř úplně je také vymazán jejich protějšek, dívčí skupina *wonhwa*, jejíž původní, patrně rituální smysl, nám zřejmě zůstane utajen. Kronika *Samguk sagi* ji uvádí pouze v zápise k roku 576 jako výstražný příklad ženského soupeření a žárlivosti, tedy ve smyslu normativu pozdější doby.

Dějiny Tří království / Odkazy Tří království

Na jaře začali podporovat wonhwa. Už dříve král a jeho poddaní postrádali znalost o mladých lidech, a bylo rozhodnuto shromáždit je za účelem společných radovánek, aby bylo možné sledovat jejich chování a poté je využít ke službě. Proto byly vybrány dvě krásné dívky, první jménem Nam-mo, druhá Čun-džong, a kolem nich se shromáždilo na tři sta dalších. Mezi oběma dívkami však došlo k soupeření a jednoho dne dovedla Čun-džong Nam-mo do svého domu, násilím ji opila, odvěkla k řece a tam ji pohřbila pod velkým kamenem. Čun-džong byla potrestána a wonhwa rozpuštěna. Poté začal stát vybírat chlapce pěkného zevnějšku, oblékat je a organizovat pod názvem hwarang.

Samguk sagi (*sang*) (1958). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 92–94.

25 Anonym, „Letící fénixové“, asi 18. století, malba na dřevě, strop trůnního sálu, královský palác Čchangdokkung, Soul, Korejská republika.

Fénix býval na Dálném východě emblémem císařovny nebo královny, znamenal i úspěch, štěstí a dlouhověkost. Vyobrazení fénixe s drakem (dvojic fénixů, dvojic draků) symbolicky vyjadřovala manželskou shodu a lásku.

Ženy v době starověkých států měly – oproti pozdější absolutní podřízenosti mužům – daleko více svobody. Ta se zřejmě netýkala pouze elity, ale i nižších vrstev obyvatelstva. Vztah mezi mužem a ženou se zdá být volnější, zaznamenáváme případy předmanželského styku, žena může usednout na trůn, vést rituály, rozhodovat o nástupci na trůně, vládnout jako regentka, i když Kim Pusik v *Samguk sagi* tento zvyk komentuje nekompromisně konfuciánsky:

Jak je možné připustit, aby nějaká bába opus-tila vnitřní komnaty a řešila závažné politické otázky, týkající se státu? V Sille dosazovali ženy na královský trůn. Vrhali tím zemi do zmatků a bylo štěstí, že Silla nezahynula. Jako by se nepoučili ze slov Š'-ťingu o slepici, oznamující východ slunce, nebo ze slov I-ťingu o prasnici, podupávající na jednom místě.

Samguk sagi (sang) (1958). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 118–119.

Vzhledem k tomu, že kroniky byly sestavovány až v době konfuciánské, můžeme o funkcích ženy a vztazích mezi pohlavími ve starých dobách pouze spekulovat: příběhy, jež najdeme v análech i folkloru, bývají většinou didaktické a v souladu s představami o věrné manželce či oddané dceři. Samozřejmě jsou mravoličná vyprávění, existují ovšem i historky vybočující z konfuciánských představ a demonstrující odlišné postavení žen ve starověku.

Zvláštnost starověké společnosti – levirát – dokumentuje příběh o paní U, jež sama rozhodla o nástupnictví na trůně a zůstala královnou. Stalo se tak v roce 196, kdy zemřel kogurjoský král Kogukčchon, její manžel. Královna se nejprve vypravila do domu jeho mladšího bratra, ten ji však podezřívá z nekalých úmyslů a nepustil dovnitř.

Zostuzená královna se ihned vydala k domu králova nejmladšího bratra Jon-ua. Ten vstal, oblékl se a uvítal ji u vrat. Pak ji pozval dovnitř, pohostil jídlem a pitím. Královna pravila: „Velký král zemřel bez mužského potomka, proto má na trůn nastoupit jeho mladší bratr Pal-gi. Ten se však domníval, že mám nějaké tajné úmysly, a hluboce mne urazil. Proto se obracím na vás, druhého bratra.“

Samguk sagi (sang) (1958). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 410–411.

Královnina slova se u Jon-ua setkala s pochopením, dokonce ji doprovodil do paláce. Druhý den ráno paní U prohlásila, že král ustavil následníkem mladšího bratra. Jon-u se ujal vlády s tím, že manželka zesnulého, jež mu na trůn pomohla, se stane jeho ženou.

Příběh královny U pokračuje v několika dalších epizodách, týkajících se její neschopnosti porodit králi potomka a žárlivosti na vedlejší ženu, jíž se snaží zbavit. Tento problém – ovšem opačný – je námětem příběhu o nehodné Kwanna, ženě s dlouhými vlasy, která intrigovala proti královně, a kterou král proto dal utopit.

Dvě následující historky – o matce a sestře Kim Ju-sina – Man-mjong a Mun-hui – jsou svědectvím o možnosti předmanželského styku mladých ještě v 6. a 7. století. O Man-mjong životopis říká:

Začali spolu žít bez řádného sňatku. So-hjon dostal úřad v Manno a rozhodl se tam Man-mjong vzít ... Sukhuldžong zjistil, že jeho dcera má styky se So-hjonem, a rozzlobil se. Dal ji hlídat na odlehlém místě. Ale v noci náhle přišla bouřka a do hlavní brány domu udeřil blesk. Strážce se polekal a Man-mjong našla otvor, jímž vyšla ven. Společně se So-hjonem pak utekla do Manno.

Samguk sagi (ha) (1958). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 298.

Druhá, velmi populární historka, vypráví o milostné aféře ženatého Kim Čchun-čchua (budoucího krále Mujola) s Kim Ju-sinovou sestrou Mun-hui, která posléze otěhotněla. Protože nechtěla bratrovi prozradit, kdo je otcem dítěte, rozhodl se uspořádat obřad upálení. Kim Čchun-čchu, který měl Mun-hui na svědomí, se samozřejmě při pohledu na otřesnou scénu přiznal, posléze se s dívkou i oženil. Příběh je zaznamenán v pozdějších kronikách a tuto aféru ospravedlňuje osudovostí: starší sestra má podivný sen, který od ní Mun-hui odkoupí. Sen – jde o zaplavení města dívčinou močí – je v závěru vysvětlován jako předzvěst toho, že její potomstvo ovládne tehdejší sídelní město Kjongdžu.

26 Kim Hong-do, „Milostná předehra“, 2. polovina 18. století, období království Čoson, tuš na papíře, 28x38,5 cm, uloženo: soukromá sbírka.

Kresba zachycuje předehru k intimnímu styku mezi starým mužem a ženou; podle krajiny a oblečení náleží dvojice do nižší společenské vrstvy.

Kim Hong-do (1745–asi 1818) patří k nejvýznamnějším korejským malířům; podobně jako jeho slavný současník Sin Jun-bok vytvořil na objednávku aristokracie i cyklus kreseb s naturalistickými sexuálními a erotickými motivy. Tematicky i stylově byly tyto kresby inspirovány mingskou Čínou, ale na rozdíl od Číny se v Koreji nerozšířily masově, nýbrž byly součástí soukromých sbírek 18. a 19. století. Zůstávaly oficiálně tabuizovány a teprve před několika lety vydaná jihokorejská kniha Čchunhwa (Jarní obrázky) je zpřístupnila veřejnosti.

Jedné noci se Mun-huiina sestra Po-hui probudila ze sna. Zdálo se jí, že stojí na vrcholku hory Soak a močí. Nebyla s to ovládnout své tělo a její výměšky zaplavily celé město. Ráno vyprávěla sen sestře.

„To je zajímavé,“ pravila Mun-hui. „Ten sen od tebe koupím.“

„A co mi za něj dáš?“ zeptala se Po-hui.

„Dám ti svou sukni s brokátovou výšivkou.“

„Dobře, souhlasím.“

Mun-hui vzala sukni a pronesla: „Jsem připravena vzít si tvůj sen.“

„Dávám ti svůj včerejší sen,“ doplnila ji Po-hui.

Dva dny nato hráli Kim Ju-sin a Kim Čchun-čchu pólo a Ju-sin náhodou přišlápl Čchun-

čchuovi lem kabátu. „Je mi to líto,“ omlouval se. „Pojďme do mého domu a kabát zašijeme.“ „Nic se neděje,“ řekl Čchun-čchu a vešli do Ju-sinova domu. Ju-sin zavolal Po-hui, ale ta se styděla a odmítla setkat se s mužem. Pak zavolal Mun-hui, která přišla a lem přišla. Čchun-čchu se do ní zamiloval a od té chvíle ji ve dne i v noci navštěvoval.

O něco později Ju-sin zjistil, že je sestra těhotná. Byl vzteky bez sebe a neprodleně začal konat přípravy k sestřině upálení – jako výstraže pro nemorální ženy.

Toho dne se královna Sondok vypravila na horu Soak a spatřila plameny a dým proudící až k nebi. Pověřila poddané, aby zjistili, o co se jedná, a dozvěděla se, že Ju-sin chce upálit svou

sestru kvůli milostné aféře, jež vedla k jejímu těhotenství. Královna se rozhlédla kolem sebe a zaznamenala, že Čchun-čchu je bledý jako smrt. „To jste byl vy!“ pravila. „Rychle běžte a zachraňte ji!“ Čchun-čchu nasedl na koně a hnál se tryskem k Ju-sinovu domu. „Královnin rozkaz! Královnin rozkaz!“ volal. A Mun-hui byla zachráněna. Několik dní poté se Čchun-čchu a Mun-hui vzali.

Samguk jusa (1960). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čhulpchansa, s. 136–138.

V 7. století se už předpokládají určité korektivy a závaznost svazku, přestože právě o dvou sillských královnách Sondok a Čindok (vládly 632–654) se ví, že jim byli přidělováni manželé v zájmu zachování panovnického rodu. Mluvíme však stále o těžké době, o které píše *Životopisy hwarangů*: jenže oficiální kroniky nemohly podobné, z konfuciánského hlediska nemravné historiky předkládat budoucím generacím. Nová Mi-sil se v dějinách již neobjevuje a ženské chování je napříště ovlivněno konfuciánskou představou o čistotě a věrnosti, jež předmanželský a mimomanželský styk vylučuje.

Příběhy panujících královen, královských manželů, princezen, milostnic i oddaných dcer jsou tedy ve svých zápletkách nestabilní: vzhledem k tomu, že v době sestavování kronik měla žena již jiné funkce než v dřívější, je jisté, že kompilátoři určité postavy vyloučili, jiné upravili alespoň do přijatelné podoby, popřípadě jim věnují obsáhlejší komentář. Zřejmě nejvítanější byly případy negativní, které, jak se domníváme, kráceny nejsou, a také příběhy o oddaných dcerách, věrných snoubenkách či manželkách.

Uvedme ještě folklorní historku o zvláštním způsobu „namlouvání“; týká se nejmladší sestry královny Sondok Sonhwa a obsahuje i jednu z nejstarších básnických forem *hjangga*. Patří mezi nejslavnější milostné příběhy a dvojice Sonhwa – Sodong je v Koreji řazena mezi kanonické.

Třicátý král Päkče Mu se jmenoval Čang. Jeho matka ovdověla a postavila si dům v hlavním městě u jezera Namdži. Sblížila se s drakem z jezera a z onoho spojení se narodil chlapec. Jeho výjimečné schopnosti a vlastnosti nelze vyčíslit. Na malém políčku pěstoval sladké brambory a prodával je. Lidé mu proto říkali Sodong-Bramboráček.

Sodong se doslechl, že třetí dcera sillského krále Činpchjonga, princezna Sonhwa, je velmi krásná. Ostříhal si tedy vlasy a odešel do hlavního města Silly. Na předměstí se spřátelil s chlapci a rozdával jim sladké brambory. Sodong složil píseň a přemluvil děti, aby ji s ním zpívaly:

*Princezna Sonhwa
tajného má milence
Sodonga
v noci objímá.*

Písnička se rozletěla po hlavním městě a brzy se dostala do královského paláce. Všichni dvorští úředníci se shodli na princeznině vypovězení do dalekých krajů, jen královna jí dala na cestu nějaké zlato.

Princezna se vydala do vyhnanství. Na cestě potkala Sodonga. Ten se poklonil a nabídl jí doprovod. Dívka sice nevěděla, kdo je, ale zalíbil se jí, a proto souhlasila. Tajně se vzali a až potom jí Sodong prozradil své jméno. Svěřil jí, že složil onu posměšnou písničku. Společně došli až do Päkče.

Samguk jusa (1960). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čhulpchansa, s. 234–237.

Poměrně standardním motivem v kronikách jsou královské vztahy k ženám, většinou nikoli k právoplatným manželkám, ale kráskám nevhovujícího původu. Jedná se tedy o milostná dobrodružství, která mají různá vyústění; další zápletkou bývá vyhnání nehodné královny či konkubíny, jež se k prvním v mnoha případech bezprostředně vztahuje.

Prvním z kategorie milostných je příběh o sillském Sodžim (vládl 479–500) a darované dívce Pjok-hwa, pocházející z oficiálních *Samguk sagi*; je datován posledním rokem panování Sodžiho a má moralistní vyznění.

Na podzim, v devátém měsíci, když král putoval újezdem Nalsa, jakýsi člověk jménem Pcharo, jenž měl šestnáctiletou dceru Pjok-hwa, opravdovou krásku, ji oblékl do barevného hedvábí. Posadil ji do nosítek, zakryl látkou a předal jako dar králi. Ten se domníval, že jde o vzácný pokrm, a látku sňal: spatřil dívku, velmi se podívil a dar nepřijal. Když se však vrátil do paláce, nepřestával na ni myslet a nejednou se v přestrojení tajně objevil v jejím domě.

Jednou se zastavil na noc v domě jakési stařeny v újezdu Kotcha. Na otázku, jak se lidé dívají na současného panovníka, odpověděla: „Všichni ho mají za moudrého člověka, ale já o tom pochybuji, protože jsem se doslechla, že král často v přestrojení navštěvuje nalsaskou dívku. Je jako drak, který na sebe vzal podobu ryby, a tak se dostane snadno do rukou rybářů.“ (...) Panovník se zastyděl, dívku přivezl tajně do paláce, kde se jí narodil syn. Toho roku také Sodži zemřel.

Samguk sagi (sang) (1958). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 76.

Touhu vyjadřuje vyprávění o sillském Čindžim (vládl 576–579), který se však vůči To-hwa zachoval poměrně morálně, to znamená, že neporušil etická pravidla a nenutil ji násilím opustit manžela. Zvláštností příběhu je i fakt, že jeho vášeň byla naplněna až posmrtně a (stejně jako v předešlém případě) měla následky.

Čindži se trápil touhou po To-hwa, která byla ovšem vdaná a odmítala ho s poukazem na věrnost manželovi. Král věděl, že ji násilím ani vyhružkami nezíská, a proto se jí ještě zeptal: „Kdyby tvůj manžel nežil, poslechl bys mne?“

To-hwa po chvíli váhání přikývla.

Král si povzdychl: „Jdi klidně domů, ale nezapomeň na mne. Zachovám si tvůj obraz v srdci.“ (...)

To-hwa se vrátila domů, žila šťastně s mužem a poté, co Čindži zemřel, zdálo se, že je už nemůže nic rozdělit. Následujícího roku jí však odešel manžel.

Uběhla nějaká doba a To-hwa lehávala v noci sama. Jednou se však pokoj naplnil zvláštní vůní a vstoupil král Čindži.

„Nezapomněl jsem na tvůj slib. Nadešel čas, abys mu dostála,“ řekl jí.

To-hwa nebyla schopná jediného slova. Nevěděla, zda je to sen či skutečnost, nicméně král vypadal stejně, jako když se s ním setkala v paláci. Zhasl lampu a vstoupil k ní na lůžko. Celý další týden se jí Čindži zjevoval ve snu a pak náhle zmizel.

Uběhlo deset lunárních měsíců a To-hwa porodila chlapce. Zpráva o tom se dostala až k uším krále Činpchjonga, synovce předešlého panovníka. Povolal matku se synem do paláce, kde pak také žili.

Samguk jusa (1960). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 120–121.

Manželské věrnosti a královské krutosti se věnuje příběh o pākčeském Károovi a To-miho ženě, která se odmítla panovníkovi oddat. Ten se pomstil jejímu muži a žena se zachránila jen díky lsti.

To-mi byl znám jako spravedlivý člověk, ale více než o něm se šeptalo o neuvěřitelné kráse jeho ženy a její oddanosti. Proto si král Káro To-miho povolal a řekl:

„Sice se mluví o věrnosti jako o nejdůležitější ctnosti, ale pokud se žena dostane lstí na temné místo bez lidí, neexistuje taková, která by nezradila. Nemám pravdu?“

To-mi odpověděl bez zachvění:

„Kdo se vyzná v lidských citech? Ale co se týče mé ženy, nepodlehne, ani kdybych zahynul já.“

Panovník se rozhodl, že věrnost manželky vyzkouší. Uvěznil To-miho v paláci, přestrojil jednoho ze svých úředníků za krále a poslal do To-miho domu. Náhlý vládcův příchod To-miho ženu zmátl. Falešný král pravil:

„Slyšel jsem o tobě mnoho zvěstí a jsem plný obdivu. Včera večer jsem o tebe hrál s manželem a vyhrál. Budeš dvorní dámou: teď zapomeň na To-miho a žij se mnou.“

To-miho žena zavedla krále uctivě do pokoje.

„Proč by panovník lhal? A jak bych mu já mohla nebýt po vůli? Ať vstoupí jako první: převléknu se a hned přijdu.“

Žena však falešnému králi nastrčila svou služebnou. Když její lest vyšla najevo, Káro se rozhněval. Bez ohledu na předešlá slova označil To-miho za zrádce, dal ho oslepit a poslat po vodě na malé loďce. Pak si povolal To-miho ženu, která se znovu pokusila o lest:

„Králi, nyní jsem vdova. Jak přežiji na světě sama? Bylo by pro mne štěstím, kdybych mohla sloužit panovníkovi. V těchto dnech jsem však nečistá: ihned poté, co mé období skončí, vám budu po vůli.“

Král jí uvěřil a propustil ji. Žena se ani nevrátila domů: běžela k řece a hledala loďku. Žádnou nenašla, naříkala a vzývala Nebesa. Ta jí dokonce loď seslala. Doplnila k ostrůvku, kde žil oslepený To-mi. Živili se travou a kořínky a posléze opustili ostrov. Doplnili až do Kogurja, kde jejich

příběh lidé znali a poskytli jim šaty, jídlo a vše potřebné.

Samguk sagi (ha) (1958). Ukázkou přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 462–464.

V oficiálních i folklorních vyprávěních najdeme také příběhy o dívkách a ženách, které nejsou historickými postavami, pouze demonstrují pozdější ženské ctnosti. Některé se tradují do dnešní doby, nicméně jsou velmi schematické a bez větší fantazie. Mohou se týkat věrných žen, jak už jsme viděli v příběhu o Károovi a To-miho ženě, další jsou o nevěstách, lpících na svém vyvoleném (nejznámější jsou dvojice Päk-un a Tchä-hu, Ka-sil a Sol-lang), ale nejraději se věnují oddaným dcerám – ať již slouží matce či otci. Opakem ctnostných žen jsou žárlivé, soupeřivé a ctižádostivé, jejichž prototypem je Kwanna, reprezentující konkubíny, jež chtějí upoutat královu (či manželovu) pozornost a zbavit se soupeřky.

K roku 251 zápisky z království Kogurjo v *Samguk sagi* poznamenávají:

V létě ve čtvrtém měsíci přikázal král zavázat do koženého pytle a hodit do Západního moře ženu z rodu Kwanna. Byla neuvěřitelně krásná a její vlasy byly dlouhé devět stop. Panovník ji velice miloval a chtěl ji učinit vedlejší ženou, ale královna z rodu Jon v obavách, aby neovládla krále, pravila: „Slyšela jsem, že v západní zemi Wej hledají dlouhé vlasy a zaplatili by za ně i tisíc zlatých. Naši předkové nepřinášeli Číně tribut a země pak strádala jejími nájezdy. Kdybyste teď vypravil poselstvo a s ním krasavici s dlouhými vlasy, určitě by byla Čína spokojena a neohrožovala nás.“

Panovník pochopil její úmysly, ale neodpověděl. Když se o tom dozvěděla Kwanna, polekala se, že ji chce královna zabít, a rozhodla se pomluvit ji u krále. „Královna mne stále hubuje, říká, že ta holka z vesnice chce být paní a jestli sama neodejdu, budu litovat. Určitě mne chce v panovníkově nepřítomnosti připravit o život. Co mám dělat?“

Několik dní poté se král vracel z lovu. Kwanna mu vyšla vstříc s koženým pytlem v ruce a naříkala: „Královna mě chtěla strčit do pytle a hodit do moře. Prosím vládce, aby mi daroval život a dovolil vrátit se domů.“ Král pochopil, že lže,

a rozhněval se. Zavolal si tu ženu a zeptal se jí: „Chceš do moře?“ a vydal rozkaz, aby ji utopili.

Samguk sagi (sang) (1958). Ukázkou přeložila Miriam Löwensteinová. Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa, s. 425–426.

Anonym

Píseň o Čchojongovi

(Čchojongga, první polovina 9. století, období Sjedenocené Silly)

Intimní styky ve starověku byly oproti dobám pozdějším daleko přirozenější a některé příběhy z historických děl (zvláště *Životopisů hwarangů*) nám dokazují, že předmanželský sex a jeho případné následky nebyly posuzovány tak tragicky jako v době konfuciánské. Úpravy původních vyprávění však pohled na lásku ve starých dobách zploštily a pouze několik naznačuje poměrnou volnost pojmání vztahu mezi mužem a ženou. Jedním z dochovaných příkladů, který reaguje na manželskou nevěru, je příběh o Čchojongovi, synovi Dračího krále.

Báseň Čchojongga představuje slavnou skladbu *hjangga*, což byla korejská básnická forma užívaná od 6. do 10. století, zapisovaná *hjangčcha-lem*, kombinujícím významovou a fonetickou složku čínských znaků. Dochovaných *hjangga* je pětadvacet a nejznámější jsou obsaženy v neoficiálních *Odkazech Tří království – Samguk jusa*. *Hjangga* se vyskytují jako prosté čtyřverší, dvojí čtyřverší nebo v kombinaci se závěrečným dvojverším nesoucím ideu básně. K básni Čchojongga je připojen příběh rozvrtného mladíka Čchojongga, který zanedbává svou ženu. Zlý duch bere na sebe jeho podobu a spává mu s manželkou. Když na to Čchojong přijde, místo očekávaného rozhořčení pouze vykoná exorcistní obřad – zažene ducha písní.

Čchojongga

Ve městě jsem při měsíci
pozdě do noci se toulal, bavit.
Domů vstupuji a na lůžku. Co vidím?
Čtyři nohy.
Dvě jsou moje,
ty dvě cí?

27 Kim Hong-do, „Milování kisäng s jangbanem“, 2. polovina 18. století, období království Čoson, tuš na papíře, 28x38,5 cm, uloženo: soukromá sbírka.

Na pozadí tradiční krajiny je zobrazen sexuální styk mezi kisäng, kouřící opium, a mladým jangbanem.

Původně mi patřily, asi mi je někdo ukradl.

Löwensteinová, Miriam (1999): Starověké básně hjangga. In: *Literatura: Sborník literatur Dálného východu*, č. 1 (Wen/Mun/Bun). Praha: Brody, s. 86.

Láska v klasické korejské literatuře je obvykle líčena v řadě nepravděpodobných scén a inscenovaných setkání, náznakových, zašifrovaných vyznání, vyjádřených písní nebo básní. Důraz na čistotu, vážnost a předurčenost vztahu je však už spíše důsledkem konfuciánských představ. V raném středověku, za království Korjo (918–1392), byla korejská literatura, zvláště próza, zcela pod vlivem literatury čínské. Ve vysoké literatuře dominují „vážné“ žánry a jen okrajově se objevují příběhy lásky smrtelníka k ženě buď ztracené, mrtvé, nebo k ženě-duchu, které se v lidové literatuře mění v hrůzostrašné příběhy zhoubné lásky. Poblouzněný muž se tu ocitá v ohrožení života při milování se s ženou-démonem. Ve vysoké

literatuře však bývá tento vztah, jenž nerozlišuje svět živých a mrtvých, líčen pozitivně. Zamilovaní si nechtějí škodit, naopak si uvědomují nedostatek času, který jim byl vyměřen osudem. Duše zemřelé se vrací, aby ještě jednou spatřila svého milého a došla pokoje. Tato milostná setkání, čerpající z tchangské novely a silně ovlivněná konfucianismem, buddhismem a lidovými náboženskými představami, jsou nejvýrazněji zobrazena v pozdější Kim Si-supově sbírce povídek *Kumo sinhwa* (Vyprávění z hory Kumo) z 15. století.

Kim Si-sup *Vyprávění z hory Kumo*

(*Kumo sinhwa*, 2. polovina 15. století)

Kim Si-sup (1435–1493), známý pod pseudonymem Mawoltang, byl jedním ze vzdělanců, jimž měla být vzhledem k jejich původu i schopnostem zaručena skvělá kariéra. Jeho vzestup však přeru-

šily politické události na korejském trůně, jehož se nezákonně chopil princ ze Sujangu, budoucí král Sedžo, který dal v roce 1456 odstranit mladého krále Tandžonga. Část úředníků protestujících proti této svévoli dal Sedžo popravit (jde o tzv. *sajuksin* – „šest věrných mrtvých vazalů“), další, včetně Kim Si-sup, se uchýlili do ústraní a nikdy se do státní služby nevrátili (*sängjuksin* – „šest věrných živých vazalů“). Kim Si-sup od svých jedenadvaceti let putoval po Koreji a často pobýval v buddhistických kláštěrech; v jednom z nich také v roce 1493 zemřel.

Kim Si-sup bezesporu náleží k předním vzdělancům své doby, už za života byl ceněn jako básník. Jeho *Vyprávění z hory Kumo* (*Kumo sinhwa*) představují zřejmě torzo díla většího rozsahu, navíc vykazují silný vliv čínského prozaika Čchü Joua a jeho *Nových vyprávění pod lampou* (*Ťien-teng sin-chua*). Kim Si-sup však přes nepochybné shody v syžetu obohatil své povídky o dlouhé básnické vstupy, mnohdy nahrazující celé pasáže děje. V tom je určitě novátorem v korejské próze, a přestože byla *Kumo sinhwa* psána v klasické čínštině, v mnohém předjímají pozdější delší zábavnou prózu *sosol*. Vznikla během pobytu Kim Si-sup v blízkosti Kjongdžu, starého sídelního města státu Silla, kde autor žil v klášteře na hoře Kumo („Zlaté želvy“, odtud i název sbírky). Tři z povídek jsou věnovány sepětí lásky a smrti v buddhistickém, taoistickém a konfuciánském pojetí, kde milenci či manželé žijí spolu i přesto, že jeden z nich přichází ze světa mrtvých. Vědomí konečnosti prožitku činí vzájemný vztah intenzivnějším a čistým, jak vypráví následující povídka *Nahlédl přes zídku* o setkání manželů po násilné smrti ženy. Ta po nějakém čase muži oznámí, že její pozemský čas vypršel a že se musí vrátit do světa mrtvých.

Nahlédl přes zídku

Po chvíli pan I zaslechl pod ochozem zvuk podobný lidským krokům, které se z dálky přibližovaly. Když dospěly až k němu, uviděl svou choť, paní Čchö. Ačkoliv věděl, že zemřela, byla jeho láska k ní tak nesmírně silná, že se jí nyní bez váhání dychtivě zeptal:

„Kam jsi uprchla, že jsi uchovala neporušené své tělo i svůj život?“

Žena jej uchopila za ruku a nahlas žalostně zaplakala. Pak dala průchod svým citům: „Jsem původem z dobrého rodu. V dětství jsem byla poslušná domácích naučení, dovedla jsem vyšít i šít šaty, učila jsem se skládat básně. Věděla jsem pouze, jak žít za branou ženských komnat. Po jediném nahlédnutí přes zídku pod kvetoucími meruňkami jsem spontánně obětovala perlu z modrého oceánu a svým jediným úsměvem na pozadí květů jsem navázala přízeň na celý život.

Byli jsme odhodláni spolu zestárnout a dospět do hrobu. Což bych si pomyslíla, že budu přelomena a vhozena do příkopu? Své tělo jsem však šelmám nevydala. Spravedlnost má svou váhu, kdežto život je prchavý a je tedy štěstí, že mé usmrčené tělo uniklo zhanobení. A kdyby snad někdo politoval tuto mou roztržštěnou, vyhaslou mysl, beztak by tím jen obnovil zdrcenost mého úplně ztrouchnivělého nitra. Mé kosti jsou vystaveny slunci na nivách a moje žluč třísní hlínu. Když podrobně probírám radosti svého manželství v minulých dobách, obrací se to dnes přirozeně v můj zármutek a zášť. Když jsme se v této chvíli opět setkali po dlouhém úsilí, slibme si, že se nezfekneme dřívějšího závazku a nikdy na něj nezapomeneme. Souhlasíte s tím, pane I?“

A on vzrušeně zvolal: „Rozhodně bych si to tak přál!“

Vzájemně pak hovořili o svém nejužším vztahu a vyznávali si své city. Poté, co si vyjevili svou lásku, ulehli ke společnému spánku, k svému nejvyššímu potěšení, tak jak to bývalo v minulosti.

Poznenáhlu tak uplynulo několik let. Jednoho dne večer řekla žena:

„Není možno se vymknout záhrobní sudbě a jen proto, že příčinné souvislosti našeho svazku nejsou přerušeny a nejsou zatíženy žádnou vinou, umožnil nám nebeský císař, abych s dočasným přeludným tělem ve společnosti s vámi zmírnila na chvíli váš zármutek. Nesmím se však dlouho zdržovat ve světě lidí a klamat je.“

Přikázala malé otrokyni, aby podala víno, a sama pak mladému muži k tomu zazpívala na nápěv Jaro v Nefritovém pavilonu:

Všude je plno oštěpů a štítů, kříží se a sem tam mává se jimi.

Čestně se rozlétly padlé květy, mandarínská kachna ztratila druhu v malé chvíli.

*Zbylé kosti mrtvých jsou přeházeny, kdo je
nakonec pohřbí?
Krví potřísněné, z těla vyhnané duše nemají, s kým
by promluvíly.
Z pavilonu Kao-tchang sestoupila wušanská
dívka.
Jak rozbité zrcadlo je zlomeno, tak její srdce
choré zarmoucené.
A když se nyní oba rozloučili před cestou v dáli.
Mezi nebesy a lidmi i předání zprávy bude tak
přerušeno.*

„Z vašeho života, pane I, ještě něco zbývá,
kdežto já jsem již zapsána do tajného seznamu
zemřelých. Dlouho se s vámi nemohu zdržet.
Kdybych lpěla na toužebné lásce k člověku, po-
rušila bych tím ustanovení a byla bych obviněna
nejen já, ale postihlo by to i vás.

Na jednom místě jsou roztroušeny i moje
kosti. Snad se smilujete a nenecháte je vystaveny
větru a slunečnímu žáru.“

Pohlédli na sebe a v proudech jim stékal pláč.

„Pane I, buďte na sebe opatrný,“ končila svá
slova a pak poznenáhlu mizela, až po ní nezby-
la žádná stopa.

Pan I posbíral její kosti a pohřbil je vedle hro-
bu rodičů.

Když byl pohřeb vykonán, onemocněl také
pan I myšlenkami na dřívější události a po něko-
lika měsících zemřel.

Kim Si-sup (1973): Nahlédl přes zídku. In: Kim Si-sup,
Vyprávění z hory Kumo. Přeložil Jaroslav Bařinka. Praha:
Odeon, 1973, s. 54–58.

Anonym

Píseň o dvanácti měsících

(ze sbírek *Písni [království] Korjo*)

(*Tongdongga*, jedna z básní žánru *Korjo kajo*, ob-
dobí království Korjo, 918–1392)

Starověká literatura v 1. tisíciletí n. l. a po ní
i literatura dalšího tisíce let se vyjadřovala převáž-
ně v poetické formě, a tak vyznání lásky najdeme
ve všech básnických formách, ať už zastřeně nebo
přímo, po celou dobu existence korejské literatu-
ry. Za království Korjo jsou to především lidové
Písne (království) Korjo (Korjo kajo), v nichž lás-
ka vystupuje v mnoha případech přímočaře, jako

je tomu například ve slavné básni *Tongdongga*
(*Píseň o dvanácti měsících*), kde dívka už po roce
odloučení odmítá na milého déle čekat.

Píseň o dvanácti měsících

(výňatek)

Hůlky z pepřovníku
co tobě patřily,
teď užívá jiný.
Hořký je prosinec.

Píseň o dvanácti měsících. In: *Kajodžip*. Pchjongjang: Mun-
ječchulpchansa, 1983, s. 50–51. Ukázku přeložila Miriam
Löwensteinová.

Anonym

Muslimská pekárna

(*Ssanghwadžom*, jedna z básní žánru *Korjo kajo*,
období království Korjo, asi 13. století)

V čtyřslokové básni *Ssanghwadžom (Muslim-
ská pekárna)* se dívka postupně na čtyřech místech
setká s majitelem pekárny, představeným kláštera,
drakem ze studně a hostem v hostinci; s každým
z nich má milostný styk a svou povolnost svádí
podle okolností na předměty nebo osoby, jež měla
předtím v rukou nebo na něž padl její zrak – na
panenku v pekárně, hocha v chrámu, naběračku
u studně a nádobu na víno v hostinci.

Muslimská pekárna

(úryvek)

Zašla jsem do muslimské pekárny, koupila
chleba.

Starý majitel mě tam chytil za ruku.

Když celá historka vyšla najevo,

bylo to tvou vinou, malá panenka.

Chtěla jsem odejít do své besídky:
žádné místo nebylo tak skličující.

Zašla jsem do chrámu Samdžang, zapálila
lampu.

Starý představený mě tam chytil za ruku.

Když celá historka vyšla najevo,

bylo to tvou vinou, malý mnišku.

Chtěla jsem odejít do své besídky:
žádné místo nebylo tak skličující.

Muslimská pekárna. In: *Kajodžip*. Pchjongjang: Munje-čchulpchansa, 1983, s. 58. Ukázkou přeložila Miriam Löwensteinová

Im Če – Hwang Čin-i – Neznámí autoři

Básně sidžo

(Z různých antologií *sidžo*, období království Čoson, 16.–18. století)

Jiný pohled na lásku, už v kultivovanější a umělejší podobě, nabízejí básně *sidžo* – tříverše o maximálně 45 slabikách, dělené na půlverše (*sidžo* mělo závaznou nejen formální, ale i obsahovou strukturu). Básně *sidžo* otvírají pohled na milostné vztahy mezi manželi a samozřejmě mezi milenci, nicméně nejde v nich v žádném případě o odtazitý, vznešený a tabuizovaný cit pozdější prózy. Harmonie lásky a přírody nebo nesoulad mezi milenci (obojí podtrženo přírodními motivy) jsou vyjádřeny decentně a udržovány ve vkusných mezích. Kromě literátských, vesměs anonymních básní, existuje i poměrně rozsáhlá tvorba básníků – *kisang*, jejichž poezie je čistě milostná, toužící a konkrétní.

Im Če

Tu, v trávě vysoké a husté, Hwang Čin-i,
spíš ... nebo sníš jen v loži z kamene?
Kde jsou tvé líce lehce ruměné?
Jen bílé kosti tvé tu klesly do hlíny.
Ach, smutno je mi, ležíš tu tak tiše ...
Komu dát, lásko, napít z této číše?

Anonym

Drobný déšť padá. Údolím jde žena.
Po květech z hrušní šlape, po bílém.
Loudá se. V dlani fialový lem
své dlouhé sukně. Mladá, roztoužená.
Kam jdeš? Ach, někým oklamat se dát?
Zmoknou ti vlasy, promokne ti šat!

Neznámá autorka

V noci jsem měla krásný sen a k ránu
křičely straky, to prý přijde host.

A ty jsi přišel. Bylo toho dost,
aby se sen naplnil, až vstanu.
A když jsi tady – zůstaň se mnou chvíli,
přenocuj u nás jedenkrát, můj milý ...

Anonym

Můj kůň už na mne zaržál, půjdu-li,
a já tě vidím, jak jsi nerada ...
Večerní slunko v horách zapadá
a já mám cestu dlouhou tisíc li.
Mne nezadržuj, milá, ach, mě ne –
tam zadrž, tam, to slunko ruměné!

Neznámá autorka

Když postavím se někdy u zrcadla,
mé líce v něm jsou jako květiny.
Co teprv kdybych s barvou od šminky
milému na klín svoje líce kladla?
Ach, co je platno takovéto snění
v růžové barvě – když on tady není ...

Hwang Čin-i

Z tmy nocí podzimních
utrhnou půl jak z vlny.
Svinu ji ve stříbrný
vítr, v němž taje sníh.
Až v krátké noci letní
přijdeš, to stříbro přetní ...

Neznámý autor

Jaká je láska? – Tvoje byla celá
kulatá, nebo měla hrboly?
A byla dlouhá jako tisíc li,
nebo jen loket nebo stopu měla?
Nebyla dlouhá – říkám na otázky –
ale já nevím, kde je konec lásky ...

Chryzantémy ze země zelených hor: Starokorejská lyrika
(1976). Přeložili Oldřich Vyhlídal a Nam Gi-dok. Praha: Vydal Klub přátel poezie v Praze, s. 30, 31, 35, 38, 43, 51, 58.

Im Če – Han U

Sidžo jako milostný dialog

(Z různých sbírek *sidžo*, období království Čoson, 16. století)

28 Sin Jun-bok, „Studium erotiky“, 2. polovina 18. století, období království Čoson, tuš na papíře, 23,3x27,5 cm, uloženo: soukromá sbírka.

Dvě mladé dívky si v prázdném pokoji prohlízejí erotickou příručku.

Sin Jun-bok (1758–?), jeden z nejslavnějších umělců v období království Čoson, proslul zejména svými výjevy ze života jangbanů a zobrazením ženské postavy (obr. 30–31). Podobně jako jeho současník Kim Hong-do, vytvořil na objednávku aristokracie i cyklus kreseb s naturalistickými sexuálními a erotickými výjevy.

Dochovaly se i dialogické básně, z nichž jedna je dopisem milému, druhá pak jeho odpovědí, jako například u básně Im Čea a kisäng Han U, jejíž jméno znamená Chladný déšť:

On (Im Če)

Severní nebe bylo modrojasné
a já jsem vyšel bez pláště, jen tak.
A zatím v horách spadl sníh a mrak
nad poli déšť – a den už hasne.
Dnes budu zkrhlý v chladném dešti spát,
dá-li mi vůbec usnout déšť a chlad.

Ona (Han U)

Proč bys měl, zmrzlý, spát dnes bůhví na čem,
proč bys měl, zkrhlý, bůhví kde dnes spát?
Pokrývkou z křídel chci tě přikrývat
v polštáři z perí, který voní pláčem ...
Dnes budeš v dešti, i když trochu chladném,
spát jako proud, jenž rozplývá se nad dnem ...

Chryzantémy ze země zelených hor: Starokorejská lyrika (1976). Přeložili Oldřich Vyhlídal a Nam Gi-dok. Praha: Vydal Klub přátel poezie v Praze, s. 33–34.

29 Sin Jun-bok, „Počátek milostné noci“, 2. polovina 18. století, období království Čoson, tuš na papíře, 23,3x27,5 cm, uloženo: soukromá sbírka.

Mladá žena si jednou rukou rozpouští vlasy, druhou hladí partnera, s nímž zřejmě stráví milostnou noc.

Neznámí autoři

Sidžo s ironickými motivy

(Z různých sbírek *sidžo*, období království Čoson, patrně 18. století)

Do pozdějších básní pronikají i lidové, a dokonce také ironické motivy, jak je patrné z následujících dvou *sidžo*.

Neznámá autorka

Ach, co mám dělat, co mám dělat, tchyně?
Byla jsem s jiným – rýže jsem mu dala,
a rozbila si misku bronzovou,
tu křehkou misku ve svém mladém klíně ...

Ech, z toho nic si nedělej, má milá.
Když my jsme byly mladé, žádná snad
nežila s mužem, i když měl ji rád,
aby svou misku s jiným nerozbila.

Anonym

Ta lehká baba s šedivými vlasy
mladého muže chtěla okouzlit:
na černo vlasy tuší zbarvila si
a v horách, s dechem těžkým do té krásy,
chtěla dnes k němu na námluvy jít.
Tu však se strhla bouře nenadálá,
lijavec babě vlasy bičoval,
až všechna tuš jak dlouhá černá šála
po bílém límci se jí omotala

30 Sin Jun-bok, „Piknik jangbanů s kisang“, 2. polovina 18. století, období království Čoson, tuš a barvy na papíře, 28,2 x 35,2 cm, uloženo: Umělecké muzeum Kunsong, Korejská republika.

Scéna zachycuje kromě *jangbanů* (aristokratů) a dvou *kisang* (gejš), jež zde uvolněně odpočívají, i služku přinášející víno k občerstvení. Všichni pozorně naslouchají hudební produkci dívky hrající na *kajagum*. Součástí podobných setkání bývaly i básnické soutěže, jejichž vítěze odměňovaly společnosti svou přízní.

a do šedin jí mokrá vítr vál ...
Tak zhatily se stařeniny plány.
A dobře bylo, dešti nečekaný ...

Chryzantémy ze země zelených hor: Starokorejská lyrika (1976). Přeložili Oldřich Vyhliďal a Nam Gi-dok. Praha: Vydal Klub přátel poezie v Praze, s. 85, 87.

Čong Čchol Básně literáta Songganga

(*Songgang kasa*, 2. polovina 16. století)

Kromě formy *sidžo* se od 15. století objevují i dlouhé básně *kasa*, jež zvláště v takzvaných *kjubang kasa* („písňích z ženských komnat“) obsahují mnoho nářků nad postavením ženy. Z literátských *kasa* věnovaných milostnému citu jsou nejznámější Čong Čcholovy *Sa miin gok* („Vzpomínka na milého“) a *Sok miin gok* („Další píseň o milém“).

Básník Čong Čchol (1536–1593) proslul jak svými básněmi *sidžo*, tak i dlouhými *kasa*; jeho dílo se dochovalo ve sbírce *Básně literáta Song-*

ganga (*Songgang kasa*). Uvádíme zkrácenou ukázkou z jeho básně *Vzpomínka na milého* (*Sa miin gok*).

Vzpomínka na milého

Nebe, co nechalo mě spatřit tenhle svět,
do mé dlaně vložilo už tenkrát jeho dlaň.
Ruka ruku stiskla napořád.
Neví o tom nebe snad?
Jen pro tebe jsem byla mladá, miláčku,
milovals mě tak jako já, milý.
S čím lze měřit naši lásku?
Vedle naší oddanosti nelze jinou klást.
Jediným mým přáním bylo spolu žít.
Proč mám, drahý, v stáří toužit po tobě?
Je to pár chvil, pár dní, pár nocí, krátký čas,
co jsem sloužila ti v Měsíčním pavilonu.
Proč jsem byla odvržena dolů,
sem na tenhle pozemský svět, miláčku?
Moje vlasy, kdysi krásné, nejsou nic –
nečesala jsem je už tři léta ... Šminku mám,
i pudr, vše – však pro koho se krášlit?
Srdce bolí, milý, bolí čím dál víc,

už jen vzdychám, pláču slzy, které pálí.
 Lidský život začne, skončí – trápení je bez
 hranic!
 Plyneš jako voda, čase, neznáš slitování,
 letní žár i zimní chlad ve svou dobu ustoupí
 a zas se navrací.
 Naslouchám a k oknu chodím. Tolik pocitů ...
 Jarní vítr od východu zavál,
 sníh se vzdává, závěj po závěji mizí.
 Švestkový strom pod mým oknem
 rozvil tři větévky.
 Je tak chladno. K čemu ta vůně, nač?

Čong Čchol (1999): Vzpomínka na milého. Přeložili Vladimír Pucek a Petr Borkovec. In: *Literatura: Sborník literatur Dálného východu*, č. 1 (Wen/Mun/Bun). Praha: Brody, 1999, s. 102.

Anonym

Píseň staré panny

(Čchonjoga, anonymní dílo, pravděpodobně z 18. nebo počátku 19. století)

Básně *kasa*, zejména takzvané písňe z ženských komnat, mívaly i žertovnější, sebeironizující polohu. Tu dokumentuje zejména *Píseň staré panny* (Čchonjoga).

Píseň staré panny

(úryvek)

(...)

Vdaná žena? Jaké to je?
 Sladké, nebo nahořklé?
 Naskočí mi husí kůže,
 když na tohle pomyslím.

Vždyť bych svedla to, co druhé,
 neříkejte mi, že ne!
 I když na tom nejsem nejlíp,
 v leččems ... ano! ... vynikám.

Obličej mám podobaný
 od neštovic? Dobrá, leč
 v každém dolíčku se zračí
 píle, um a oddanost.

Obličej mám celý černý
 jako vrána? Prosim, leč

nezbělá snad, když se zatře
 pudrem, kterého mám dost?

Pravda, jiskrou v levém oku
 pochlubit se nemůžu,
 na pravé však vidím skvěle,
 nit je v jehle, než bys mrk.

Povídá se o mně, že jsem
 hluchá jak pa... Ani se
 mi to nechce opakovat.
 To je nehorázná lež!

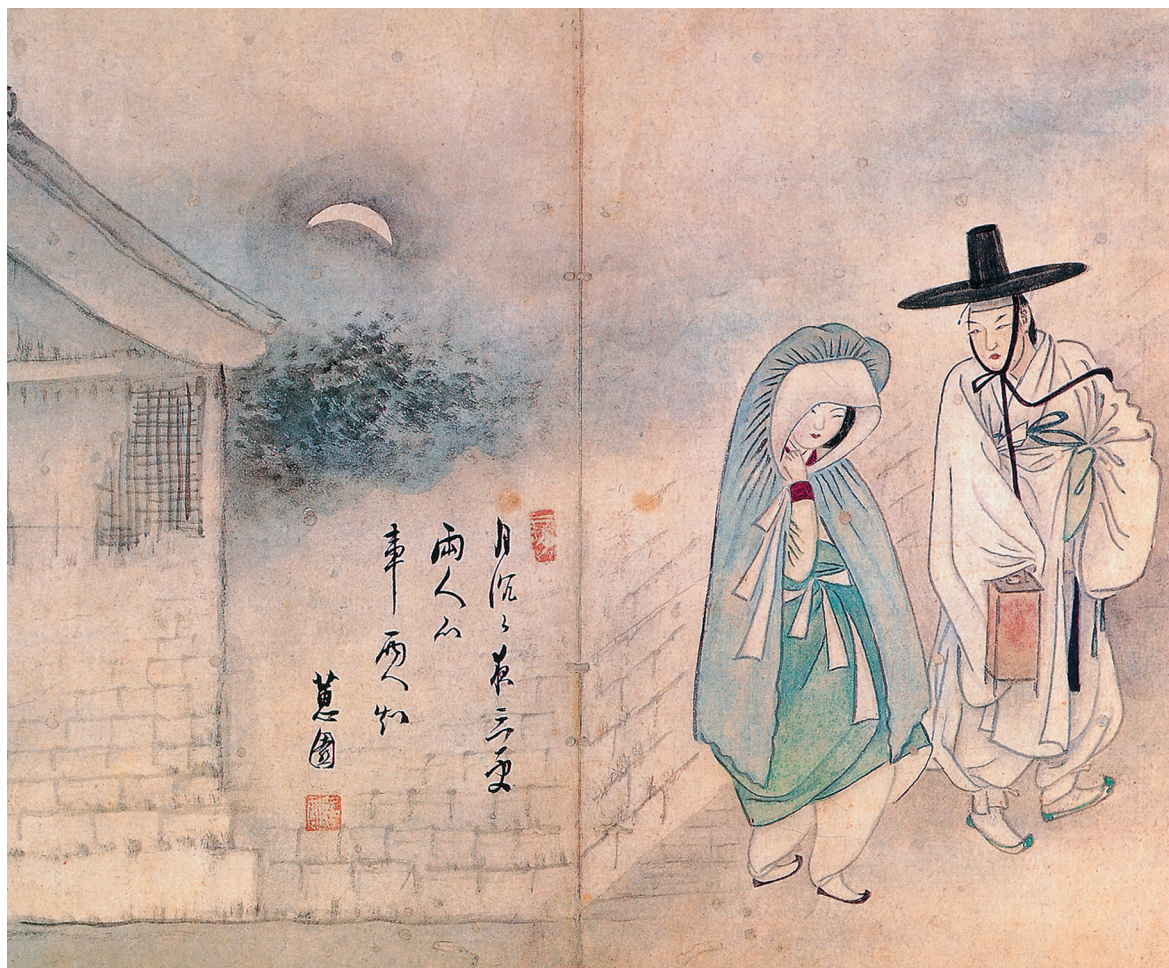
Když se mluví nahlas, slyším
 dobře, všemu rozumím.
 A když přijde hromobití,
 tvrdím snad, že štěká pes?

Rýži jídám pravou rukou.
 Tak co s levou, nebo ne?
 Pajdám, no a? Čurat umím
 jako všechny vydané.
 (...)

Jasná luna v prázdných horách. Korejské básnictví 14.–19. století (2001). Přeložili Vladimír Pucek a Petr Borkovec. Praha: Paseka, 2001, s. 135–136.

Lidová literatura raného i pozdního středověku přináší také milostné příběhy demonstrující zakázané vztahy: nedovolenou lásku dvorních dam k potulným bakalářům, laškování kisang a synů z urozených rodin, ale i tajné pletky vdov s ženatými muži nebo porušení mnišského celibátu. Pokud jde o vztah nečistý, končí společenským znemožněním, v případě nedovolené lásky z ušlechtilých pohnutek, jíž brání jen stavovské či jiné překážky, dochází často k naplnění, i když někdy až posmrtně.

Korejská literatura druhé části dynastie I si postupně vytvářela vlastní mýty, které souvisejí s proměnou vztahů ve společnosti. Po vojenských vpádech Japonců a Mandžů do Koreje na konci 16. a v první polovině 17. století se začíná prosazovat zábavná próza, jež nebyla učeneckou elitou považována za literaturu v pravém smyslu slova; na šest set titulů, které v jejím rámci vznikly, byly ve své většině psány pro *dlouhé chvíle* nebo také z *dlouhé chvíle*, což v podtextu znamená pro (ženskou) zábavu. Ve zmiňované době už zcela pře-

31 Sin Jun-bok, *Schůzka za měsíční noci*, přelom 18. a 19. století, tuš na papíře, 28,2x35,2 cm, uloženo: Státní muzeum (Národní památka č. 135), Kansong, Korejská republika.

Scéna zachycuje milostné setkání jangbana a kisang; schůzka je tajná, neboť žena má tvář napůl zahalenou kapucí.

vládla neokonfuciánská představa manželské lásky, odsuzující ženu do podřízeného, pasivního postavení, v němž neměla možnost jiného vztahu než manželského, navíc sjednaného na základě zájmů jednotlivých rodů. To sice neplatí pro celou ženskou populaci, nicméně přísná pravidla chování se týkala téměř všech kast od královen po otrokyně, s malými výjimkami. A právě zábavné prózy, v nichž se láska objevuje kromě poezie jako v jediném zdroji, jako by na tuto situaci reagovaly a chtěly ji – alespoň po dobu čtyř – změnit.

V literatuře se tedy oproti konvencemi přijatému normativnímu ideálu muže a ženy mění pouze protagonistka: mírná, jemná, ctnostná a cudná ideální dívka se v určité fázi děje stane bytostí samostatnou, obětavou, bojující. Samozřejmě, že jakmile svlékne mužský oděv, nebo poté, co do-

sáhne cíle (postavení v rodině), získá zpět předepsané atributy. Co je na tomto zobrazení i příbězích ireálné, je zásadní odklon od požadovaných kvalit: hrdince se v části fikce přiznává inteligence i schopnosti a v krizových situacích se stává partnerem pro milence či manžela. Toto partnerství můžeme označit jako dočasně rovnocenné, neboť se týká jak její vzdělanosti, tak i schopností vojenských – teoretických i praktických – a také magických. Poprvé se takto objevuje v příbězích historicko-válečných a v hrdinských vyprávěních, kde se díky svému umění nebo v přestrojení za válečníka setkává s vyvoleným (manželem, snoubencem). Zábavné příběhy jsou populární až do konce 19. století s malými modifikacemi, a to ve prospěch ženských hrdinek: zatímco první, hrdinské prózy, jim věnovaly méně prostoru (jednu

vedlejší linii zjednodušeně vedoucí od setkání přes rozloučení a opětovné setkání), postupem času se oba protagonisté, co se týče délky příběhu, zrovnoprávnili (dvě souběžné hlavní linie), a nakonec vznikla řada próz, kde je muž odsunut na vedlejší kolej a linie jeho vyprávění je sice důležitá pro rozvoj zápletky, nicméně podružná. Proporcionalita má vztah i k proměně obrazu literární hrdinky, na jehož počátku stojí žena samostatná, na konci najdeme společensky přijatelný ideál.

Postupný přerod aktivní hrdinky v pasivní souvisí i s tematickým dělením žánru zábavné prózy: jeho první fázi vidíme v pseudohistorických a hrdinských příbězích, druhou, co se týče hrdinů rovnoprávnou, nacházíme v próze romantické a snové. Třetí a nejmladší jsou vyprávění rodinná, kde žena jasně dominuje, ale nemusí mít ani svůj mužský protějšek, tudíž se lásky a sexu týkají pouze výjimečně, pokud ano, pak většinou v nepřilíš romantické podobě. Všem jsou společná určitá klíče – řekněme požadavky – na kvality protagonistů, které jsou v podstatě v souladu s realitou (vnější vzhled, dovednosti, návyky, povahové vlastnosti), bez nichž by základní konflikt nemohl vzniknout. Vzory a vzorce chování i jednání nacházíme většinou na počátku románu, popřípadě při vstupu hrdinů do děje; jsou v podstatě konfuciánským ideálem a platí pro obě pohlaví.

Vezměme teď jednotlivé typy prózy, jejich zápletky a hrdinky. První najdeme v *pseudohistorických příbězích*, v nichž se autentické ženy obětují vlasti, přičemž – a to je podmínkou většiny děl zábavné prózy – zde musí vystupovat jejich mužský protějšek, z našeho pohledu méně hodnotný a schematický. Vyprávění končí pro ženy tragicky, což je v korejské literatuře atypické: žádaný byl naopak – na rozdíl od literatury čínské, která si ve smutných příbězích libuje –, šťastný konec. Tyto příběhy jsou však odvozeny od historických legend a jejich zpracování nemohlo být příliš vzdálené faktům. Pravzory ženského mýtu se staly dvě *kisäng* ze *Zápisů z imdžinské války* (*Imdžinnok*) – Kjeworhjang a Nongä, jež obětovaly život za vlast a s jejichž pomocí byli zlikvidováni dva japonští generálové. Smrt dívek kontrastuje s jejich mužskými protějšky, kteří vyvážnou zdraví a jsou oslavováni, obě ženy se dočkaly poct až posmrtně.

Fiktivnějšího rázu a co se týče rozvoje děje konvenčnější je *Vyprávění o paní Pak* (*Pakssi puin*

čon, patrně 2. polovina 17. století) z období mandžuských vpádů v první polovině 17. století. Tato próza je zajímavá už proto, že hlavní hrdinka je, i když jen dočasně, jedinou kladnou a přitom ošklivou ženou v dějinách korejské literatury. Počátek je poněkud nestandardní a paní Pak musí v první části románu prokazovat svou výjimečnost – inteligenci a magické schopnosti. Je zaslíbena mladíkovi z hlavního města, ten však, když ji o svaatební noci spatří, vyskočí oknem ven a odmítá s ní sdílet lože, což pokračuje i po jejím příchodu do manželova domu. Paní Pak mu přesto pomáhá; má schopnost předvídat, ovládá magii, díky ní a jejímu kouzelnému daru projde muž úřednickými zkouškami; pořídí zázračného koně, díky němuž rodina zbohatne. Po sedmi letech je vysvobozena ze své škaredé podoby; po krátké peripetii, kdy manžela odmítá, mu porodí dvojčata a její život se z hlediska funkce naplní. Paní Pak je tak na rozdíl od svého „vzorově“ konfuciánsky průměrného muže vzdělanější, schopnější, aktivnější, a dokonce zemi prospěšnější. To se projeví při vpádu Mandžů, během něhož zachrání královnu i její doprovod, a kdyby chtěla, praví dílo, mohla by zachránit celou zemi. Změnit osud však nelze a paní Pak se spokojí s menšími a konkrétními činy.

Podobná vyprávění o hrdinech (většinou mužských), nejrůznější délky i umělecké úrovně, kolovala po zemi; jsou schematickou směsí milostných a bojových scén a ve vyprávěcí technice poněkud prostší. Žena mívá obvykle roli epizodní, i když může hrdinu zachránit pomocí svých magických schopností, které jsou ovšem výhradně funkční; vztahují se k muži a jsou předpokladem pro sňatek. Kladné hrdinky používají magii pouze v případech, kdy mají na zřeteli blaho své rodiny, manžela či vyvoleného (méně vlasti), co se týče záporných postav, jejich praktiky bývají zaměřeny na likvidaci soupeře či soupeřky a jsou součástí jejich charakteristiky, kterou již podle dalších sekundárních jevů (typů) předpokládáme.

Anonym

Vyprávění o Čang Kuk-činovi

(*Čang Kuk-čin čon*, patrně 18. století)

Příkladem kladné hrdinky-bojovnice je paní I z *Vyprávění o Čang Kuk-činovi* (*Čang Kuk-čin*

čon). Manžel se ocitne v nesnázích a ona se o tom dozví z pouhého postavení hvězd. S pomocí druhé ženy získá zázračný lék a další kouzelné dary a muže uzdraví. Vyléčený manžel pak spolu s ní čelí nepřátelským armádám a vojenské schopnosti paní I jsou popsány následovně:

Vyprávění o Čang Kuk-činovi

Paní I bojovala s králem tak, že si její odva-
ha zasloužila chválu přihlížejících ... Nikoho ani
nenapadlo, že by to mohla být žena, ani Čang
Kuk-čin nepochyboval. Zesměšnila i tak udat-
ného bojovníka, jakým byl čchuan-jüanský král
tak, že bylo zřejmé, že si s ním hraje jako kočka
s myši. ... Zpocený král se vrátil a byl plný obdi-
vu nad uměním neznámého hrdiny (...)

Hvězda Blesku. Hrdinské příběhy ze staré Koreje (1992). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Vydal Orientální ústav ČSAV v edici Ex Oriente, s. 138–139.

Kim Man-džung

Sen devíti z oblaků

(*Kuunmong*, kolem 1690)

Druhou fází, v níž jsou hrdinky přinejmen-
ším partnerkami pro mužského protagonistu, je
období *snových* a *romantických* próz, tedy těch,
v nichž převažují milostné zápletky. Nejznáměj-
ším a jedním z nejoblíbenějších v Koreji vůbec je
autorský román se spleťtým dějem – Kim Man-
džungův *Sen devíti z oblaků* (*Kuunmong*). Kim
Man-džung (1637–1692) je bezesporu nejzná-
mějším autorem starší korejské prózy. Kromě ro-
mánů *Sen devíti z oblaků* a *Putování paní Sa na
jih* (*Sassi namdžonggi*, po roce 1689) je autorem
mnoha básní, esejů a vědeckých pojednání. Obě
uvedené prózy pocházejí z doby jeho druhého vy-
hnání po převratu na královském dvoře v ro-
ce 1689, kdy spolu s mnoha příslušníky dvorské
aristokracie protestoval proti vyhnání panující
královny z rodu Min. Kim Man-džung, původně
odsouzený k trestu smrti, byl nakonec poslán do
exilu na malý ostrůvek na jihu Koreje, kde reka-
pituloval svůj do té doby obvyklý život konfucián-
ského učence a úředníka a kde také začal studovat
buddhismus, jak je patrné i z jeho románu *Sen de-
víti z oblaků*. V exilu také po třech letech zemřel
a rehabilitován byl až posmrtně.

32 Jun Hjo-džung, *Zvuk luku*, 1942, plastika, dřevo, 165,8x119x36 cm, uloženo: Muzeum moderního umění, Kwačchon, Korejská republika.

Moderní korejské umění od počátku 20. století zavr-
hlo staré styly a za svůj přijalo, jak v malířství, tak i v sochařství,
styl podobný „socialistickému realismu“. Tato plastika, vy-
tvořená ještě za války, je prototypem později poměrně čast-
ých a málo pozměněných portrétů ženy, jež existují v men-
ších stylových či ideologických variantách jak v severní, tak
i jižní části Korejského poloostrova. Kromě takovýchto soch
se v posledních desetiletích objevuje i abstraktní umění, jež
však naturelu Korejců příliš nevyhovuje.

Sen devíti z oblaků mívá rozličná nábožen-
sko-filozofická vysvětlení. Jedná se o příběh mni-
cha a osmi víl, kteří se provinili proti přísným
buddhistickým zákazům a kteří se znovu naro-
dí ve světě lidí. Hlavní hrdina Jang během svého
života shromáždí všechny dívky-víly kolem sebe
a po dlouhé a úspěšné kariéře se opět vrací mezi
nesmrtelné, sloužit Buddhovi. Hrdina se postupně
setkává s osmi ženami, předurčenými mu v před-
chozím životě. Celá freska ukazuje osm tváří ženy
– od tanečnic, vražedkyně, dcery Dračího krále,
přes dívky z dobrých rodin až po dceru minist-

ra a princeznu. Právě proto, že se celý děj odehrává ve snu pochybujícího mnicha, má příběh nejen milostný náboj, ale čtenář či čtenářka také osm možností, jak by žena mohla vypadat (obr. 33–37). Děj je však evidentně nazírán očima muže; jakkoli mají dívky široké spektrum funkcí (sociálních i dalších) a jsou relativně aktivní, slouží v ději pouze funkčně a od jejich činů (i typu) se odvíjí další hrdinovy osudy. Protagonista je pasivní a dívky jej vábí pod záminkou předurčenosti svazku; z pohledu děje je ale každé setkání samostatnou epizodou ústící v mužův společenský vzestup. I když jsou tedy v jeho životě a kariéře rozhodující, v podstatě touží pouze po naplnění své funkce, jíž je zařazení do hrdinovy rodiny. Ilustrujme si jejich zdánlivou aktivitu na krátkých ukázkách prvního setkání.

Sen devíti z oblaků

Dívka ho pozvala do pavilonu. Když usedli, nechala přinést jídlo. Na stolku vykládaném dráhokamy stály naplněné nefritové poháry.

Víno nesmrtelných, pomyslel si Šao-jou. Vypil jeden pohár a cítil, že je opilý.

„Hory jsou vysoké, ale nedosahují Nebes,“ řekl po chvíli. „Jak se vám podařilo opustit vaše Nefritové město a sejít k lidem?“

„Povím vám smutný příběh, který se udál před dávnými lety,“ pravila dívka s povzdechem. „Tehdy jsem byla vílou u Královny matky Západu a vy jedním ze služebníků Nefritového císaře. Na hostině, kterou císař uspořádal na počest mé paní, jste provedl velkou opovržlivost. Hodil jste mi k nohám květ broskvoně. To bylo velké provinění. Byl jste vyvržen do světa lidí a já vyhnána do těchto míst. Zatímco vy jste v prachu a dýmu lidského světa zapomněl na svůj předcházející život, můj pobyt se chýlí ke konci. Celou dobu jsem si přála vás znovu spatřit. Věděla jsem, že přijдете. Nyní jste zde a naše city se mohou naplnit.“

Kim Man-džung (1992): *Sen devíti z oblaků*. Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Vydalo nakladatelství Reflex v edici X, s. 35–36.

Osudovost spojení zdůrazňují i další, jako například dívka Čchin.

33 Anonym, „*Sen devíti z oblaků I*“, ilustrace doprovázející korejské vydání románu *Sen devíti z oblaků* (*Kuunmong*, kolem roku 1690), jehož autorem je Kim Man-džung (1637–1692).

Hlavní postava tohoto románu se setkává s osmi ženami předurčenými mu v předchozím životě; postupně je ukázáno „osm tváří“ ženy a právě proto, že se celý děj odehrává ve snu pochybujícího mnicha, má kniha nejen milostný náboj, ale je také nepřímou oslavou ženskosti.

(...) Když spatřila mladíka tak výjimečného vzhledu a zaslechla jeho píseň, zamyslela se: Žena má následovat muže. Celý její život, dobré i zlé, sláva i hanba, všechno závisí na něm. Čuo Wen-fün, poté, co ovdověla, dobrovolně následovala S'-ma Siang-žua. Jako svobodná dívka nemám mnoho možností. Nemohu podle pravidel ani dát podnět k setkání. Jak říkali staří: Vazal si svého pána nevybírám. ... Ale když ten neznámý odejde, na které světové straně ho mám pak hledat?

Kim Man-džung (1992): *Sen devíti z oblaků*. Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Vydalo nakladatelství Reflex v edici X, s. 18.

Tato dívka přestoupí přísné zákazy a iniciuje sňatek s mladým hrdinou.

Třetím případem je situace, kdy protagonista sedí ve stanu a čeká na útok tibetské armády. Tehdy k němu vstoupí najatá vražedkyně, která svou noční „návštěvu“ vysvětluje:

Po tři roky jsme se učily zacházet se zbraněmi, pak nás učitelka zasvěcovala do tajů přeměny a nakonec ovládat vítr i oblaka. Když však došlo na zabíjení, posílala druhé dvě. Jednou jsem jí to vyčetla: „Učila jste nás dohromady, i já bych chtěla splácet vaše dobrodiní. Proč mne tedy šetříte?“

„Ty nejsi člověk jako my,“ řekla. „Jistě, naše řemeslo ovládáš dokonale, ale na zabíjení je tě škoda.“

Ptala jsem se jí, k čemu tedy to všechno učení bude? „Je ti souzen muž ze země Tchang,“ dostalo se mi odpovědi. „Nyní vás od sebe dělí nedozírné dálky a nemůžeš se s ním setkat. Aby se osud naplnil, naučila jsem tě vládnout mečem. Pronikneš mezi tisícem vojáků a dojdeš svého štěstí.“

Kim Man-džung (1992): *Sen devíti z oblaků*. Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Vydalo nakladatelství Reflex v edici X, s. 61.

Anonym

Hrdina Čao

(Čo Ung čon, patrně 18. století)

Román *Sen devíti z oblaků* je vystaven tak, aby se jednotlivým ženám dostalo proporčního prostoru, a jejich příběhy jsou variabilní, jakkoli se opakuje finální situace – že totiž hrdina podlehe a slíbí dívce manželství. Končí ve sbíhavé pyramidální struktuře, typické pro většinu korejské zábavné prózy – vytvořením velké rodiny. Dívky musejí ovšem zde i v několika dalších prózách obětovat panenství, což znamenalo nejtěžší přechin, v podstatě nemyslitelný ještě v Koreji nedávné doby. Možná proto je podobných hrdinek méně: připomeňme alespoň případ z hrdinského *Vyprávění o Čo Ungovi* (Čo Ung čon). V něm je hrdinčin čin ospravedlnitelný tím, že nechce ztratit svého vyvoleného, přestože ho zná jen pár okamžiků.

Vyprávění o Čo Ungovi (Čo Ung čon) vzniklo patrně v 18. století a je jedním z anonymních, takzvaných hrdinských *sosol*. V Koreji byl tento druh

prózy (směsice boje hlavního hrdiny za spravedlnost pomocí taoistického bojového umění a milostných setkání) velmi oblíbený a jmenované motivy jsou do určité míry přítomny i v dalších, zejména romantických a pseudohistorických románech. Děj příběhu, jak to je u podobných korejských děl oné doby obvyklé, je přenesen do Číny, přičemž čas a prostor jsou pojmy fiktivní.

Čo Ung (v čínském čtení Čao Siung), narozený jako pohrobek, byl od dětství společně s matkou pronásledován samovládcem, jenž připravil o trůn zákonného dědice. Prožívá mládí u mistrů taoistického umění, aby dosáhl dokonalosti a pro prince zjednal spravedlnost. Na své pouti jednoho večera potká dívku, která ho přiláká hrou na loutnu, a on jí odpoví flétnou. Oba považují setkání za předurčené Nebesy a stráví spolu noc. Po mnoha peripetiích se dívka z této scény stane zákonnou ženou mladého hrdiny.

Hrdina Čao

Potvrdili si tedy svá přání. Když ji pak Siung vzal za ruku, sice zrudla, ale nebránila se. Po chvíli zazářily jako svíčky za oknem měsíční paprsky. Leželi vedle sebe na pokrývkách.

„Provinila jsem se, pošpinila dobré jméno rodiny,“ plakala dívka. „Nemohu už dál žít.“

„Já snad nenesu vinu na našem sblížení? Setkali jsme se díky písním našich nástrojů, loutny a flétny. Je to osud, určený Nebesy, a proti němu se nelze bránit! Nemohu za svou vášeň, byla silnější než má vůle,“ ujišťoval Siung dívku o své lásce. Musel se k plačící chovat tak, jako když spolu mladý muž a žena stráví poprvé noc.

Nechtěla ho pustit za žádnou cenu. Proсила, aby se alespoň setkal s její matkou. Naléhala a žádala po něm sliby věrné lásky. Nakonec Siung prosadil svou. Namísto toho, aby sám zůstal, nechá tu vějíř a napiše na něj pár znaků.

Zapálila lampu. Když Siung psal, pozorně ho sledovala, tvář, ruku, pohyb štětce, jako by si chtěla všechno zapsat hluboko do paměti. Nechtěla ze svého srdce vymazat toho, s nímž se setkala jedné měsíční noci. Chlapec dopsal a podal jí vějíř. Četla, dívala se na něj, ale znaky nevnímala. Siung jí vysvětloval obsah veršů. Poslouchala jen proto, aby ještě chvíli mohla slyšet jeho hlas.

„Píšťalkou jsem odpověděl na loutnu krás-

né ženy a do mé duše vstoupila bláznivá radost. Kdo je ta dívka? Není pochyb, že dcera z rodu Čang je mi souzena. Na okraj skály jsem zavěsil meč a hraji si s dívkou, co sedává s loutnou v trávě, mezi květinami, v rozkvetlém, voňavém sadu. Zafoukal ranní vítr a loučím se s ní. Má budoucnost je nejasná, nemohu slíbit, kdy se vrátím.“

Hvězda Blesku. Hrdinské příběhy ze staré Koreje. (1992) Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Vydal Orientální ústav ČSAV v edici Ex Oriente, s. 33–34.

Anonym

Vyprávění o dívce Čchun-hjang

(Čchun-hjang čon, patrně 18. století)

Existují však i romantické romány s ženskou protagonistkou. Klasickým ve smyslu zápletky i hlavních hrdinů je v Koreji zřejmě nejpopulárnější příběh z pozdější doby, *Vyprávění (Píseň) o dívce Čchun-hjang* (Čchun-hjang čon, Čchun-hjangga), existující v mnoha podobách – od prozaické až po hudebně-dramatickou formu *pchansori*. Původně zřejmě variace na skutečnou událost se zpívala a recitovala jako *pchansori* v jižní části Koreje od poloviny 18. století, později byla v několika verzích zapsána i jako klasická próza. Texty se od sebe liší v mnoha podstatnějších i méně závažných momentech, pro všechny však platí, že oslavují věrnost dívky Čchun-hjang, která je – na rozdíl od předešlých – od počátku děje prototypem mírné, oddané a věrné manželky. Příběh je proporčně vystavěn tak, že dívka je věnována větší část vyprávěcího prostoru, chlapec v podstatě pouze naplňuje svou funkci běžného mladíka z vyšších vrstev, což znamená, že nevybočuje v žádném směru z předepsaných požadavků, které se nevztahují k dívce, ale k získání patřičného společenského postavení. Téma, na němž vyprávění staví, je následující: guvernerský syn I To-rjong naváže pololegální vztah s dcerou kisäng Čchun-hjang. Společensky nepřijatelná láska prochází nejrůznějšími zkouškami až po závěrečné naplnění. Zdá se, že právě tato próza mohla být v dobách ortodoxního konfucianismu jakousi satisfakcí nejen pro ženy, ale i pro nižší vrstvy, které legendu dopracovaly až do pro ně přijatelné podoby se šťastným koncem. Hlavní hrdinka se pak stala nejen vzorem pro svou nekonečnou věrnost, což je

v některých variantách zdůrazněno názvy („Příběh o věrné Čchun-hjang“, „Věrná Čchun-hjang“ atp.), ale i jakýmsi archetypem krásky. Problém nerovného nebo nepovoleného svazku inspiroval další anonymní autory a na toto téma vznikla řada variací o věrné lásce. Čchun-hjang se nám ovšem oproti předešlým hrdinkám zdá být zcela poplatná konfucianským normám – v podstatě pouze hodlá za všech okolností zůstat věrná muži, který se k ní nesmí ani přihlásit. Dojemné vyprávění o nerovném vztahu mezi chlapcem z vážené rodiny a dcerou kisäng, o věrné lásce obou mladých lidí a šťastném naplnění bylo v Koreji neobyčejně oblíbené a je s ním spojována řada památných míst (obr. 38). Protože tu dospíváme ke společensky přijatelné podobě ženského ideálu, podívejme se na příběh o Čchun-hjang podrobněji.

Čchun-hjang a I To-rjong se setkali jednoho jarního dne a beznadějně se do sebe zamilovali. Tajný sňatek mladého pána s dcerou kisäng nemohl být zveřejněn (mít v domě vedlejší ženu neurozeného původu se připouštělo až po „řádných“ obřadech) a I To-rjong musel po čase odejít s rodiči do hlavního města, kde se po složení úřednických zkoušek stal královským cenzorem. Mezitím Čchun-hjang odmítla sloužit novému náčelníkovi provincie jako kisäng; neuposlechnutí rozkazu pro ni však znamenalo vězení a jistou smrt. Její milý ve funkci královského cenzora se v přestrojení dostavil na poslední chvíli, aby ji zachránil a potrestal zlovolného úředníka. Věrnost Čchun-hjang byla odměněna samotným panovníkem.

Nyní se věnujme detailům, které souvisí s protagonisty. Čchun-hjang je vymodlené, pozdní, zázračné dítě, vychované ve znalosti klasických spisů i v ženských pracích, navíc obdařené nesmírným půvabem. Do zorného úhlu milému vstupuje ve svých šestnácti letech, k setkání dochází buď na jaře, nebo o svátku *tano* – 5. dne 5. lunárního měsíce. V každém případě ji guvernerův syn spatří houpat se na houpačce a posílá sluhu, aby dívku přivedl, neboť ví, že jde o dceru neurozené matky, tudíž ji lze oslovit bez větších okolků. Setkání tváří v tvář se podle různých textů liší: častější je verze, kdy Čchun-hjang sama přijde do pavilonu Kwanghannu a s mladíkem si slíbí věčnou lásku. Tomu však předchází její delší promluva, která odkazuje opovázlivce do patřičných mezí:

Vyprávění o dívce Čchun-hjang

„Vznešenému chlapci se nepřísluší toulat, ale studovat. A jestliže už si usmyslel se projít, pak se nesluší, aby hleděl na neznámé dívky a posílal pro ně své sluhy. Ale když už něco takového udělal, já jako řádná dívka přijmu jeho pozvání a dokonce přijdu za ním.“

Hanguk kodžon munhak čondžip, III (1966). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Soul: Tong-a čchulpchansa, s. 16.

Podobně bdí nad jeho „správným chováním“, oblečením, jídlem a zdravím až do konce příběhu jako řádná manželka. Téhož večera sdílí I To-rjong s Čchun-hjang lože za souhlasu matky a tak je tomu každou další noc. Na tomto místě ocitujeme alespoň část zřejmě nejotevřenější erotické scény v klasické korejské literatuře, která je ovšem zároveň i hravá a odpovídá věku zúčastněných:

I To-rjong ji pomaličku svlékl a celý opilý se vrhl v náručí. Jako by starý tygr z hor chytil psa, sníst ho nemůže, jen táhne po zemi. Jako když černý drak ze severního moře drží drahocennou perlu a hraje si s ní v záři duhy. Čchun-hjang se zastyděla a sedla si do kouta. Mladík po ní pokukoval.

„Čchun-hjang! Ponesu tě!“

Nechtěla.

„Proč se stydíš, vždyť už mě přece znáš! Pojď sem!“

Posadil si ji na záda a nosil po pokoji.

„Ty jsi ale těžká! Líbí se ti sedět mi na zádech?“

„Líbí!“

„Opravdu?“

„Opravdu!“

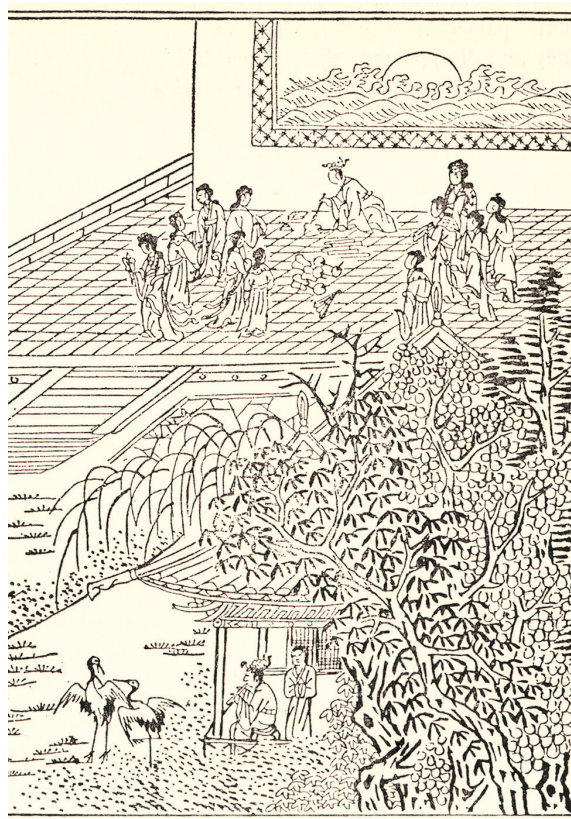
„A co bys chtěla? Lištičko, zase jsi mě dostala! Maminka tě porodila takovou hezoučkou, jen abys mě pobláznila! Co chceš? Pečené kaštiny? Anebo rozřízneme meloun, zalijeme ho medem a sníme stříbrnou lžičkou?“

„Ne, nechci!“

„Tak co chceš? Kus vepřového? A nechceš ty náhodou sníst mě?“

„Poslyšte, pane, viděl jste, že bych jedla člověka?“

„Ne, dělal jsem si jen legraci. Ach, láska moje, co kdybys teď slezla? Ale za všechno se musí platit. Nesl jsem tě, teď ponesíš ty mě!“

34 Anonym, „*Sen devíti z oblaků II*“, ilustrace doprovázející korejské vydání románu *Sen devíti z oblaků* (*Kunmong*, kolem roku 1690), jehož autorem je Kim Man-džung.

„Ach, pane, jste silný a jen tak tak jste mne unesl. Já takovou sílu nemám!“

„Ale máš! Nezvedej mě moc, jen tak, abych se mohl odstrkovat nohama.“ Vezla ho tedy na zádech a on si poskakoval. „Tak, teď se všechno otočilo. Nosíš mě na zádech, a já se jen houpu. Líbí se ti to? Když jsem tě nosil, říkal jsem ti samé pěkné věci, takže teď jsi na radě ty!“

„Tak poslouchejte! Zdá se mi, jako bych na zádech nosila Fu Jüa a Liou Šana. Jako bych nesla úředníka, jehož jméno je slyšet po celé zemi! Ach, můj pane! Určitě složíte úřednické zkoušky a budete sloužit v královské kanceláři, stanete se členem akademie, guvernérem ve všech osmi provinciích! Budete úředníkem královské knihovny, soudního dvora, ve všech šesti ministerstvech, a nakonec, až projdete všemi třemi tisíci úřady hlavního města a osmi sty provinčními, stane se z vás opora státu.“

„Čchun-hjang, zahrajeme si na koníčky!“
 „Nebudte směšný! Co je to za hru!“
 „Pěkně se při tom zpívá. Polezeš po zemi, já si na tebe sednu a budu tě pohánět. Zakřičím: ‚Teď, ty se ozveš a ze všech sil nadskočíš. A já ti pak zazpívám písničku. Tak pojď!‘“

*Do dneška jsem jezdit neměl na čem,
 v době třetí hlídky, v temné půlnoci,
 osedlávám Čchun-hjang!
 Nemusím už nikdy chodit pěšky,
 budu kočím. Přitáhnu uzdu
 a ty – pomalu vyjeď s těžkým nákladem!*

Hanguk kodžon munhak čondžip, III (1966). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Soul: Tong-a čhulpchansa, s. 33–34.

Tato idyla je narušena (někdy okamžitě, jinde po několika měsících, ba i po roce) a mladíkův otec je odvolán do hlavního města. Čchun-hjang i její matka víceméně předpokládají, že pojedou také, ale to není – vzhledem k dívčině statusu – možné, což vede ženy k výčitkám a slzám. Čchun-hjang se milému postaví se slovy:

„Opakujte, co jste říkal? Konkubína? Jaká já jsem pro vás konkubína? Pamatujete, co jste říkal, když jste seděl tamhle a já tady? Nepřisahal jste, nesliboval?... A co mi teď zbylo? Nic... Odjíždíte sám, mne s sebou neberete. Nepřežiji takový smutek, nedožiji se rána! Jestli mne chcete zabít, udělejte to! Ale kvůli mé záchraně – vezměte mě s sebou! Pojedu s vámi.“

Hanguk kodžon munhak čondžip, III (1966). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Soul: Tong-a čhulpchansa, s. 38–39.

Scéna loučení je pro příběh klíčová: milenci se rozcházejí, aniž by věděli, zda a kdy se znovu setkají. Brzy poté se v Namwonu objeví nový guvernér Pjon Hak-to, známý svou prostopášností. Zaujme jej vyprávění o kráse Čchun-hjang i pověsti o její věrnosti a dá ji předvolat. Dívka se po několika odmítnutích dostaví a žádostivého Pjona odmítne s poukazem na věrnost manželovi.

„Jste vznešený muž a jako každému by vám nebylo na škodu znát pravidla, jež vládnou ve společnosti. Snad si nemyslíte, že lidé budou říkat otce někomu, kdo má v úmyslu vzít si násilím cizí ženu, zachovávající věrnost muži?“

Hanguk kodžon munhak čondžip, III (1966). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Soul: Tong-a čhulpchansa, s. 51.

Následuje trest – bití holemi –, při kterém Čchun-hjang recituje básně na téma jednotlivých číslovek až do ztráty vědomí. Stráví nějakou dobu ve vězení, kde se jí zjevují příkladné ženy čínského dávnověku, aby ji v postoji utvrdily, nakonec je však stanoven den popravy. I To-rjong v hlavním městě složí úřednické zkoušky a zaujme panovníka natolik, že ho jmenuje královským cenzorem. Shodou okolností má prozkoumat činnost úředníků právě v provincii Čolla. Na cestě se setká s chlapcem, jehož Čchun-hjang za ním vyslala s dopisem na rozloučenou (nikoli s prosbou o pomoc!) a dále se dozvídá více i od vesničanů, kteří organizují petiční akci proti jejímu potrestání. Jako cenzor se mladík musí potulovat v přestrojení a v rozedraných šatech přijde i do domu dívčiny matky, která ho – jedinou naději na dceřinu záchranu – dá téměř vyhnat. Ani před oknem vězení I To-rjong Čchun-hjang nepřizná, že se vysvobození blíží, naopak se nechá ujišťovat o její věrnosti. Druhý den se – stále v přestrojení – zúčastní hostiny, již Pjon Hak-to pořádá u příležitosti oslavy svých narozenin. Tam ovšem ztropí scénu a odejde ujmout se povinností cenzora. V této funkci vyslechne kromě jiného žádosti ctných žen, které snášejí argumenty ve prospěch Čchun-hjanga propuštění, pak samotnou Čchun-hjang. Teprve poté, co odmítne jeho samotného, se jí dá poznat. Nekonečná trpělivost a věrnost dívky je odměněna: stane se konečně ženou (většinou zákonnou, jen v „realističtějších“ textech vedlejší) I To-rjonga, porodí mu tři syny a dvě dcery. Její osud zaujme samotného panovníka, který jí udělí čestný titul:

... nejvěrnější z manželek a její sláva se roznesla po celém světě ... Taková věrnost se i u vdaných žen vyskytuje velmi zřídka, tím spíše u kisäng! Zapsal jsem krátce tento příběh, aby tato neobyčejná věrnost sloužila jako příklad dalším generacím ...

Hanguk pchansori čondžip (1975). Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová. Soul: Somundang, s. 64.

Tak se z věrné dívky stala legenda. Vyprávění o Čchun-hjang však nebylo mezi lidmi populární kvůli morálním vlastnostem hrdinky, tedy proto, že je vzorovou ženou, ale právě pro lásku, za kterou hrdinka bojuje přesto, že je nepřijatelná a beznadějná.

U dalších romantických děl nastává krize v okamžiku, kdy rodiče nebo okolnosti způsobí, že zasnoubení nebo plánovaný sňatek dětí jsou zrušeny. Situace zaktivizuje nikoli chlapce (ten bývá trpnou obětí bezpráví), ale dívku. Odejde z domova a bojuje za lásku – přesněji řečeno za naplnění slibu manželství (v tom se podobá Čchun-hjang, jejíž nejvýraznější vlastností je věrnost). Vyprávění bývá soustředěno na hrdinku, její protějšek je v něm výrazně potlačen.

Pokud je Vyprávění o dívce Čchun-hjang vzorové, co se týče jednoho z pěti základních vztahů, pak třetí typ příběhů bývá ilustrativní ve smyslu zdůraznění dalších ctností: ve *Vyprávění o Sim Čchong* (Sim Čchong čon) jde o oddanost dcery, v *Putování paní Sa na jih* (Sassi namdžonggi) vidíme příkladnou manželku, *Kchongčü Pchatčü* a *Vyprávění o Růži a Rudém lotosu* (Čanghwa Hongjon čon) líčí dcery, které jsou vystaveny zlovůli macechy. Hrdinkám je společná bezmezná trpělivost a také nekonečný řetěz ústrků a utrpení, pramenící z různých důvodů. Ve všech případech jde o dívky nebo mladé ženy, které se snaží zachovat „správně“, poslední jsou však vyloženými oběťmi složitých rodinných vztahů a příběhy reflektují nemožnost odporu vůči nespravedlnostem. Zde také téměř nevystupují muži, přičemž dívky mívají protějšek v záporné ženské postavě, kterou bývá konkubína, macecha či tchyně. V takzvaných *rodinných románech*, pokud se zápletka odvíjí od příchodu konkubíny do domu, má hrdinka sice partnera, ale ten plní funkci pouze katarzní a ještě musí být nakonec zachráněn či utěšován. V příbězích s macechou či tchyní nemají ženské hrdinky vyvážený protějšek (otec nebo manžel bývá pouze přihlížejícím a při rozuzlení za něj musejí orodovat, aby nebyl potrestán; mužská „slepota“ je sice absurdní, ale podle našeho názoru slouží k podtržení bezpráví, jež se hrdince děje) a postavy vyjma protagonistek hrají jen epizodní roli.

Hrdinky jsou velice prosté, přímočaré ve svých činech, pokud jim někdo pomáhá, pak jsou to spíše nadpřirozené síly. Osud přijímají a pouze poté, kdy je naplněn a zlo triumfuje, se dokáží vzepřít. To však není vzpoura soukromá, nýbrž spíše snaha o nápravu ve smyslu konfuciánských zásad, odměny pro ctné a trestu pro nehodné. Příběhy jsou nejen realistické, ale také nejvíce ovlivněné představami o dívce a ženě jako hrdinkách z ženských

35 Anonym, „Sen devíti z oblaků III“, ilustrace doprovázející korejské vydání románu *Sen devíti z oblaků* (Kunmong, kolem roku 1690), jehož autorem je Kim Man-džung.

komnat. V každém případě se vkus autorů posunul od bojovných či zertovných krasavic k trpícím obětem, které čekají na spravedlnost či odměnu, již je ovšem pouze návrat do rodiny či – v horším případě – převtělení.

Paradoxně je próza od 17. do konce 19. století psána hlavně pro ženy; ačkoli ji nepsaly, byla určena především jim, a to všem gramotným vrstvám. A nejenže byla psána pro ženy, byla jimi velice vášnivě čtena. Dochovalo se dokonce několik traktátů významných konfuciánských učenců, požadujících, aby se šíření knih zakázalo. Ženy literatura kazí a kvůli ní prodávají rodinný majetek, aby si ji mohly obstarat. Maurice Courant, francouzský misionář, zažil například na konci 19. století situace, kdy nosily do zastavárny domácí potřeby a nádobí. Mnohé knihy byly také opisovány a velké množství se dochovalo v palácové knihovně v Čchangdokkkungu. Obrovská popularita zábavné prózy nastolila otázku, jak ji ženy vnímají a zda nemůže mít špatný vliv na jejich chování. Pokud by začaly napodobovat fiktivní postavy, pak by

mohlo dojít ke skutečné katastrofě. Ženy „vzorové“ sice beletrii pokrytecky odmítaly a tvořily například příručky, ale potají se četla a v královském paláci zvláště. Proto můžeme poněkud spekulovat o záměrech tohoto druhu prózy a jejích dopadech. Je evidentní, že šance ztotožnit se s hrdinkou, jež vykazuje v klidové fázi podobné kvality jako čtenářka, a prožít část děje jako svéprávná bytost, bojující za své právo na lásku, musela korejské ženy lákat, zvláště když jejich fiktivní protějšek býval vysněným ideálem. Uvědomme si však, že i románová hrdinka si po všech dobrodružstvích oblékne žádaný krunýř a naplní funkci oddané manželky, tudíž se ideálu ženských komnat přiblíží. Pokud příběhy postavíme takto, zdá se zcela pochopitelné, že si jimi ženy kompenzovaly poměrně jednotvárný a pravidly svázaný život. Zábavná próza není v žádném případě protestem proti ženské podřízenosti, ostatně korejské ženy neměly ambice vyrovnat se mužům a svou jinakost i role přijímaly poměrně odevzdaně. V literatuře tedy nejde o nic víc než o dočasné naplnění jejich možností, a to ve velmi decentních mezích. Hrdinky si nestěžují, neprotestují, pouze jednají, což platí nejen v klasických dílech, ale i v moderních a do velké míry i ve společnosti.

Pokud si však uvědomíme, že romány psali muži, a odvrhneme tezi, že je psali pouze pro ženy, pak by některé typy postav i zápletky mohly být paradoxně i mužskou reakcí na konfuciánskou morálku, v níž nebylo místo pro spontánní milostný cit, a romantická díla, v nichž si dívky vybírají vyvoleného samy nebo si snoubenci dokáží lásku vyvzdorovat, jako by měla ukázat, po jakých ženách muži vlastně touží. Přitom zdůrazněme, že dívky a ženy bývají aktivním prvkem a muži jen objekty jejich zájmu. Ženy musejí překračovat konvence, utíkat z domu, přestrojovat se, nabízet se pod záminkou předurčenosti spojení, zatímco muži jejich přízeň či oběti pasivně přijímají. Otázkou zůstává, jaký byl záměr autorů; je možné, že i oni si vysnili svět, v němž by žili jako jejich fiktivní hrdinové?

Jak jsme již předeslali, v korejské literatuře až do 20. století téměř neexistují ženské spisovatelky; kromě básnířek, jež navíc nepocházely z vyšších vrstev, najdeme jen několik jmen, většinou spojených s dvorskými prózami. Ze tří dochovaných

románů – *Deníku roku kječchuk*, *Vyprávění o královně Inhjon* a *Vyprávění z dlouhé chvíle* – byly dva nepochybně sepsány ženami, o třetím se spekuluje. Tyto prózy zachycují vztahy na královském dvoře a pravidly svázaný život obou pohlaví. Co se týče milostných citů, i ty zde v podtextu vidíme, ovšem v nejednoznačném či negativním smyslu, a spíše než o lásce vypovídají o lhostejnosti panující mezi královskými manželi a dalšími zúčastněnými. Romány se poněkud odchyľují od zavedených představ o literárních hrdinech: ženy stylizují do role obětí a králové bývají nespravedliví, krutí a zákeřní. Je patrné, že nebyly původně určeny širšímu publiku a že vznikly z nejrůznějších, většinou osobních pohnutek, jak uvádí na počátku svého *Vyprávění z dlouhé chvíle* (*Handžungnok*) korunni princezna paní Hong.

Letos jsem dovršila šedesátku, což mne přivedlo k účtování se svědomím. I kdybych žila ještě dlouho, má paměť nemusí být natolik jasná jako dnes. Proto jsem se rozhodla, že napíši vše, nač si vzpomenu, i když to bude jen setina z toho, co se skutečně událo.

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 66.

Z textu vyplývá, že byla o sepsání vzpomínek požádána svým synovcem Su-jongem, respektive ji o vysvětlení některých událostí prosil její královský syn, posléze vnuk. Druhá spisovatelka, autorka *Deníku roku kječchuk* (*Kječchuk ilgi*), neznámá dvorní dáma, měla k sepsání memoárů podobné důvody jako paní Hong: zažila totiž také události na královském dvoře, jež byly podle jejího názoru hodné zaznamenání pro příští generace. Posledním dílem, které řadíme mezi romány z dvorského prostředí, je *Vyprávění o královně Inhjon* (*Inhjon wanghu čon*), jež je sice také inspirováno historií, ale svými atributy odpovídá spíše dobové zábavné próze. Díla nabízejí tři osudy nešťastných žen u korejského dvora: paní Hong, korunni princezny, jejíž manžel byl vlastním otcem odsouzen k potupné smrti a zemřel zavřený v truhle na rýži, královny Inmok, uvězněné na patnáct let ve zvláštním paláci v době sporů o trůn, a konečně královny Inhjon, vyhnané a po šest let žijící v bídě.

Anonym

*Vyprávění o královně Inhjon**(Inhjon wahghu čon, patrně první polovina 18. století)*

Pomineme dobově nejstarší a literárně nejméně zdařilý *Deník roku kječchuk*, neboť se v něm nedočteme nic konkrétního o vztazích mezi královskými manželi, a tudíž nemá s naším tématem mnoho společného. Druhým v pořadí je konfuciánsky laděné *Vyprávění o královně Inhjon* z doby panování krále Sukčonga. Jde o anonymní novelu pocházející pravděpodobně z první poloviny 18. století. Text existuje v několika variantách, v některých není obsažena vsuvka s postavou statečného dvořana Pak Tchä-boa, který tvoří jakýsi protipól ctnostné královně, ale je redukován pouze na střet dvou ženských protagonistek – královny a její sokyně Čang Hui-bin. *Vyprávění o královně Inhjon* vykresluje trpící, osamělou ženu (popřípadě věrného dvořana – v rozšířené verzi), jež se ne vlastním přičiněním dostala do soukolí intrik a svůj osud přijímá bez reptání, stejně jako její přívrženci. Jejich protipólem jsou pak odporní pleticháři, kteří se postupem času neštítí ani těch nejhorších zločinů, připisuje se jim dokonce královnina vražda.

Děj je založen na líčení osudu kladné postavy – královny z rodu Min – posmrtným jménem Inhjon, a někdy doplněn o mužského hrdinu, věrného dvořana, napomínajícího krále, mučeného a umírajícího. Kontrastem k oběma je paní Čang, konkubína, jež se zasloužila o královnin pád, a celá její armáda pomahačů, od nejvyšších úředníků až po opovrhované šamanky a hadačky. Jejich záporné vlastnosti i odpornost činů slouží k potvrzení královniny výjimečnosti.

Zápletky se opírá o historická fakta, takzvané události roku 1689 (*kisa hwanguk*), během nichž byla frakce stojící na straně královny a jejích příbuzných z rodu Min vyměněna za frakci stranící paní Čang. Královna Min se stala v roce 1681 druhou zákonnou ženou krále Sukčonga (vládl 1675–1720), čímž její rodina, jak bylo v Koreji zvykem, získala obrovskou moc.

Královnina údajná neplodnost se však v roce 1689 stala záminkou pro její vyhnání, respektive pro odstavení její frakce od moci ve prospěch

36 Anonym, „*Sen devíti z oblaků IV*“, ilustrace doprovázející korejské vydání románu *Sen devíti z oblaků* (*Kuunmong*, kolem roku 1690), jehož autorem je Kim Man-džung.

druhé. Stalo se tak poté, co dlouho očekávaného potomka porodila paní Čang, do té doby pouhá konkubína. Té román i další historie připisuje nejhorší možné vlastnosti, i když se zdá, že šlo jen o ctižádostivou ženu, jejíž pohnutky byly – vzhledem k dobovému právu – více než pochopitelné. Dítě podle zákona nepatřilo jí, ale hlavní ženě, a ona se pouze mohla těšit nadějí, že se syn v budoucnu stane králem a ona získá vliv jako královna matka. Proto bylo přirozené, že chtěla ovlivnit svůj osud dříve a působila na Sukčonga, jehož zřejmě jako mnoho jí podobných ovládala nikoli čarami a kouzly, ale půvabem. V realitě však soupeření dvou žen způsobilo tvrdý střet frakcí, ústící v královnino vyhnání. Protestující úředníci byli potrestáni, padlo i několik rozsudků smrti. Vliv paní Čang trval šest let a poté se Sukčong rozhodl královnu Min povolát zpět. Podle románu se však paní Čang, jež se mezitím stala panující králov-

nou, s tímto stavem nesmířila a královnu pomocí nekalých praktik zahubila. Po smrti Injhon byla odhalena a potrestána společně se svými komplici. Děj tedy nekončí smrtí královny, ale těch, kteří měli na jejím skonu podíl.

V románu vystupuje několik historických postav – paní Min (vzorově kladná), paní Čang (vzorově záporná) a král Sukčong, líčený chvílemi jako slabošský panovník, respektive Pak Tchä-bo, jenž obětuje život za svou královnu. Co se žen týče, jejich příběh a základní charakteristika jim zůstala do dnešních dnů. Injhon se stane v patnácti letech královnou. Vzorové skutky v první části díla – před vyhnáním z paláce – vrcholí ve chvíli, kdy navrhne, aby si král vzal do paláce vedlejší ženu, jež by mu porodila potomka. Naproti tomu paní Čang:

(...) se stala královou konkubínou a byl jí udělen titul huibin. Byla to chytrá a lstivá dívka a brzy si dokázala získat královu přízeň (...) V desátém měsíci porodila Čang Hui-bin králi syna. Panovník byl radostí bez sebe, královna dítě milovala jako své vlastní. Čang Hui-bin, od porodu zahrnována pozornostmi, se cítila být téměř královnou. Jen Injhon jí stála v cestě snů o královském trůně. Začala ji pomlouvat u krále, prý ukládá o život princů a spolu s nekalými živly usiluje o život i jí. (...) Král časem přestal královnu navštěvovat a do srdce se mu vkradla nedůvěra, nakonec i nenávist. Čang Hui-bin získávala stále větší vliv a král, zaslepený láskou, nebyl schopen rozlišit černé a bílé.

Královna Injhon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 13–15.

Král Sukčong, v dějinách vládce osvícený, je v románové podobě prchlivý, nespravedlivý a krutý, zvláště ve scénách výslechů a mučení úředníků protestujících proti královnině vyhnání. Na druhé straně nakonec sám pochopí, že udělal chybu, a snaží se ji napravit. Poslední skutečnou postavou je Pak Tchä-bo, mladý dvořan, jehož sice dějiny přímo nezmiňují, ale najdeme ho například mezi literáty v nejrůznějších básnických antologiích. V díle naplňuje funkci věrného poddaného, jenž ani tváří v tvář mučení a smrti nezradí své ideály. Z tohoto hlediska jsou jeho promluvy při výslechu výmluvné.

„Má-li obyčejný smrtelník v domě ženu a ješ-

tě konkubínu, není už v rodině pánem. Pokud se do své konkubíny zamiluje, pryč je předchozí soulad. Panovník se dal spoutat láskou ke své konkubíně a následující události, včetně zavržení královny, byly už jen následkem. (...) Viděl jsem vaši chybu a chtěl na ni upozornit. Kdybych patřil k některé frakci, poslechl bych vás bez dalších otázek. Přemýšlel jsem, co se vlastně stalo. Když otec vyžene matku bez toho, aby spáchala zločin, syn se musí zachovat tak, jak jsem to učinil já. (...) Posuďte v klidu sám, slouží-li vaše rozhodnutí k rozkvětu nebo záhubě státu. Cožpak netušíte, co se vlastně stalo? Vždyť přece královna sama navrhla, abyste si vzal druhou ženu. Jak jste mohl uvěřit všem těm pomluvám, že žárlil na prince a vaši konkubínu?“

Královna Injhon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 19, 21–22.

Konflikt tedy končí vypovězením královny Min z paláce. Ta se uchýlí do rodného domu, nicméně všechny, kteří by jí mohli být nápomocní, vyzve, aby odešli. Zůstane v domě sama, jí prostě a obléká se, jako kdyby držela nejpršnější smutek. Stav domu i její pokora jsou popisovány nejpatečtější v okamžiku, kdy je jí doručen dopis s příkazem vrátit se do paláce.

Tráva i křoviny byly husté a dosahovaly velikosti člověka. Kamenné schody zarostly mechem, na zdech se usadila taková vrstva prachu, že nebyla ani vidět okna. Úředníci byli zděšení.

Královna Injhon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 36–37.

Toto chování mělo svůj důvod. Podle zákonů sice mohla být jakákoli žena zapuzena ze sedmi důvodů (zmíněných sedm důvodů pro propuštění ženy [*čchilchul*]: neposlušnost vůči rodičům manžela, neschopnost porodit syna, cizoložství, krádež, přehnaná žárlivost, vážná nemoc a upovídanost), ale ona sama se mohla bránit pomocí tzv. tří překážek (*sampugo*: pokud byla rodina před sňatkem chudá a jejím příchodem zbohatla, pokud se žena neměla kam vrátit a pokud držela smutek za manželovy rodiče). Jednou z možností bylo nevrátit se do rodného domu, to znamená, nebýt přijata příbuznými zpět. To královna dokázala nejen kvůli tomu, že všichni mužští členové rodu byli posláni do vyhnanství, ale také pragmatickým prohláše-

ním, že jako zavržená osoba musí žít sama a v největší prostotě. Postojem si uchovala naději na návrat a manželovo vyhoštění nemohlo být legální. I proto byla nakonec omilostněna a svůj poměrně krátký život dožila v paláci; podle tradice však paní Čang za pomoci šamanek a dalších nekalých živlů způsobila její nemoc a konečně i smrt. *Vyprávění o královně Inhjon* nám líčí jeden z úseků korejských dějin: jisté je, že některé události jsou zveličeny, jiné potlačeny tak, aby sloužily cíli, kterým bezesporu bylo oslavit ctnosti královny, jak je patrné v samotném závěru románu:

Vlastnosti královny z rodu Min bývaly přirovnávány k takovým ženám, jakými byly v době Čou Tchaj Žen a Tchaj S'.

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 64.

Hong Hjegjong

Vyprávění z dlouhé chvíle

(*Handžungnok*, přelom 18. a 19. století)

Daleko autentičtějším, zvláště co se týče líčení skutečných poměrů i podrobností na královském dvoře, je poslední z trojice románů – *Vyprávění z dlouhé chvíle* (*Handžungnok*), jež sepsala korunní princezna Hjegjong (1735–1815) a v době psaní memoárů královna matka (v posledních částech už pouze babička panujícího krále) paní Hong. Její příběh bezprostředně navazuje na předchozí a hlavními postavami jsou zde druhý Sukčongův syn – král Jongdžo (vládl 1724–1776), jeho syn, korunní princ Sado, a Jongdžouův vnuk, král Čongdžo (vládl 1776–1800). Ve svých pamětech kromě svého nešťastného osudu (její manžel, pološílený korunní princ Sado, byl vlastním otcem, králem Jongdžodem, odsouzen k potupné smrti – byl uzavřen v truhlici na rýži, kde po deseti dnech zemřel) líčí tehdejší ženskou osamělost a svázanost četnými obřady, jimž se dívky musely podrobit už od dětství. V případě princezny Hong se nám zdá ženský úděl dvojnásobně krutý, protože byla už v devíti letech odloučena od rodiny a žila uzavřená v paláci s duševně chorým manželem. Jedinou útěchou jí byl syn – budoucí král, do něhož vložila všechny své naděje. Následující ukázka demonstruje postavení královny snachy, tehdy devítileté dívky.

37 Anonym, „*Sen devíti z oblaků V*“, ilustrace doprovázející korejské vydání románu *Sen devíti z oblaků* (*Kuunmong*, kolem roku 1690), jehož autorem je Kim Man-džung.

Vyprávění z dlouhé chvíle

Otec mi zopakoval, co všechno mne za poslední dobu učil. Jak stát, sedět, chodit, klanět se a další, zdánlivě běžné věci. „Až vstoupíte do paláce, dávejte si pozor před králem a oběma královnami a snažte se jim oddaně sloužit. Jedině tak můžete přinést štěstí zemi i našemu rodu.“

Naslouchala jsem pozorně, ale nemohla jsem zadržet slzy. Pak se konal obřad odchodu. Znovu se sešli všichni příbuzní a i z paláce přišli mnozí hosté. Král vybral dobrou rodinu, šeptalo se.

Poté jsme se odebrali ke svatebním obřadům. Dvanáctého dne jsem zašla pozdravit panovníka.

„Jsi má snacha, dám ti tedy radu. Věnuj svou přízeň princovi a dávej si pozor, co říkáš. Kdyby se

ti něco nelíbilo, tvař se, jako bys neviděla a neslyšela.“

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, 1997, s. 80.

Další události, které formou vzpomínek zachycuje v šesti knihách, spadají do období vlády jejího tchána a syna, částečně i vnuka Sundžoa (vládl 1800–1834). Tím dokázala obsáhnout poměrně dlouhé období korejských dějin – od čtyřicátých let 18. století do počátku století devatenáctého. Kniha pamětí není pro korejskou literaturu v tomto podání vůbec typická, navíc zákulisí královského dvora měli na starosti „nestranní“ historiografové, kteří ovšem v případě tak závažných konfliktů, jako byla vražda vlastního syna, poněkud přimhouřili oko, anebo – což se týká i zmíněné události – část zápisů na žádost krále vymazali. Podstaty smrti korunního prince Sadoa v roce 1762 se nelze zpětně dopátrat, neboť všichni zúčastnění zastávají velice vyhraněná subjektivní stanoviska a v tom jim sekundují i dnešní historikové.

Zaujatá musela být i princezna Hong, nicméně ve svých soudech – což je patrné v celé knize – je více než rozpolcená. Byla „oddanou“ manželkou, již psychicky vyšinutý manžel týral a v jehož přítomnosti si nebyla jistá životem, zároveň však ctěla panovníka – svého tchána, neboť na něm závisel osud její i jejích dětí. Proto si autorka i protiřečí, přestože si na mnoha místech dovoluje činy královského tchána kritizovat.

Co se říká o roce imo (1762), je většinou vymyšlené. Až si přečteš mé stránky, dozvíš se skutečnou pravdu. Je pravda, že král byl laskavý, ale syna příliš rád neměl. Princ byl sice oddaný vůči rodičům, ale jeho nemoc byla natolik vážná, že ohrozila nakonec i královský rod (...) Nevím, co tím král zamýšlel, ale sotva se mu narodil syn, na němž závisel osud státu, nevážil si ho natolik, aby ho nechal u sebe. Choval se možná podle pravidel, ale ne jako otec ...

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 102–103.

Paní Hong v podstatě omlouvá obě strany: podezřívavého, autoritativního panovníka a prince, trpícího od dětství duševní chorobou, která se v posledním stadiu projevovala sklonem k vraždění.

Korunní princezna Hong byla jednou z dívenek, které byly ještě jako děti vybírány za manželky korunním princům a vlastně tak obětovány ctižádostivou rodinou. Korejský zvyk výběru žen pro nejvyšší osoby v zemi sice zabránil degeneraci královské krve, ale vedl i k vytváření nejruznějších klik na dvoře, když příbuzní královny ovládali nejvyšší politiku. V případě princezny otce Hong Pong-hana, příslušníka mocného rodu Hongů z Pchungsanu, se sice traduje, že šlo o člověka výjimečně vzdělaného a čistého, ale v knize se dočteme o přestupcích jeho dalších mužských příbuzných, které ho jako hlavu rodu stály úřad a málem i život. To znamenalo pro rodinu okamžité odstavení od moci a nevyhnutelný pád. Celou poměrně nepřehlednou situaci komplikovaly další rodiny, které měly díky svým dcerám vliv na dění u dvora: příbuzní královen, dalších princezen, favoritek, králových zetů atp. V této změti hrála samozřejmě roli i frakční příslušnost, která se dědila z generace na generaci a zasahovala do všech sfér života špiček společnosti.

Princezna se dostala do paláce v devíti letech, v patnácti poprvé porodila, v sedmadvaceti se stala vdovou se třemi dětmi. Celý zbytek života – alespoň než její syn nastoupil na trůn – žila ve strachu, neboť její manžel, korunní princ Sado (1735–1762), spáchal podle zákonů státu zločin a jako manželka zločince by měla být potrestána ona i její děti. Dalších čtrnáct let dokázala přežít jen díky tomu, že se syna formálně vzdala a uchýlila se do ústraní. To znamenalo, že se paní Hong stala pouhou ženou popraveného zločince, nikoli matkou korunního prince. Tento stav trval ještě po nástupu Čongdžoa na trůn. Až poté se její syn postupně vypořádal jak s nepřáteli obou rodů, tak i s tím, že byl jeho otec odstraněn. Matčiny příbuzné pak přiměřeně protežoval (ovšem i trestal) a k otci se přihlásil velmi nákladnými obřady. Ty také paní Hong poněkud nadbytečně překvapeně popisuje v závěrečných pasážích čtvrté knihy.

Král se snažil, aby obřady proběhly tak, jako by šlo o památku bývalého vladaře. Je pravda, že můj syn a vnuk, kteří vládou této zemi, vládou i díky mému nebohému muži, který vykoupil svou smrtí štěstí rodu. V roce kiju se hrob královského otce přestěhoval do Suwonu, a protože král tušil, že bych chtěla místo jeho odpočinku

spatřit, dovolil mi vzdálit se z paláce. Domnívala jsem se, že pokud jej spatřím ještě v tomto roce, budu moci vyslovit myšlenky, po léta utajované a chráněné (...) Sešli jsme od hrobu a král mne doprovázel v nosítkách. Celý doprovod jel před námi. Nebeští duchové si pohrávali s větrem a oblaky, hudba hýbala horami a most u Norjangdžinu byl jako rovná cesta. (...) Velkolepá podívaná pro mne, která jsem byla po léta uzavřená ve stěnách paláce. Všechno se mi zdálo nesmírné a obrovské.

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 182–184.

Co se týče jednotlivých částí knihy, zdá se, že nebyly psány jako logický celek, ale pouze jako svého druhu terapie, kdy princezna popisovala – znovu a znovu – léta strávená v paláci a v osamění. Dva motivy se stále vracejí: pokus o vysvětlení manželovy potupné smrti a vášnivá obhajoba vlastní rodiny, zřejmě nejbolestnější zážitek a největší zklamání.

Styl vyprávění odpovídá i tomu, že bylo adresováno osobě nebo osobám, které měly o konfliktu mezi otcem a synem, popřípadě o rodině Hong, alespoň základní povědomí, tudíž se dokázali ve změti jmen a událostí vyznat. Velmi plastická jsou však líčení jednotlivých charakterů: tak se například v dějinách pozitivně hodnocený král Jongdžo jeví jako člověk přinejmenším despotický, labilní a lehce paranoidní.

Princ byl pověřen jeho zastupováním, ale král ho volal pouze v případech, kdy vyslychal odsouzení na smrt, popřípadě k mučení. Jen tehdy směl sedět po jeho boku. Když se Jongdžo setkal s princeznou Hwapchjong nebo s druhou oblíbenou dcerou, narozenou v roce muo, převlékal se. To ovšem nečinil u prince. K tomu vcházel v obřadním oděvu s otázkou: „Jedl jsi?“ Jen co zaslechl odpověď, měl příležitost umýt si uši a vodu kázal vylít přes zeď paláce tam, kde bydlela princezna Hwahjop. Ke svému synovi se choval, jako by byl zosobněním neštěstí. Proto princ říkal se smíchem sestře Hwahjop: „Jsme tu jen proto, aby si král mohl umýt uši.“

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 110.

Manžela ukazuje autorka jako psychopata a ná-

38 Anonym, „Pavilon zamilovaných“, Namwon, pavilon Kwanghannu, Korejská republika.

Na tomto místě se údajně měli setkat mládenec I To-rjong a dívka Čchun-hjang, hrdinové nejslavnějšího korejského milostného románu *Vyprávění o dívce Čchun-hjang* (*Čchun-hjang čon*). Láska urozeného synka a dcery kisang dojmala široké vrstvy nejprve formou ústního podání, jež bylo zapsáno v několika verzích až v 18. století.

sledkem rozvinutí nemoci i jako šílence a vraha.

Nadešel třetí měsíc, hrozný, že se ani popsat nedá. Prince popadala zuřivost a v takových chvílích nařizoval sluhům opakovat ty nejhorší nadávky. Chtěla jsem umřít a už nikdy nic neslyšet. Po falešném obvinění z pití se zdálo, že se princ alkoholu ani nedotkne, ale teď si nechával přivázet takové množství, až teklo po paláci

proudem. Po roce kjongdžin, kdy spáchal první vraždu, nejsem schopná spočítat eunuchy a dámy, kteří nepřežili jeho zlobu. (...) Během svých cest na západ si přivedl jednu mnišku, ze své další výpravy zase kisäng. Když pak pořádal oslavy, sešlo se u nás množství všelijakých žen nízkého původu a společně s kisäng dělaly domu ostudu.

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 146–147.

Velmi jasně rozlišeny jsou královny manželky a konkubíny – zhruba na ty, které princezně a její rodině škodí, a na stále se tenčící zástup princových věrných. Příkladná je jen rodina Hongů – předčasně zemřelá matka, otec, bratři. To je ovšem pochopitelné, neboť na ně mohla mít pouze příjemné vzpomínky z raného dětství a později se k nim upínala jako k poslední naději na přežití. Rodinnou idylu si uchovává i poté, co se její příbuzní zapletli do mocenských sporů a byli potrestáni. Závislost na otci i starším bratrovi je konstantou několika knih:

Král projevoval otci přízeň ještě před složením úřednických zkoušek, v nichž uspěl po svých prvních svatebních obřadech. Tehdy nebyl v paláci žádný úředník z královských příbuzných a otec, i když zastával poměrně nízkou funkci, se brzy stal královým rádcem. Po nástupu do úřadu, po celých třicet let, až na dobu, kdy byl nuceně mimo hlavní město, nebylo dne, aby se s panovníkem nesetkal. Během služby zastával důležité posty. Byl velitelem vojska, ministrem pokladu, zemědělství a po deset let i prvním ministrem ...

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 167.

Hong Pong-han, jak už jsme předesílali, je v dějinách i dalších dílech líčen jako člověk mimořádný, čistý a vzdělaný. Ostatně právě on stál mezi dvěma ohni: před smrtí zetě mezi otcem a synem, po jeho skonu pak hájil vnuka a staral se o osamělou dceru. Podobně se zřejmě choval i princeznin starší bratr, o němž se Hjejjong zmiňuje v souvislosti s pádem rodiny:

(...) i on se obával přílišného vzestupu naší rodiny: „Zachování rodu, příbuzného s královským, je možné pouze tehdy, když bude přijímat pouze malé úřady,“ hlásal. (...) Bratr se velmi podobal matce, což mi bylo při každém setkání

příjemné. Král Jongdžo ho často chválil a i dnešní král ho považoval za svého učitele, hodného následování, a nejen kvůli příbuzenskému vztahu. Kdyby se ostatní členové rodu nedopustili přestupků, určitě by bratra čekala nejvyšší místa u dvora. Bohužel, a to hlavně kvůli nepořádkům v naší rodině, opustil svět předčasně.“

Královna Inhjon. Vyprávění z dlouhé chvíle (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody, s. 174–175.

Stejně ikonicky jsou představeni i další princeznini bratři a zvláště ženy z širokého příbuzenstva. Autorka se vědomě či podvědomě přidržuje manýry zábavné prózy a jejího dělení postav na kladné a záporné, jakkoli se v případě krále a korunního prince věnuje jejich psychice podrobněji. To však vyplývá ze snahy ospravedlnit chování obou – přestože je to úkol nemožný.

Osamělost žen v královském paláci a její popis jsou zřejmě založené na pravdě – princezna však svou samotu povyšuje na leitmotiv celých pamětí. Úvodní pasáže každé z knih jsou lamentacemi, i další události bývají protkány dlouhými nářky nad nespravedlností dvorských intrik a tato manýra je vlastní valné části textu. Nesporná hodnota knihy spočívá v autentičnosti zážitků z blízkosti trůnu, v zachycení dlouhého úseku dějin a také – což není zanedbatelný fakt – v podrobném popisu ceremonií a dalších zvyklostí korejského královského dvora. V každém případě je pro svůj jedinečný styl a výše uvedené kvality mezi korejskými prózami zvláště ceněná, pokud není řazena přímo mezi díla vrcholná.

Oblíbenost uvedených typů zábavné prózy i poetických žánrů pokračovala až do počátku 20. století, což znamená, že se zobrazení lásky a přístup k ní nijak výrazně nemění. Po otevření země a vlivu evropských myšlenkových proudů se od konce 19. století velice pomalu objevují „západní“ představy o svobodném sňatku a sňatku z lásky. V literárních dílech však svobodný výběr partnera – naprosto převratná myšlenka – většinou znamená jen to, že se mladí poznají ještě před svatbou, nebo že se (v mezní situaci) vezmou bez souhlasu rodičů. Tělesná láska se stále omezuje jen na lehké náznaky, milenci o svých citech většinou pouze hovoří. Ostatně co se tělesných vztahů týče, připomeňme, že v Koreji nezdомácněly erotické romány a příručky, jak je známe ze sousedních stá-

tů – Číny a Japonska. Postavy kisäng nebo žen z veřejných domů užívají autoři buď pro demonstraci nedovolené lásky mezi neurozenou dívkou a chlapcem z jangbanské rodiny (viz *Vyprávění o dívce Čchun-hjang*) nebo se objeví jako vetřelkyň, která se vloudí do rodiny v postavení vedlejší ženy s cílem vyhnat paní domu a zaujmout její postavení. Nejednoznačnost vztahu ke kisäng jako vedlejší ženě, jež v korejské literatuře patří k trojici záporných ženských charakterů (tchyně, nevlastní matka, vedlejší žena), vyjadřuje i rozporuplnost jejího postavení ve společnosti.

Moderní próza, jak ji známe od 20. let 20. století, nemá tematicky s klasickou literaturou mnoho společného. Pojetí lidských vztahů je dáno literárním směrem či proudem, který jednotliví autoři vyznávali. Proto v předválečné literatuře nacházíme jak naturalisticky pokrivené vztahy, jež vidíme zejména v tvorbě Kim Tong-ina (1900–1951) a jeho *Batátech* (*Kamdža*, 1925), tak i sentimentální projevy lásky, tentokrát ovšem spíše ze strany muže. Takové jsou i pozdější I Pom-sonovy *Krásenky* (*Kchosumosu*, 1964), povídka o nenaplněné a nespecifikované touze mladého muže zklamaného ve svém ideálu. Po válce se milostná témata objevují až v polovině 60. let 20. století, a to více méně v evropské rozrůzněnosti, ovlivněné přicházející moderní civilizací a mizející starou, bezpečnou tradiční společností. Čím více jim však rozumíme, tím méně společného mají s poetickými představami staré korejské literatury.

Kim Tong-in

Batáty

(Kamdža, 1925)

Kim Tong-in (1900–1951) patří k průkopníkům moderní korejské literatury, a to v jazyce, stylu i formě. V rané tvorbě projektuje jak svůj bouřlivý život, tak i představy o nové literatuře, jež by měla zobrazovat člověka v extrémních životních situacích. Kimovy postavy šílenců-geniů (*Šílený malíř* [*Kwanghwasa*], 1935 a *Sonáta apassionata* [*Kwangjom sonatcha*], 1929) nastolují kontroverzní otázku: má společnost tolerovat úchytky a zločiny výjimečných osobností? Stejně šokující byly na svou dobu také jeho postavy žen, jejichž „emancipace“ je míněna jako svoboda sexuální, ovšem v podobě disponování s vlastním

tělem podle libosti. Prototypem takových dívek je Pong-njo z povídky *Batáty*, jež ve své době vyvolala značný rozruch. Děvče, původem ze zchudlé literátské rodiny, se po sňatku s líným mužem musí starat o obživu samo. Souloží za peníze jí postupem času nepřipadá vůbec nemravná, ale vzrušivá a přirozená. Nakonec získá stálého zákazníka – Číňana Wanga, jenž se však jednoho dne ožení. Žárlivá Pong-njo ztropí scénu, jež má pro ni tragické následky.

Batáty

(...)

Pong-njo se zrudlou tváří se znovu obrátila k dozorcí.

„Tak teda pojďme.“

Hlídač zamířil na druhou stranu. Pong-njo ho se sklopenou hlavou následovala.

„Pong-njo se bude mít!“

Když slyšela podobné narážky, její obličej zrudl ještě víc.

Od onoho dne se i ona stala jednou z dělnic, které braly větší odměnu, aniž by pracovaly.

Její morální zásady a celý názor na život se od té doby změnily. Až dosud jí nikdy ani na mysl nepřišlo, že by mohla mít pletky s jiným mužem. Pokládala to za něco nepatřičného pro řádného člověka, snad jedině zvířata by se mohla tak chovat. Kdyby se ona k takové hanebnosti propůjčila, kdoví, zda by ji za to na místě nestihla smrt, myslívala si kdysi.

Ale stalo se něco tak hrozného? Vždyť i ona je člověk, a když se teď zamýšlela nad tím, co prováděla, dospěla k názoru, že na tom není zločin, co by nebylo lidské a přirozené. Dostávala víc peněz, aniž by musela pracovat, a ještě jí to poskytovalo vzrušivé potěšení. Bylo to mnohem solidnější než žebrať ... Byla to jediná dobrá věc, na niž se hodí japonský výraz sanbjóši – podstatná součást života. Že by právě v tom bylo skryto tajemství, jak žít? Co začala provádět ty věci, jako by poprvé nalezla sebedůvěru, jako by pocítila, že se teprve teď stala skutečným člověkem.

Od té doby si začala tváře trochu líčit pudrem.

Uplynul rok.

Pong-njo si stále rychleji osvojovala tajemství, jak žít. Teď už ona a její muž velkou nouzí netrpěli.

Manžel, rozvalený v dolní, nejteplejší části místnosti, se jen shovívavě usmíval, jako by chtěl naznačit, že to, co Pong-njo provozuje, je konec-konců to nejrozmumnější.

Pong-njo v tváři zkrásněla.

„Hele, kolik ti to dneska hodilo?“ vnucovala se, když natrefila na nějakého pobudu, který si vyžebrał slušný peníz.

„Dneska to za moc nestálo.“

„Kolik?“

„Ále, jen nějakých třináct čtrnáct jangů.“

„Tos vydělal dost. Co kdybys mi nějaký půjčil, co ty na to?“

„Když já dneska ...“

Pokud se žebrák vymlouval, Pong-njo se pus-tila za ním a pověsila se mu na paži.

„Ále, však ty dáš, proč bys nedal. Po tom všem, co o tobě vím ...“

„Ach jo, pokaždý, když tuhle ženskou potkám, nedá pokoj. No dobrá, půjčím, ale za to ... Rozumíš, ne?“

„Nerozumím, hahaha ...“

„Když nerozumíš, nepůjčím nic.“

„Tak dobře, rozumím. Ale stejně chceš ohav-nou věc ...“

(...)

Jednou v noci si nahrabala plný košík slad-kých batátů, a když už se zvedala, že se vrátí domů, zjevil se za jejími zády černý stín a pevně ji uchopil. Pong-njo vzhledla a poznala majitele pole, pana Wanga, Čiňana. Neřekla ani slovo, jen netečně upírala oči dolů, na své nohy.

„Hybaj do mého domu!“ přikázal pan Wang.

„Proč ne, když chcete ...“

Pong-njo zavrtěla zadkem, a pohupujíc ko-šíkem, se vztyčenou hlavou následovala pana Wanga.

Z Wangova domu vyšla ani ne za hodinu. Když chtěla vylézt přes příkop na cestu, někdo na ni zavolal:

„To jsi ty, Pong-njo?“

Pong-njo se rychle otočila. Z tmavé škarpy se s košíkem v ruce škrábala nahoru sousedka byd-lící ve vedlejší chýši.

„To jste vy, sestřičko? Taký jste byla uvnitř?“

„Tys byla taky?“

„U koho jste byla vy?“

„Já? V domě pana Nuka. A ty?“

„Já byla u Wanga ... Kolik vám dal?“

„Nuk, ten držgrešle lakomej ... jen tři hlávky zeli.“

„To já dostala tři wony,“ chlubila se pyšně Pong-njo.

Za deset minut už pokládala před svého muže tři wony a oba se smáli, když líčila, co se jí právě s panem Wangem přihodilo.

Kim Tong-in (1999). Batáty. In: *Tváře a osudy. Moderní ko-rejské povídky*. Přeložil Vladimír Pucek. Praha: Brody, 1999, s. 43–46.

I Pom-son

Krásenky

(Kchosumosu, 1964)

I Pom-son (1920–1982) je jedním z nejzná-mějších poválečných autorů Korejské republiky. Jeho vesměs povídková tvorba popisuje na jedné straně tradiční společnost, do jejíhož neměnného řádu zasáhla válka, například *Lidé z vesnice jeřá-bů* (*Hak maul saramdul*, 1957), druhým tématem je život městských lidí v době nejhoršího útlaku: polohy sahají od sentimentální, zde uváděné po-vídky *Krásenky* (*Kchosumosu*), až po existenciál-ní, k nimž patří *Zbloudilá střela* (*Obaltchan*, 1960), považovaná za jeden z předělů v dějinách moder-ní korejské literatury.

Krásenky jsou kratičkým příběhem typickým už pro korejskou literaturu 20. let 20. století. Ne-smělý, toužící mladík okukuje dívku, s níž se den-ně potkává na autobusové zastávce, a ve své fanta-zii si kreslí její obraz. Když už se konečně odhodlá k prvnímu kroku, který by vedl k seznámení, dív-ka mu zmizí z obzoru ... Po čase ji na témtě místě spatří s novorozenětem.

Krásenky

Neznal jsem její jméno, netušil jsem, kde, ani co dělá. Autobusy společností obvykle mívají na boku napsáno jméno firmy, jíž patří, ale ten, kterým jezdila, zjevně její firmě nepatřil. Byl to zřejmě jeden z těch pronajatých vozů, jež jsou v určitou dobu používány k rozvozu různých pracovníků, takže jsem podle něj vlastně nemo-hl určit nic.

Ale tím spíš jsem byl zaujat její pěknou tvářič-kou, zvláště milým profilem a pečlivě sladěným

oblečením. Vlasý ve vlnách jsem nikdy neviděl neupravené. Vzprámenou hlavu, rovný nos, červené rty a plnou bradu měla jako vytesané. Ale nevěděl jsem nic než tohle.

Zvláštní bylo, jakým způsobem jsme se sblížili. Stál jsem jednou ráno na zastávce a začalo příšerně chumelit. Červený autobus přijel dříve, ale dívka tu nebyla. Řidič třikrát nebo čtyřikrát zatroubil, ale ona se neobjevila. Byl jsem netrpělivý. Nepřijde? Nastydla? Asi, bylo dost chladno. Jak jsem takhle přemýšlel, červený autobus se rozjel. Neušel snad ani deset metrů. Dívka spěšně vycházela zpoza rohu. Když viděla, že tu ještě stojím, zvolnila, myslela asi, že autobus ještě nepřijel. Pomalu došla až ke mně. Sněhové vločky jí padaly jako okvětní lístky na rudou šálu, ovázanou kolem hlavy. Na chvíli jsem zaváhal. Pak jsem ale našel odvalu.

„Opozčila jste se. Už je pryč.“

„Opravdu? Děkuji.“ Tvář jí trošičku zrudla. Poděkovala mi očima a rychle vykročila k zastávce městské dopravy.

To, že jsem si s ní vyměnil za tolik měsíců alespoň několik slov, mě nesmírně povzbudilo. V nejlepší náladě jsem druhý den ráno kráčet alejí pokrytou čistým bílým sněhem. Byl jsem šťastný, že se s dívkou budu moci ode dneška klidně pozdravit. Nepřišla. Zapálil jsem si cigaretu a znovu a znovu se díval k aleji. Začínal jsem být netrpělivý. Červený autobus se objevil – ale

ona nikde! Určitě bude zase utíkat!

Ale červený autobus tentokrát – nevím proč – před nemocnicí nezastavil, jen prosvítl před mýma očima. Seděli v něm lidé, jež jsem důvěrně znal, vídal jsem je přece každý den. Když jsem nastoupil do svého, který přijel vzápětí, několikrát jsem se otočil a díval se směrem k nemocnici.

Další den, další a ještě další jsem každé ráno na dívku čekal. Ale neobjevovala se a červený autobus mizíval jako tehdy, bez zastavení.

Zdálo se mi, jako by se z mého života vytratilo něco podstatného: sníh mezitím roztál, třešně rozkvetly a opadaly, nudně přešlo i dlouhé období dešťů a nebe zase začínalo být čisté a vysoké, krásenky před nemocnicí znovu rozkvetly. Jak jsem stával u záhonu každý den, znovu a znovu jsem postrádal dívku, kterou jsem neznal ani jménem.

Včera, v sobotu, jsem si kupoval cigarety v obchůdku v aleji. Neměli drobné a já musel čekat. Zpozdil jsem se a k nemocnici jsem přímo letěl.

„Opozdil jste se. Už je pryč,“ řekl někdo za mými zády. Otočil jsem se. V ženě oblečené do tradičního zelenorůžového oděvu jsem ihned poznal dívku, s níž jsem tolikrát čekával nad záhonem s krásenkami. Stála tu, usmívala se a v náručí držela nemluvně.

I Pom-son (1993): Krásenky (Kchosumosu). Přeložila Míriam Löwensteinová. *Nový Orient*, roč. 48, 1993, č. 1, s. 21.

Literatura

(citovaná, použitá, doporučená)

- Anonym (1992): *Hvězda Blesku. Hrdinské příběhy ze staré Koreje* (Čo Ung čon, Hong Kil-tong čon, Čang Kuk-čín čon). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Vydal Orientální ústav ČSAV v edici Ex Oriente.
- Bařinka, Jaroslav (1980): Idea vzdělanosti v Koreji nové doby – poslední projev konfucianství. In: *Kulturní tradice Dálného východu*. Praha: Odeon, s. 27–52.
- Bařinka, Jaroslav – Forman, Werner (1962): *Alte koreanische Kunst*. Praha: Nakladatelství Artia.
- Bishop, Clifford – Osthelder, Xenia, ed. (2001): *Sexualia: From Prehistory to Cyberspace*. Köln am Rhein: Könnemann Verlagsgesellschaft mbH.
- Covell, John Carter (1981): *Korean Cultural Roots*. Seoul – Utah (USA): Hollym, Moth House Publication.
- Čchunhwa. *Hangugui čchunhwa. Korean Erotic Paintings* (2000). Soul: Tosočchulpchan eienei.
- Čong Čchol (1999): Vzpomínka na milého. Přeložili Vladimír Pucek a Petr Borkovec. In: *Literatura: Sborník literatur Dálného východu*, č. 1 (Wen/Mun/Bun). Praha: Brody, s. 102.
- Genre Pictures of Korea* (1988). Seoul: Minmundžang.
- Handbook of Korea* (1995). Seoul: KOIS.
- Hanguk kodžon munhak čondžip III* (Sborník staré korejské literatury) (1966). Soul: Tong-a čchulpchansa.
- Hesemann, Sabine – Watanabe, Ken (2001): Forbidden Zones – China and Japan. In: Bishop, Clifford – Osthelder, Xenia, ed., *Sexualia: From Prehistory to Cyberspace*. Köln am Rhein: Könnemann Verlagsgesellschaft mbH, s. 449–487.
- Hill, Charlotte – Wallace, William (1999): *Erotikon: Erotische Kunst und Literatur aus aller Welt*. Köln: Benedikt Taschen Verlag GmbH. (Překlad anglického originálu: *Erotica: An Illustrated Anthology of Sexual Art and Literature*, Volumes I, II+III. London: Eddison Sadd Editions Limited, 1992, 1993, 1996.)
- Kim Tă-mun: *Hwarang segi* (Životopisy hwarangů) (1997). Soul: Čangnak toso čchulpchan.
- Chryzantémy ze země zelených hor: Starokorejská lyrika* (1976). Přeložili Oldřich Vyhliďal a Nam Gi-dok. Praha: Klub přátel poezie v Praze.
- I Pom-son (1993): Krásenky (Kchosumosu). Přeložila Miriam Löwensteinová. *Nový Orient*, roč. 48, č. 1, s. 21.
- Istorija Koreji* (1974). Moskva: Nauka.
- Janelli, Roger L. – Janelli, Downhee Yim (1982): *Ancestor Worship and Korean Society*. Stanford (California): Stanford University Press.
- Janoš, Jiří (1997): *Dokonale utajená Korea*. Praha: Nakladatelství Libri.
- Jasná luna v prázdných horách. Korejské básnictví 14.–19. století* (2001). Přeložili Vladimír Pucek a Petr Borkovec. Praha: Paseka.
- Kajodžip* (1983). Pchjongjang: Munje čchulpchansa.
- Kichung Kim (Kim Ki-čchun) (1996): *An Introduction to Classical Korean Literature. From Hyangga to Pansori*. New York – London: An East Gate Book, s. 96–100.
- Kim, Duk-Whang (1988): *A History of Religions in Korea*. Seoul: Daeji Moonhwasa.
- Kim Man-džung (1992): *Sen devíti z oblaků (Kuunmong)*. Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Nakladatelství Reflex v edici X.
- Kim Si-sup (1973): *Vyprávění z hory Kumo*. Přeložil Jaroslav Bařinka. Praha: Odeon.
- Kim Tae-kil (1990): *Values of Korean People Mirrored in Fiction*. Seoul: Dae Kwang Munhwasa.
- Kim Tong-in (1999). Batáty. In: *Tváře a osudy. Moderní korejské povídky*. Přeložil Vladimír Pucek. Praha: Brody, s. 43–46.
- Klösslová, Zdenka (1987): Divadlo Dálkého Východu. Kórea. In: *Divadelné kultúry Východu*. Bratislava: Tatran, s. 263–297.
- Korea: Data a fakta* (1997). Praha: Nakladatelství Jan.
- Korea. Die alten Königreiche* (1999). München: Hirmer Verlag GmbH.
- Korean Art Tradition* (1993). Seoul: The Korea Foundation.
- Korean Cultural Heritage* (1995). Seoul: The Korea Foundation.
- Korean Folk Art and Craft* (1987). Seoul: Seoul International Publishing House.
- Korean Heritage* (1996). Seoul: Hollym.
- Korean Thought* (1983). Seoul: Si-sayong-o-sa Publishers.
- Korea's Pottery Heritage* (1994). Seoul: Seoul International Publishing House.
- Královna Inhyon. Vyprávění z dlouhé chvíle* (1997). Přeložila Miriam Löwensteinová. Praha: Brody.
- Lee, Ki-baik (1986): *A New History of Korea*. Seoul: Ilchogak.
- Lee, Peter H., ed. (1993): *Sourcebook of Korean Civilization*, Vol. 1. New York: Columbia University Press.
- Lexikon východní moudrosti: Buddhismus, hinduismus, taoismus, zen* (1996). Z německého originálu *Lexikon der östlichen Weisheitslehren*, vydaného nakladatelstvím Otto Wilhelm Barth, přeložili: Jan Filipický, Helena Heroldová, Josef Kolmaš, Vladimír Liščák, Stanislava Vavroušková. Olomouc, Praha: Votobia, Victoria Publishing.
- Lo Duca, Giuseppe Maria (1966): *Erotique de l'art*. Paris: La Jeune Parque.
- Lo Duca, Giuseppe Maria (1969): *Histoire de l'érotisme*. Paris: La Jeune Parque.
- Löwensteinová, Miriam (1999): Starověké básně hjangga. In: *Literatura: Sborník literatur Dálného východu*, č. 1 (Wen/Mun/Bun). Praha: Brody, s. 75–87.
- Löwensteinová, Miriam (2003a): *Králové, královny a hrdinové starověké Koreje*. Praha: Orientální ústav Akademie věd České republiky.
- Löwensteinová, Miriam (2003b): Erotika ve staré korejské literatuře a výtvarném umění. *Nový Orient*, roč. 58, č. 5, s. 193–199.

- Löwensteinová, Miriam (2004a): Příběhy korejského starověku. *Univerzitní noviny – List Nadace Universitas Masarykiana a Společnosti pro podporu univerzitních aktivit*, roč. 11, 2004, č. 1, s. 20–34.
- Löwensteinová, Miriam (2004b): Obraz trpící ženy v korejské dvorské próze. *Univerzitní noviny – List Nadace Universitas Masarykiana a Společnosti pro podporu univerzitních aktivit*, roč. 11, 2004, č. 2, s. 18–23.
- Löwensteinová, Miriam (2006): *Korea: Historická vyprávění z doby Tří království a Sjedené Silly*. In: Malina, Jaroslav, ed., *Panoráma biologické a sociokulturní antropologie: Modulové učební texty pro studenty antropologie a „příbuzných“ oborů*, 30. svazek. Edice Scientia Nadace Universitas Masarykiana. Brno: Akademické nakladatelství CERM – Masarykova univerzita v Brně – Nakladatelství a vydavatelství NAUMA.
- Muslimská pekárna (1983). In: *Kajodžip*. Pchjongjang: Munječchulpchansa, s. 58. Ukázku přeložila Miriam Löwensteinová.
- Neumann, Stanislav Kostka (1925–1926): *Dějiny lásky. Populární obrazy z dějin snubnosti, manželství a prostituce od pravěku až po dobu nejnovější*. Podle výsledků bádání moderního a z vědeckých děl nejspolehlivějších sest. a zprac. Hynek Záruba a Jiří Votoček. 5 svazků – Díl 1. (Láska primitivní), 1925, 359 s., 17 obr. Díl 2. (Láska antická), 1925, 395 s., 18 obr. Díl 3. (Láska středověká), 1925, 509 s., 22 obr. Díl 4. (Láska východní), 1925, 491 s., 22 obr. Díl 5. (Láska novodobá), 1926, 602 s., 26 obr. Praha: Šotek.
- Neumann, Stanislav Kostka (1931–1932): *Dějiny ženy: Populární sociologické, etnologické a kulturně-historické kapitoly*. 4 svazky – Díl 1. (Žena přírodní), 1931, 542 s., 210 obr. Díl 2. (Žena starověká), 1932, 452 s., 172 obr. Díl 3. (Žena středověká a renesanční), 1932, 349 s., 140 obr. Díl 4. (Žena novodobá a moderní), 1932, 512 s., 196 obr. Praha: Melantrich.
- Neumann, Stanislav Kostka (1999): *Dějiny ženy: Populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. (Reedice s doplňkem dr. Evženie Kloučkové.) Praha: Otakar II., Euromedia group k. s., Knižní Klub Praha.
- Nikitina, Marianna Ivanova – Trocevič, Adelaida Fedorovna (1969): *Očerki istorii korejskoj literatury do XIV. veka*. Moskva: Nauka.
- Pucek, Vladimír (1975): *KLDR*. Praha: Nakladatelství Svoboda.
- Rawson, Philip (1969): Die erotische Kunst des Ostens. In: Comfort, Alex, ed., *Weltgeschichte der erotischen Kunst*. Band I. Hamburg: Hoffmann und Campe Verlag.
- Samguk jusa* (Odkazy Tří království) (1960). Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa.
- Samguk sagi, sang, ha* (Dějiny Tří království, I, II) (1958). Pchjongjang: Kwahagwon čchulpchansa.
- The Memoirs of Lady Hyegyŏng* (1996). Translated with an Introduction and Annotations by JaHyun Kim Haboush. Berkeley – Los Angeles – London: University of California Press.
- Tváře a osudy. Moderní korejské povídky* (1999). Přeložili Vladimír Pucek, Marta Bušková a Zdenka Klösllová. Praha: Brody.
- Virtuous Women. Three Classic Korean Novels* (1974). Translated by Richard Rutt and Kim Chong-Un. Seoul: Royal Asiatic Society, Korea Branch, s. 179–233.
- Wagner, Edward W., ed. (2001): *Dějiny Koreje*. Z anglického originálu *Korea Old and New: A History* (Seoul 1990) přeložily Marta Bušková, Štěpánka Horáková a Miriam Löwensteinová, doslov Petr Bláha. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.